

Feodor Mihailovici Dostoievski

ETERNUL SOȚ

I.

Velceaninov.

Sosi vara, iar Velceaninov – în ciuda așteptărilor sale – se văzu reținut la Petersburg. Călătoria plănuită de dânsul în sudul Rusiei fusese zădărnicită și sfârșitul procesului său nici nu se întrezărea. Procesul acesta – o pricină cu moșia – căpătase o întorsătură cât se poate de proastă. Cu vreo trei luni mai înainte, lucrurile păreau cât se poate de simple, aproape fără nici un risc, dar dintr-o dată totul se schimbă. „Așa-i acuma, toate au început să se schimbe în rău!” repeta adesea Velceaninov, cu răutate, fraza asta. Tocmise un avocat priceput, bine plătit, celebru și nu se uita la bani. Dar, nerăbdător și plin de neîncredere, se apucă să se ocupe singur de proces. Alcătuia și scria jalbe, pe care avocatul le arunca la coș. Alerga pe la autorități, culegea informații, și, probabil, încurca lucrurile, pentru că în cele din urmă avocatul începu să-i facă reproșuri și să-l trimită în viligiatură. Dar el nu se putea hotărî să plece la vilă, în viligiatură. Praful, zăpușeala, nopțile albe care zdruncină nervii – iată cu ce se desfăta el la Petersburg. Locuia undeva în preajma Teatrului Balșoi, într-un apartament închiriat de curând, care nu-i era pe plac, „nimic nu-mi reușește!” spunea el. Ipohondria îi sporea zi de zi; de altfel, avea de mult înclinare pentru starea asta sufletească.

Era un om care trăise intens și din plin, trecut de mult de prima tinerețe, avea vreo treizeci și opt sau treizeci și nouă de ani, iar această „bătrânețe”, cum îi spunea el, venise „aproape pe neașteptate”. Singur înțelegea că îmbătrânise nu atât datorită numărului anilor, ci – ca să zicem așa – prin calitatea acestora și că, chiar dacă începuseră să-l lase puterile, asta era mai mult pe plan spiritual decât fizic. Ca înfățișare arăta și acum chipeș. Era înalt și bine făcut, cu părul blond, des, fără nici un fir alb în cap și cu o barbă blondă, cam până la mijlocul pieptului. Când îl vedeai pentru întâia oară, îți părea stângaci și delăsat. Dar, privindu-l mai cu luare-aminte, distingeai într-însul un domn, perfect stăpân pe sine și care primise cândva cea mai aleasă educație. Gesturile

lui Velceaninov erau și acum degajate, sigure, chiar grațioase, cu tot aerul său dobândit de om posac și neîndemânatic. Păstra până în ultimul timp o încredere în sine de nezdruncinat, de cea mai arogantă speță mondenă, pe care nici el însuși poate n-o bănuia, deși era un bărbat nu numai inteligent, dar chiar cu scaun la cap uneori, aproape cult și înzestrat cu netăgăduite calități. Fața lui albă și rumenă se distingea în trecut printr-o gingășie feminină care atrăgea atenția femeilor. Ba și acum câte cineva, privindu-l, exclama: „Ce om sănătos, rumen și înfloritor la chip!” Totuși omul acesta „sănătos” fusese biruit cu totul de ipohondrie. Ochii săi mari și albaștri fuseseră, cu vreo zece ani mai înainte, foarte cuceritori. Erau atât de limpezi, veseli și lipsiți de orice îngrijorare, încât atrăgeau involuntar privirea oricărei persoane care avea de-a face cu dânsul. Acuma însă, în preajma vârstei de patruzeci de ani, limpezimea și bunătatea se stinseseră aproape cu totul în ochii aceștia, împrejurul cărora începuse să se urzească o rețea de mici zbârcituri. În ochii lui se iviseră dimpotrivă un cinism de om obosit și nu desăvârșit de moral, o viclenie, adesea o ironie și încă o nuanță, inexistentă înainte vreme: o umbră de durere și de tristețe vagă, parcă fără obiect, dar foarte adâncă. Această tristețe se accentua mai ales când rămânea singur. Și, ciudat lucru, omul acesta guraliv, vesel și distrat până acum vreo doi ani, care povestea minunate istorioare pline de haz – nimic nu dorea astăzi mai mult decât să rămână singur. Părăsise dinadins o seamă de cunoscuți, pe care și astăzi i-ar fi putut păstra, deși situația lui bănească ajunsese cu totul precară. Această atitudine i-a fost determinată, într-adevăr și de vanitate. De altfel, neîncrederea și vanitatea lui n-ar mai fi putut suporta vechile cunoștințe. Dar, încet-încet, în singurătatea în care se afla vanitatea sa nu numai că nu se micșora, ci, dimpotrivă, degenera într-o vanitate cu totul aparte, de un soi cu totul nou: începuse să-i sufere uneori datorită unor cauze cu totul diferite celor dinainte, cauze neașteptate și care nici nu putea fi concepute mai demult, niște cauze „superioare” celor actuale... „dacă există într-adevăr, ca să zicem așa, cauze superioare și inferioare...” adăuga el însuși.

Da, ajunsese și aici. Se războia cu un fel de cauze superioare, la care pe vremuri nici nu s-ar fi gândit. În conștiința sa, el numea superioare toate „cauzele” pe care (spre propria-i surprindere) nu le putea lua în răs în sinea lui – lucru care nu se mai întâmplase înainte – da, numai în sinea lui. În societate era altceva! Știa prea bine că, dacă împrejurările ar fi prielnice, atunci chiar a doua zi, cu toate hotărârile tainice și pioase ale conștiinței sale, ar renega în gura mare aceste „cauze superioare” și el însuși, cel dintâi, le-ar lua în bătaie de joc, nerecunoscând desigur nimic. Asta era într-adevăr așa, cu toate că avea într-o oarecare măsură, chiar foarte importantă, o independență de cugetare, cucerită în ultima vreme de la „cauzele inferioare” care-l stăpâniseră până atunci. Deseori, Velceaninov, sculându-se dimineața din pat, se rușina de gândurile și de sentimentele avute în timpul insomniei de peste noapte. (De altfel, în ultima vreme, suferea mereu de insomnie.) De mult băgase de seamă că ajunsese extraordinar de bănuitor în toate cele, și-n lucruri importante, dar

și-n bagatele, de aceea se hotărî să aibă cât mai puțină încredere într-însul. Totuși se petrecură unele fapte cărora nu li se putea contesta realitatea. În ultima vreme, uneori noaptea, gândurile și senzațiile sale se preschimbau aproape cu totul în comparație cu cele obișnuite și îndeobște nu semănau de loc cu cele din prima parte a zilei. Acest lucru îl uimi și îl făcu să se adreseze unui doctor vestit, un bun cunoscut al său. I se destăinui, bineînțeles, mai mult în glumă. Medicul îi răspunse că schimbarea gândurilor și a senzațiilor, ba chiar dedublarea lor în nopțile de insomnie și în genere noaptea este un act curent la oamenii „care gândesc și simt puternic”; că o seamă de convingeri din întreaga viață se modifică uneori brusc sub influența melancolică a nopții și a insomniei; că dintr-o dată se iau uneori din senin cele mai fatale hotărâri. Toate acestea merg bineînțeles până la o anumită limită și dacă persoana cu pricina ajunge să perceapă prea puternic această dedublare, provocându-i o suferință, acesta-i un simptom indiscutabil că maladia s-a declanșat; și prin urmare e necesar să se întreprindă neapărat ceva. Cel mai bine ar fi să se schimbe radical felul de viață, alimentația, sau chiar să se întreprindă o călătorie. E recomandabil, fără îndoială și un purgativ.

Velceaninov nici nu-l ascultă mai departe. Maladia îi fusese demonstrată cu vârf și îndesat.

„Va să zică chestiunea «superioară» nu este decât o boală și nimic mai mult!” își zicea uneori cu un vădit sarcasm. Dar nu se resemna să cadă de acord.

În curând, fenomenele care se petreceau numai noaptea începură să se repete dimineța, atât numai că îl impresionau și mai puternic, făcându-l să simtă o răutate sarcastică în locul regretului și al înduioșării de odinioară. De fapt, unele întâmplări din viața lui trecută, petrecute chiar tare demult, îi reveneau din ce în ce mai des în minte „așa din senin și Dumnezeu știe de ce” și într-o reprezentare radical deosebită. De pildă, Velceaninov se plângea încă mai de mult că-i slăbise memoria: nu-și mai reamintea figura persoanelor cunoscute, care se supărau, întâlnindu-l. Uita uneori cu desăvârșire o carte cetită cu jumătate de an în urmă. Dar, cu toată pierderea evidentă a memoriei (de care era foarte îngrijorat), ceea ce făcea parte din viața de odinioară și ceea ce în decurs de zece-cincisprezece ani fusese cu totul uitat, acestea în întregime îi răsăreau uneori brusc în memorie și încă cu o uimitoare finețe a impresiilor și a detaliilor, încât parcă le retrăia din nou. Unele dintre faptele ivite acum în conștiință fuseseră complet uitate, încât i se părea o adevărată minune faptul de a și le fi putut reaminti. Dar asta încă nu era totul. Ce om care și-a trăit viața din plin n-are amintiri? La dânsul însă tot ce-i apărea în minte parcă fusese dinainte pregătit de cineva într-o lumină absolut nouă, neașteptată, cu neputință de conceput înainte vreme. De ce unele amintiri îi apăreau acum ca niște adevărate crime? Și doar nu era vorba numai de sentințele emise de mintea lui, de altfel nici n-avea încredere în mintea-i tenebroasă, singuratică și bolnavă. Dar reprobările luau uneori formă de blesteme și ajungeau la lacrimi, dacă nu exterioare, cel puțin lăuntrice. Într-adevăr, dacă i s-ar fi spus în urmă

cu doi ani că va fi în stare să plângă, n-ar fi crezut pentru nimic în lume. La început nu-și aducea aminte de suvenirurile sentimentale, ci mai cu seamă de cele sarcastice. Își reamintea unele insuccese sau înjosiri din viața mondenă. Îi revenea, de pildă, în minte faptul cum „îl bârfise un intrigant”, făcând să nu mai fie primit într-o anumită casă... Cum nu de mult fusese de-a dreptul ofensat în mod public fără să-și fi provocat adversarul la duel... Cum fusese o dată luat în răs printr-o epigramă foarte spirituală într-un cerc de femei foarte încântătoare, iar el n-avusese prezența de spirit să răspundă ceva. Își mai aducea aminte de două-trei datorii pe care nu le plătitise, într-adevăr, o nimica toată, totuși datorii de onoare, față de niște persoane cu care încetase să se mai vadă și pe care începuse să le vorbească de rău. Îl mai chinuia, dar numai în momentele cele mai proaste, amintirea a două averi considerabile făcute praf și pulbere de dânsul în modul cel mai stupid. Dar mai pe urmă aducerile-aminte se refereau și la unele lucruri „superioare”. Astfel Velceaninov își aminti „netam-nesam” figura uitată – ștearsă de mult din memorie – a unui funcționar blând și bătrânel, caraghios și cu puțină căruntețe, pe care-l jignise odinioară în public dintr-o fanfaronadă, numai și numai ca să pună în valoare un calambur hazliu, reușit, care-i adusesse glorie și care a fost apoi repetat din gură în gură – faptă reprobabilă, rămasă încă nepedepsită. Uitase cu totul întâmplarea aceasta, nici nu-și mai aducea aminte de numele bătrânului, deși împrejurările întâmplării îi răsăriră în minte cu o extraordinară exactitate. Își aduse perfect aminte că bătrânelul apăra reputația fiicei sale, o fată care întârzia să se mărite, despre care circulau în oraș fel de fel de zvonuri. Bătrânelul se supăraseră și căutase să răspundă, dar îl podidiseră dintr-o dată lacrimile față de toată lumea – ceea ce făcuse chiar oarecare impresie. Până la urmă, societatea îl îmbătase cu șampanie pe moșneguț și tot societatea se tăvălise de răs. Aducându-și acum aminte așa „netam-nesam” cum plângea în hohote bătrânelul, acoperindu-și obrazul cu mâinile, ca un copil. Velceaninov avu impresia că nu uitase niciodată întâmplarea asta. Dar, ciudat lucru: toată împrejurarea care i se păruse pe atunci foarte hazlie, acum o vedea cu totul altfel, mai cu seamă amănunțele – și anume acoperirea feței cu palmele. Își mai aduse aminte cum bârfise numai ca să facă haz, pe delicioasa soție a unui institutor și cum ponegrirea ajunsese la bărbatul ei. Velceaninov plecase curând din târgușorul acela și nu mai aflase ce urmări avusese clevetirea lui. De-abia acum începu să-și închipuie cum va fi putut să se isprăvească istoria aceea. Dumnezeu știe unde l-ar fi dus imaginația, dacă nu i-ar fi fulgerat în minte o amintire mult mai recentă despre o fată dintr-o familie de târgoveți, care nici nu-i plăcuse cel puțin și cu care, trebuie să mărturisim, nici nu știe cum naiba făcuse un copil. Îi părăsese pe amândoi, fără să-și fi luat măcar rămas bun de la dânsii, plecând din Petersburg (nici n-avusese timp, ce-i drept!). Pe urmă el o căută pe fată timp de un an întreg, dar n-o mai putu descoperi. Asemenea amintiri se strângeau cu sutele, fiecare din ele trăgând după sine alte zeci și zeci. Încet-încet, începu să sufere și propria lui vanitate.

Am mai spus că vanitatea lui degenerase într-un sentiment cu totul deosebit. Într-adevăr, așa era. În unele momente (rare, de altfel), Velceaninov era atât de distrat, încât nu simțea nici o jenă că nu avea trăsură proprie, că umbla pe jos pe la autorități, că ținuta îi era cam neîngrijită. Iar dacă cineva dintre vechii săi cunoscuți l-ar fi măsurat pe stradă cu o privire ironică, sau n-ar fi avut chef să-l recunoască, atunci el ar fi avut, ce-i drept, destulă mândrie ca nici să nu clipească. Nici să nu clipească într-adevăr și nu numai de formă. Asta se întâmpla, bineînțeles, în momentele de iritare și uitare de sine. Totuși vanitatea lui se dezinteresa îndeobște, treptat-treptat, de pricinile de altădată și se concentra asupra unei singure chestiuni, veșnic prezentă în mintea lui.

„Pesemne, începea el să se gândească uneori în mod satiric (era aproape totdeauna satiric, când se gândea la sine), pesemne cineva are grijă să mă moralizeze, de aceea îmi sugerează aceste amintiri blestemate și «lacrimi de căință!»” Fie! Dar degeaba! Nu e decât un tir de gloanțe oarbe. Știu foarte bine, ba chiar mai mult decât sigur, că n-am nici un pic de autostăpânire, cu toată autocondamnarea mea, însoțită de căințe înlăcrămate și ca toți cei patruzeci de ani stupizi ai mei! Dacă mâine aș fi ispășit de o întâmplare și de împrejurări convenabile ca să-mi fac chef pentru a răspândi zvonul că nevasta institutorului a primit daruri de la mine, aș face-o sigur și fără ezitare, iar fapta ar fi încă și mai detestabilă, fiind vorba de o recidivă. Sau să zicem că m-ar jigni iarăși acel prințisor, fiul unic al unei mame, căruia i-am trimis în picior un glonte din pistol acum unsprezece ani, fără îndoială că l-aș provoca numaidecât din nou la duel și i-aș hărăzi al doilea picior de lemn. Va să zică, e adevărat că sunt gloanțe oarbe, cu totul inutile? Atunci de ce să mă mai împresoare asemenea amintiri, când eu nu știu cum să mă descotorosesc convenabil de mine însumi?”

Deși întâmplarea cu nevasta institutorului nu s-a repetat, cu toate că eroul n-a mai fericit pe altcineva cu un picior de lemn, dar numai gândul că aceste fapte s-ar repeta neapărat dacă s-ar ivi împrejurări prielnice, îl făceau pe Velceaninov să se piardă cu firea... Uneori. Doar nu-i obligator să suferi mereu din pricina amintirilor. Te mai poți și odihni sau petrece puțin – în pauze...

Așa și făcea Velceaninov. Era dispus să petreacă un pic în pauze. Dar pe măsură ce trecea vremea, șederea lui la Petersburg îi devenea din ce în ce mai insuportabilă. Se găsea în pragul verii. Uneori, pâlpâia în mintea lui hotărârea de a lăsa totul baltă, chiar și procesul și de a pleca așa dintr-o dată, unde va vedea cu ochii, la întâmplare – să zicem în Crimeea, de pildă... De obicei, nu trecea mai mult de un ceas și Velceaninov își detesta gândul acesta, de care începea să-și bată joc: „Aceste obsesii nu mă vor părăsi nici la sud, de vreme ce au început să pună stăpânire pe mine și dacă sunt un om cât de cât onest – or asta înseamnă că n-am nici cum și nici de ce să fug de ele”.

„Ce rost are să fug? Urmă Velceaninov să filosofeze cu mâhnire. Aici e atâta prăfăraie, atât zăduf înăbușitor! Casa-i așa de murdară. La autoritățile unde îmi pierd vremea între acești oameni foarte ocupați – e atâta forfotă meschină, atâtea griji mărunte. Pe fața tuturor oamenilor rămași în oraș, care

se perindă din zori până-n seară, vezi întipărit așa de naiv și de sincer întregul lor egoism, tupeul lor grosolan, lașitatea sufletelor lor mici și nimicnicia inimilor lor de două parale, încât, pe drept cuvânt, se poate spune că aici e un adevărat rai pentru un ipohondru, vorbind foarte serios! Totul e dat la iveală sincer, deschis... Nimeni nu crede necesar să se ascundă, nimeni nu se preface cum fac cucoanele noastre în viligiatură, în țară sau în străinătate. Totul merită aici cel mai profund respect, măcar ca un omagiu adus sincerității și simplității. Nu mai plec nicăieri. Să crăp aici, dar nu mă clintesc din loc...!".

II.

Domnul cu doliu la pălărie.

Era în trei iulie. Domnea o zăpușeală și o arșiță insuportabilă. Velceaninov avusese o zi cu o mie de alergături. Toată dimineața umblase pe jos și cu trăsura, iar seara trebuia neapărat să treacă pe la un domn de care avea absolută nevoie – un om de afaceri, consilier de stat, care locuia într-o vilă undeva pe Ceornaia Recika și pe care urma să-l surprindă pe neașteptate acasă. Pe la șase, Velceaninov intră într-un restaurant dubios, dar franțuzesc, de pe bulevardul Nevski, lângă podul Polițeiski. Se așeză în colțul său obișnuit la măsuța lui și își ceru prânzul zilnic.

Mânca în fiecare zi un prânz de o rublă, pentru vin plătind aparte. Socotea această chivernisire ca o ofrandă adusă în mod înțelept greutateților bănești prin care trecea. Mirându-se cum se poate consuma o mâncare atât de mizerabilă, Velceaninov devora prânzul până la ultima fărâmitură, totdeauna cu aceeași poftă, de parcă n-ar fi mâncat de trei zile. „E ceva maladiv cu mine!” mormăia în barbă, când își dădea seama de apetitul său. De data aceasta Velceaninov se așeză la măsuța sa în cea mai proastă dispoziție sufletească. Își aruncă mânios pălăria unde se nimeri, se rezemă cu coatele pe masă și căzu pe gânduri. Dacă vecinul de alături, ferească Dumnezeu! Nu și-ar fi căutat de treabă sau dacă chelnerul care-l servea nu l-ar fi înțeles de la primul cuvânt, Velceaninov ar fi răbufnit ca un elev-ofițer și ar fi făcut cine știe ce tărăboi, tocmai el care știa să fie extrem de politicos și la nevoie chiar să privească de sus, imperturbabil, ceea ce se întâmpla în juru-i.

I se aduse supă. El puse mâna pe lingură, dar numaidecât – înainte de a o fi umplut – o trânti pe masă, gata să sară de pe scaun. Un gând neașteptat îl fulgeră deodată. În clipa aceea – Dumnezeu știe datorită cărui proces de cugetare – el înțelese perfect pricina tristeții sale – o tristețe deosebită, aparte, care-l chinuia de câteva zile în șir în timpul din urmă, legându-se de dânsul, tam-nesam și nelăsându-l în pace, Dumnezeu știe de ce. Acum însă pricepu taina, văzând totul ca-n palmă.

„Pălăria – asta-i pricina! Bombăni el, ca un inspirat. Numai și numai blestemata asta de pălărie rotundă, cu panglică mârșavă de doliu, poartă toată vina!”

Căzu pe gânduri și, cu cât se cufunda tot mai adânc în ele, cu atât se posomora mai mult și cu atât „întreaga întâmplare” i se părea mai ciudată.

„Dar... Dar, de fapt, e vorba aici într-adevăr de o întâmplare? Protestă el, fără prea multă încredere în sine. Se petrece oare aici ceva care să semene cu o întâmplare?

Întreaga chestiune consta în următoarele: cu vreo două săptămâni în urmă (de fapt, nu ținea exact minte data) întâlnise pentru întâia oară pe stradă, undeva, la întretăierea dintre Podiaceskaia și Meșceanskaia, un domn cu doliu la pălărie. Fusese un bărbat ca oricare altul, n-avusese nimic deosebit, trecuse repede, dar parcă îl ațintise prea stăruiitor pe Velceaninov, atrăgându-i atenția în mod deosebit. Îl întâlnise pesemne cândva, undeva... „Dar mii de figuri am văzut în viață. INu-i cu puțință să le țin minte pe toate!” După vreo douăzeci de pași, Velceaninov uită întâlnirea avută, cu toată impresia inițială făcută asupra-i. Impresia însă, destul de originală, rămase pentru toată ziua, sub forma unei neobișnuite înverșunări, dar fără obiect. După două săptămâni Velceaninov își aminti limpede toate acestea. Își aduse aminte că nu înțelesese de loc cauza acelei iritații și că până atunci nu făcuse nici o legătură și nici o confruntare între indispoziția lui sufletească din seara aceea și întâlnirea de dimineață. Dar domnul acela se grăbi să-i aducă aminte despre persoana sa și a doua zi se încrucișa din nou cu Velceaninov pe bulevardul Nevski, privindu-l țință în chip straniu. Velceaninov scuipă cu dispreț și numaidecât se miră de ceea ce făcuse. Sunt, ce-i drept, fizionomii care îți inspiră un dezgust inexplicabil și fără sens. „L-am mai întâlnit, într-adevăr, pe undeva”, mormăi, îngândurat, Velceaninov, la jumătate de oră după întâlnire și se simți din nou, toată seara, în cea mai proastă dispoziție sufletească. Avusese chiar un vis cât se poate de urât, totuși nu-și dădu seama că pricina noii și deosebitei ipohondrii nu era alta decât prezența domnului îndoliat de dimineață, deși în aceeași seară își aduse deseori aminte de dânsul. Velceaninov se și enervă din pricină că „asemenea prostie” îl preocupă într-atât și ar fi socotit chiar ca o înjosire de a-i atribui emoția ce-l stăpânea, dacă i-ar fi trecut prin minte gândul acesta. Se întâlni însă din nou peste două zile cu domnul îndoliat la debarcaderul unui vapor de pe Neva. La această întâlnire, a treia, Velceaninov ar fi putut jura că domnul cu pălăria în doliu se și îndreptase spre dânsul, dar că lumea, înghesuindu-se, îl îndepărtase. I se păru chiar că necunoscutul „cutezase” a-i întinde mâna și-l strigase pe nume. În zarvă nu-și auzi cu claritate numele, dar... „oare cine-i canalia asta și de ce nu se apropie de mine, dacă mă cunoaște într-adevăr și dacă dorește atâta să se apropie?” se gândi, posac, urcându-se într-o trăsură și îndreptându-se spre mănăstirea Smolnâi. Peste o jumătate de oră, Velceaninov se și afla în cabinetul avocatului său cu care discuta aprins în contradictoriu. Dar în timpul serii și al nopții, o deznădăjduită și fantastică tristețe îl cuprinse din nou. „Oare nu cumva fac un icter?” se întrebă bănuitor, privindu-se în oglindă.

Aceasta fusese cea de a treia întâlnire. Pe urmă, cinci zile de-a rândul, absolut „nimeni” nu-i mai ieși în cale, cât despre „canalie” – nici pomeneală. Între timp, din când în când, îi revenea însă în minte domnul cu doliu la pălărie. Velceaninov se surprindea cu mirare, gândind: „Ce mi-o fi venit să-mi

bat capul cu dânsul. Hm! Pesemne are multe treburi la Petersburg. Și oare după cine o fi purtând doliu? M-a recunoscut, probabil... pe când eu habar n-am cine-i! Nu-i prea stă bine doliul... Mi se pare că, dacă l-aș privi mai de aproape mi-aș aduce aminte de dânsul...” Ceva parcă începea să mijească în mintea lui, ca un cuvânt cunoscut, dar uitat deodată și pe care te străduiești din răspuțeri ca să ți-l readuci în amintire; îl știi prea bine, îți dai seama că-l știi; îi știi și sensul și te tot învârtești în jurul lui; dar oricât te-ai trudi, cuvântul acela nu vrea să-ți revină în memorie și pace!

„S-a întâmpat parcă... Da, a fost demult... A fost undeva... Aici a fost... Exact, aici... Dar ducă-se dracului ce-a fost și ce n-a fost aici! Izbucni deodată Velceaninov... Și face oare să mă frământ și să mă înjosesc pentru canalia asta?”

Velceaninov se supără teribil, dar seara, când își aminti din senin că se supăraseră dimineața și încă „teribil”, se indispușe, parcă îl prinsese cineva cu ocaua mică. Se tulbură și se miră: „Pesemne că există motive ca să mă înveninez așa... Fără nici o noimă... Numai la o simplă aducere-aminte...” Dar nu-și sfârși gândul.

A doua zi, Velceaninov se mânie și mai cumplit. De data asta însă îi păru că mânia îi era pricinuită de-o „obrăznicie fără seamăn” și anume: avu loc cea de-a patra întâlnire. Domnul cu doliu răsări iarăși ca din pământ. Velceaninov tocmai dăduse pe stradă de consilierul de stat de care avea neapărată nevoie și pe care tot căuta să-l găsească prin surprindere la vila lui din afara orașului. Acest funcționar, pe care abia îl cunoștea și care îi era necesar la proces, nu se lăsa prins cu una cu două și pesemne se ascundea, făcând tot ce-i stătea în putință să nu se întâlnească cu dânsul. Bucuros că, în sfârșit, se ciocni nas în nas cu el, Velceaninov îl însoți pe stradă, grăbindu-se, pândindu-i privirile și căutând din răspuțeri să-l antreneze pe acest vulpoi cu părul alb într-o discuție asupra unei teme anume, în care să-l ia gura pe dinainte și să scape cuvântul mult așteptat. Dar vulpoiul cărunț știa el ce știa, râdea și nu spunea nimic. Tocmai în aceste momente de grea cumpănă, Velceaninov îl văzu pe trotuarul din față chiar pe domnul cel cu doliu la pălărie. Stătea acolo și-i privea țintă pe amândoi. Îl urmărea cu siguranță și parcă surâdea ironic.

„Dracu să-l ia! Izbucni în sine Velceaninov, după ce-l conduse pe înaltul demnitar, dând vina nereușitei sale pe apariția inopinată a acestui «neobrăzat» – dracu să-l ia! Nu cumva mă și spionează. Mă urmărește, fără doar și poate. L-o fi momit careva și... Și. Și. Zău că zâmbea a râde. Pe legea mea, am să-l ciomăgesc... Păcat că umblu fără baston! O să-mi cumpăr un baston. Nu! N-am să las asta să treacă așa, cu una cu două! Cine-i? Vreau neapărat să aflu cine-i el!”

În sfârșit, exact după trei zile de la această întâlnire, cea de-a patra, îl întâlnim pe Velceaninov în restaurantul său, după cum vi l-am descris mai înainte, de data asta tulburat de-a binelea și întrucâtva chiar descumpănit. Însuși Velceaninov, cu tot orgoliul său, nu putu să nu recunoască realitatea. Se văzu nevoit, în cele din urmă, să priceapă – confruntând toate împrejurările –

că numai acest domn îndoliat, „un om de nimic”, era pricina ipohondriei sale, a melancoliei ciudate și a tuturor emoțiilor care îl chinuiau de două săptămâni.

„Să zicem că sunt un ipohondru, se gândi Velceaninov și fac din țânțar armăsar, totuși m-ar putea, oare, liniști faptul că toate acestea nu sunt poate decât rodul imaginației? Căci dacă un șarlatan ca acesta este în stare să răvășească în halul ăsta pe un om, atunci asta-i... Asta-i...”

Într-adevăr, în întâlnirea din ziua aceea (a cincea), armăsarul se arătă cât un țânțar: domnul acesta, ca și mai înainte, o zbughi pe de lături, dar acuma fără să-l mai țintească cu privirea pe Velceaninov și fără să arate ca în celelalte dăți că l-ar recunoaște, ci, dimpotrivă, mergea cu ochii în pământ, dorind pare-se din tot sufletul ca să nu fie zărit. Velceaninov se îndreptă brusc spre dânsul și urlă din răputeri:

— Hei, domnule! Cel cu doliu la pălărie! Te ascunzi acum, hai?! Stai! Cine ești?

Întrebarea și strigătul lui n-aveau nici un rost. Velceaninov își dădu seama de asta însă abia după ce strigase. La interpelarea acestuia, domnul se întoarse, se opri o clipă în loc, se fâstăci, surâse, vru parcă să rostească ceva, să facă un gest, rămânând un moment în mare nehotărâre, apoi se răsuci scurt pe loc și o luă la fugă, sfârșindu-i călcâiele. Velceaninov îl urmări, mirat, cu privirea.

„Nu cumva, de fapt, eu mă leg de dânsul, își zise Velceaninov și nu el de mine?”

După ce-și luă prânzul, porni grăbit la vila acelui funcționar superior. Nu-l găsi acasă. I se spuse că boierul „plecase de dimineață și nu se va întoarce decât pe la trei-patru după miezul nopții, fiind dus la o aniversare...”

Răspunsul acesta era prea „jignitor”. Fierbând de mânie, Velceaninov se hotărî să se ducă și el la aniversarea aceea și chiar o și porni, dar, dându-și seama că exagerează, plăti birjarul la mijlocul drumului și merse pe jos acasă, spre Teatrul Balșoi. Simți nevoia unei plimbări. Pentru a-și liniști nervii zdruncinați, avea nevoie să doarmă bine peste noapte, în ciuda insomniei sale, iar ca să poată adormi, trebuia neapărat să obosească fizic. Așa că ajunsese acasă pe la zece și jumătate, drumul fiind destul de lung, și, într-adevăr, sosi frânt de osteneală.

Velceaninov își închiriasse locuința în luna martie. O hulea și o ocăra cumplit, justificându-se față de sine însuși cu scuza că de fapt nu-i decât „un sălaș de companie”, căci „se împotmolise” la Petersburg din pricina „acestui proces blestemat”. Apartamentul nu era de loc atât de prost și de indecent cum îl caracterizase el însuși. Intrarea prin gang era într-adevăr cam întunecoasă și „murdară”. Dar apartamentul propriu-zis de la etaj era alcătuit din două odăi luminoase și înalte, separate printr-un mic culoar întunecos, dând una la stradă, iar alta spre curte. Alături de odaia cu ferestrele spre curte se afla o cămăruță, prevăzută ca dormitor. Dar Velceaninov aruncase acolo în neorânduială tot felul de hârțoage și de cărți, dormind într-una din camerele mari și anume în aceea care dădea cu ferestrele la stradă. Patul i se făcea pe un

divan. Avea mobilă bună, deși cam veche. Erau acolo și unele obiecte de preț – rămășițe dintr-o fostă bunăstare, bibelouri de porțelan și de bronz, covoare de Buhara – mari, autentice. Scăpaseră chiar și două tablouri destul de bune. Toate lucrurile însă zăceau într-o neorânduială vădită, nepuse la locul lor și chiar colbăite, de când fata în casă, Pelagheea, plecase pentru câțiva timp la neamurile sale din Novgorod și-l lăsase singur. Faptul ciudat ca un holtei și om de lume, care mai ținea la titlul de gentleman, să aibă în slujbă o fată nemăritată îl făcea pe Velceaninov aproape să roșească, deși era foarte mulțumit de jupâneasă. Pelagheea se tocmise la dânsul încă de astă-primăvară, când el își închiriasse apartamentul. Servise mai înainte la o familie cunoscută, care plecase în străinătate și puse numaidecât ordine în locuința lui. După plecarea Pelagheei, Velceaninov nu se mai hotărî să angajeze o altă servitoare. Iar de luat un valet pentru un termen scurt n-avea nici un rost. Afară de asta, lui nici nu-i plăceau valeții. Rândui ca în fiecare dimineață să-i facă curățenie prin camere Mavra, sora portăresei. Când pleca de acasă, Velceaninov îi lăsa cheia de la apartament. Ea nu făcea mai nimic, lua leafa de pomană, ba parcă și mai șterpelea câte ceva. Dar locatarului nu-i păsa de nimic. El era mulțumit că rămânea acasă absolut singur. Toate au însă o limită și nervii săi, mai cu seamă în momentele de iritare, refuzau să suporte „mizeria” asta și, întorcându-se acasă, intra îndeobște cu scârbă în apartamentul său.

De data asta Velceaninov se dezbracă în mare grabă. Se aruncă în așternut și, iritat, se hotărî să nu se mai gândească la nimic, ci să adoarmă „numaidecât”, cu orice chip. Atunci se petrecuse un lucru straniu: adormi dintr-o dată, cum își puse capul pe pernă. Nu i se mai întâmplase așa ceva de mai bine de o lună.

Dormi vreo trei ore în șir, având însă un somn zbuciumat cu tot felul de coșmaruri, ca un bolnav scuturat de friguri. Se făcea că săvârșise o crimă, pe care o tănuise, dar, în cele din urmă, o sumedenie de oameni dădu buzna la dânsul și-l învinuia. Se îngrămădiseră o gloată întreagă și oameni năvăleau într-una în casă – așa că nici ușa nu se mai închidea, ci rămânea cu canaturile date în lături. În sfârșit, toată luarea-aminte i se aținti asupra unui om ciudat, care pe vremuri îi fusese foarte bine cunoscut și apropiat și care murise, iar acum, nu știu cum, intrase și el în casă. Mai cu seamă îl chinuia pe Velceaninov faptul că el nu-și dădea seama cine era omul acela, îi uitase numele și nu și-l putea aminti. Știa numai că pe vremuri îl iubise foarte mult. Parcă toată mulțimea adunată în casă aștepta de la persoana asta un cuvânt decisiv: învinuirea ori apărarea lui Velceaninov. Toți fierbeau de nerăbdare. Dar necunoscutul ședea nemișcat la masă și tăcea molcom, cu încăpățănare. Zgomotul nu mai înceta, iritarea tuturor se întetea și deodată Velceaninov, ca un turbat, îl lovi pe omul acesta fiindcă nu voia să vorbească, simțind totodată o ușurare stranie. Inima i se opri de groază și de amărăciune pentru gestul său, dar tocmai în această stare se ascundea plăcerea. Înnebunit de furie, Velceaninov îi mai dădu o lovitură și încă una, îmbătat de mânie și de teama care-l scosese din minți, simțind în același timp o satisfacție nemărginită. Nu

mai știa numărul loviturilor, îl bătu mai departe fără răgaz. Îl mâna o poftă de nimicire desăvârșită. Deodată, iată ce se întâmplă: cu toții dădură un strigăt înfiorător și, așteptând parcă, se întoarseră cu fața spre ușă. În aceeași clipă, răsunară trei zbârnăituri stridente ale clopoțelului, așa de puternice, ca și cum cineva ar fi vrut să-l smulgă de la ușă. Velceaninov se trezi, se dezmetici pe loc, sări ars din pat și se repezi la ieșire. Era cât se poate de convins că sunetele clopoțelului nu erau un vis și că cineva trăsese aievea găietanul clopoțelului. „Ar fi fost cu totul nefiresc ca niște zăngănituri de clopoțel, atât de reale, perfect auzite, să se fi produs în vis!”

Își dădu însă cu surprindere seama că și sunetele clopoțelului erau vis. Deschise ușa și ieși în antreu. Își aruncă ochii și pe scară. Nu era nimeni, absolut nimeni, clopoțelul stătea nemișcat la locul lui. Minunându-se, dar și bucurându-se în același timp, el se întoarse în odaie. Aprinse o lumânare și își aduse aminte că ușa rămăsese numai închisă, nu încuiată cu cârligul și cu cheia. Și înainte vreme, când venea acasă, uita adesea să încuie ușa peste noapte, nedând importanță acestui amănunt. Pelagheea îl și certase de câteva ori pentru greșeala asta. Se întoarse în antreu ca să încuie ușa, pe care o mai deschise o dată. Se mai uită afară, puse cârligul, dar de lene nu mai încuie ușa cu cheia. Ornicul bătu ceasurile două și jumătate: va să zică dormise trei ore.

Visul îl tulbură într-atât, încât nu-i veni să se culce numaidecât, ci hotărî să se plimbe prin odaie vreo jumătate de ceas – „cât fumezi un trabuc”. Se îmbracă în grabă, se apropie de fereastră, ridică un pic draperia de stofă grea și storul alb dindărătul ei. Afară se luminase de ziuă. Albele nopți de vară de la Petersburg îi zdruncinau totdeauna nervii și în vremea din urmă îi sporeau insomnia – așa că de vreo două săptămâni își pusese într-adins aceste draperii groase, care opreau lumina când erau lăsate în jos. Dând voie luminii să năvălească în odaie și uitând să stingă lumânarea de pe masă, Velceaninov începu să se plimbe în lung și-n lat prin cameră, stăpânit de un sentiment apăsător și maladiv, care nu-l părăsea, îl mai chinuia gândul că fusese în stare să ridice mâna împotriva omului aceuia și să-l lovească.

— Ei bine, omul acesta nici nu există și nici n-a existat vreodată. Totul n-a fost decât un vis. Atunci de ce să mă indispun?

Toate îngrijorările sale concentrându-se cu înverșunare într-un singur punct, Velceaninov ajunse la concluzia că nu mai era sănătos, că devenise „un om bolnav”.

Nu-i venea să recunoască că îmbătrânea sau că-i slăbeau puterile. Iar în momentele de rea dispoziție se înverșuna să exagereze amândouă aceste stări de fapt, dinadins, cu scopul de a se lua în răs.

— Bătrânețe! Îmbătrânesc de-a binelea, mormăia Velceaninov plimbându-se prin odaie. Îmi pierd memoria, am vedenii, visez năzbâtii, parcă aud clopoței... Ducă-se dracului! Știu din proprie experiență că asemenea vise n-aveam decât când eram scuturat de friguri... Sunt convins că și „povestea” cu doliul poate nu-i altceva decât tot un vis. Hotărât! Aveam dreptate să-mi zic ieri: eu m-am legat de dânsul, nu el de mine! Am făcut o întregă „istorie” în

jurul lui, pe când de fapt eu însumi m-am vârât de frică sub masă. Și în definitiv de ce-l fac canalie? Poate-i un om foarte cumsecade. N-are, ce-i drept, o figură plăcută, deși nu găsești nimic urât în ea. Apoi la păr seamănă cu toți oamenii. Doar privirea îi este nu știu cum... Iar m-apucă! Încep să mă gândesc din nou la dânsul! Ce naiba oi fi având cu privirea lui? Te pomenești că n-am să mai pot trăi fără acest... Ticălos!

Printre alte gânduri care i se îmbulziră în minte, unul îl amări îndeosebi. Îl fulgeră o bănuială că domnul acesta îndoliat îi fusese pe vremuri prieten intim, iar acum, reîntâlnindu-l, îl privește ironic deoarece cunoaște vreun secret important din trecutul său și-l găsește într-o situație înjositoare. Velceaninov se apropie de fereastră, vrând s-o deschidă ca să respire o undă din aerul proaspăt al nopții. Dar se cutremură brusc. I se păru că vede un miracol nemaipomenit.

N-apucă să deschidă bine fereastra, când se și trase grabnic în dreptul peretelui și se ascunse. Zări dintr-o dată tocmai pe domnul cu doliu la pălărie pe trotuarul pustiu din față, chiar în dreptul locuinței sale. Pesemne nu-l observase și, curios, cerceta parcă întreaga casă, chibzuind ceva. Făcea impresia că născocea anumite planuri, gata-gata să ia o hotărâre. Ridică mâna și parcă duse un deget la frunte. În sfârșit, se decise. Își roti privirea de jur împrejur și, tiptil, în vârful degetelor, porni să treacă de-a curmezișul strada. Iată-l! Ajunse la portița care, vara, rămânea uneori nezăvorâtă până pe la ceasurile trei dimineața. „Vine la mine!” îi fulgeră prin minte lui Velceaninov și se repezi numaidecât, tot în vârful picioarelor, în antreu și se tupilă la ușă, unde rămase nemișcat, abia atingând cu mâna dreaptă, tremurătoare, cârligul pe care-l pusese adineaori. Își ciuli atent urechile, căutând să prindă zgomotul pașilor pe care-i aștepta pe scară.

Inima-i bătea să-i spargă pieptul, nu alta. Se temea că, din, pricina ei nu-l va auzi pe străin urcând scara în vârful degetelor. Faptele în sine nu le prindea, dar percepea totul cu un fel de limpezime înzecită, parcă visul de adineaori se împletise cu realitatea. Velceaninov era din fire un om curajos. Uneori, se fălea chiar, făcând paradă cu curajul său în întâmpinarea unei primejdii – chiar dacă nimeni nu-l vedea, ci numai pentru a se minuna singur de sine însuși. Dar de data aceasta lucrurile stăteau cu totul altfel. Ipohondrul și plângărețul bănuitor din ajun se transformase cu totul, nu mai era același om. Un râs nervos îi clocotea înfundat în piept. Ghicea orice mișcare a străinului de după ușă.

„Aha! Iată-l că urcă treptele, a ajuns sus, se uită în jurul lui, trage cu urechea în jos pe scară. De-abia respiră, se furișează... Aha! Pune mâna pe clanță, trage, o încearcă! Socotise că nu-i închisă ușa la mine. Știa va să zică că uneori uit s-o încui. Iarăși trage de clanță. Își închipuie că o să sară cârligul? Îl doare inima să se despartă așa. Nu-i vine să plece cu buza umflată?”

Într-adevăr, toate trebuiau să se petreacă așa cum și le închipuia el. Cineva stătea, ce-i drept, în fața ușii și încetișor, fără zgomot, încerca încuietoria și trăgea ușurel de clanță, „având, bineînțeles, scopul său”. Dar

Velceaninov avea pregătit deznodământul și, parcă încântat de clipa hotărâtoare, chibzuia și se pregătea să-l primească. Îi veni năvalnic pofta de a ridica cârligul, de a trânti ușa în lături și de a da ochii cu „sperietoarea”. „Care va să zică ce căutați aici, stimabile?”

Așa se și petrecură lucrurile. Socotind clipa potrivită, Velceaninov ridică dintr-o dată cârligul, împinse ușa și dădu nas în nas de domnul cu doliu la pălărie.

III.

Pavel Pavlovici Trusoțki.

Vizitatorul parcă amuți pe loc. Amândoi stătură în prag față în față și, neclintiți, se priveau țintă în ochi. Așa trecură câteva clipe. Deodată, Velceaninov își recunoscuse oaspetele.

În același timp și musafirul ghici pesemne că Velceaninov îl recunoscuse de-a binelea, asta se oglindi o clipă în privirile sale. Într-o secundă, figura i se destinse într-un dulce surâs.

— Am desigur plăcerea să vorbesc cu Alexei Ivanovici? Psalmodie străinul cu cea mai duioasă voce, care suna cât se poate de comic în împrejurările acelea.

— Dar dumneavoastră nu sunteți cumva Pavel Pavlovici Trusoțki? Silabisi, în sfârșit, Velceaninov cu o expresie de nedumerire pe față.

— Ne-am cunoscut acum vreo nouă ani în orașul T... și, deci îmi permiteți să vă reamintesc, am fost în relații de bună prietenie.

— Da, domnul meu... Să zicem... Dar acum sunt orele trei dimineața, iar dvs. mi-ați încercat ușa de vreo zece minute ca să vedeți dacă nu-i deschisă...

— Ora trei! Exclamă musafirul, scoțându-și ceasornicul din buzunar și mirându-se adânc mâhnit, exact: trei! Iertați-mă, Alexei Ivanovici, ar fi trebuit să-mi dau seama de asta înainte de sosire. Sunt foarte încurcat. Voi trece zilele acestea, ca să mă explic, iar acum...

— Ba de loc! Dacă-i vorba de explicații, mai bine numaidecât! Răspunse repede Velceaninov. Poftim, treceți, vă rog pragul în odaie. Doar ați avut intenția de a-mi pătrunde în casă și nu v-ați înființat aici numai și numai ca să-mi încercați lacătele...

Velceaninov era și tulburat, dar totodată parcă și puțin cam uluit, nesimțindu-se în stare să-și adune gândurile. Se simțea chiar rușinat. Din întreaga fantasmagorie nu mai rămăsese nimic, nici un mister, nici un pericol, ci numai mutra prostească a unui oarecare Pavel Pavlovici. De altfel nici nu-i prea venea să creadă că totul era așa de simplu. Avea o presimțire nelămurită, care-l îngrijora. Îl pofti pe oaspete în fotoliu, iar el se așeză numaidecât în pat, la un pas de fotoliu, se aplecă cu palmele sprijinite pe genunchi și așteptă cu înfrigurare ca noul venit să înceapă vorba. Îl cerceta insistent cu privirile și căuta să și-l amintească cum era în trecut. Dar ciudat! Acesta tăcea, ca și cum n-ar fi priceput de loc că era „obligat” să vorbească fără întârziere. Ba dimpotrivă, parcă oaspetele aștepta ceva de la gazdă, privindu-l țintă. Poate el

însuși se fâstâcise, simțind de la început o oarecare stinghereală, ca un șoarece prins în capcană. Dar Velceaninov își ieși din fire, în cele din urmă.

— Dar, în definitiv, ce-i cu dumneavoastră? Izbucni Velceaninov, după cât mi se pare nu sunteți nici o fantomă și nici un vis. Sau poate doriți să faceți aici pe stafia? Lămuriți-mă, domnule!

Musafirul prinse să se frământa, surâse și începu cu un aer sfios:

— După câte văd, vă surprinde în primul rând sosirea mea la o oră așa de târzie și în niște împrejurări, oarecum, atât de aparte... Când mă gândesc la cele petrecute odinioară și la modul cum ne-am despărțit... Da, sunt lucruri foarte ciudate... Dealtfel, nici n-aveam de gând să trec pe la dumneavoastră, dar – fiindcă așa s-a nimerit – totul se datorește unei întâmplări...

— Cum unei întâmplări? Doar v-am văzut pe fereastră, trecând strada în vârful degetelor.

— Aha, va să zică m-ați văzut! Atunci zău că știți mai multe decât mine în istoria asta. Dar văd că vă incomodez... Drept vorbind, iată cum stau lucrurile: am sosit la Petersburg de vreo trei săptămâni într-o chestiune personală... Într-adevăr, eu sunt Pavel Pavlovici Trusoțki... M-ați recunoscut. Chestiunea mea e simplă: am venit aici ca să fac niscaiva demersuri pentru a fi mutat în altă gubernie, într-o nouă slujbă, constituind de fapt o avansare... Dar toate acestea sunt chestii secundare... Lucrul de căpetenie este, dacă vreți să știți, că de trei săptămâni bat străzile pe aici și am impresia că târăgănez într-adins toată afacerea asta, adică mutarea... Drept vorbind, chiar dacă voi izbuti s-o duc cu bine la capăt, o să mi se pară totuși că n-am terminat-o și nu-mi va veni să plec din Petersburgul vostru în starea de spirit în care mă găsesc. Umblu fără rost ca și cum n-aș avea nici o țintă, ba parcă m-aș și bucura că n-o mai am – în starea mea de spirit...!

— În ce stare de spirit? Se încruntă Velceaninov.

Oaspetele își ridică ochii spre dânsul, luă în mână pălăria și, cu gravitate, îi arătă crepul de doliu.

— Iată starea de spirit!

Velceaninov se uită cu o privire tulbure când la doliu, când la chipul musafirului. Deodată, i se îmbujorară obrazii și el îl întrebă cu o emoție profundă:

— Nu cumva Natalia Vasilievna?

— Chiar ea! Natalia Vasilievna! În martie trecut... Tuberculoză galopantă... Numai în vreo două-trei luni! Iar eu am rămas singur, după cum mă vedeți.

Rostind aceste vorbe, oaspetele – foarte emoționat – își desfăcu larg brațele și, ținând în mâna stângă pălăria îndoliată, își plecă în pământ capul pleșuv, timp de cel puțin zece secunde.

Tabloul și gestul acesta parcă-l înviorară pe Velceaninov. Un zâmbet ironic și chiar cârcotaș îi apărură pe buze, dar numai o clipă, nu mai mult... Știrea morții acestei doamne (pe care Velceaninov o cunoscuse altădată și pe

care apucase s-o uite tot atât de demult) îi provocă o impresie neașteptat de zguduitoare.

— Cum se poate una ca asta?! Mormăi el cele dintâi cuvinte ce-i veniră pe limbă. Și de ce n-ați trecut de-a dreptul pe la mine ca să mă vestiți?

— Vă mulțumesc pentru compătimirea pe care o văd și o prețuiesc, deși...

— Deși?

— Deși au trecut atâția ani de la despărțirea noastră, v-ați purtat față de nenorocirea mea și chiar față de mine cu o desăvârșită compătimire, încât resimt, bineînțeles, o adâncă mulțumire. Asta am vrut să vă destăinuiesc. Și nu că m-aș îndoi de prietenii mei căci aș putea și aici, chiar acum, să găsesc prieteni de-ai mei foarte sinceri (să-l luăm de pildă numai pe Stepan Mihailovici Bagautov), dar de la cunoștința noastră, chiar prietenie, de care-mi aduc aminte cu profundă recunoștință, au trecut nouă ani și de atunci n-ați mai venit pe la noi și scrisori nu ne-am mai trimis...

Oaspetele își psalmodia vorbirea, ca pe note, privind în pământ toată vremea cât dură explicația, cu toate că vedea destul de bine totul din preajma lui. Între timp, gazda își recapătă stăpânirea de sine.

Cu o impresie foarte stranie întipărită pe chipul său și care se accentua din ce în ce mai mult, Velceaninov își ciuli urechile, privindu-l țintă pe Pavel Pavlovici. Când acesta se opri, în mintea gazdei năvăliră, halandala, un roi de gânduri neașteptate.

— Oare de ce nu v-am recunoscut până acum? Izbucni Velceaninov, însuflețindu-se, căci ne-am mai întâlnit de vreo cinci ori pe stradă?

— Da, am băgat de seamă. Mi-ați ieșit în cale de vreo două ori, dacă nu chiar de trei...

— Ba dimpotrivă, dumneavoastră mi-ați ieșit în cale și nu eu, dumneavoastră...

Velceaninov sări în picioare și izbucni într-un râs răsunător. Pavel Pavlovici se opri un moment, îl privi cu luare-aminte și numaidecât își urmă vorba:

— Nu m-ați recunoscut, poate fiindcă m-ați putut uita, apoi, între timp, am suferit de vărsat, care mi-a lăsat urme pe față.

— Vărsat? Da, ați avut într-adevăr vărsat. Ei și cum de v-ați...

— Procopsit? Dar ce nu i se poate întâmpla omului? Scapi cât scapi și deodată te pocnește câte ceva.

— Totul mi se pare strașnic de hazliu. Dar, continuați, continuați, vă rog, scumpe amice!

— Deși v-am întâlnit și eu...

— Stați! De ce mi-ați spus adineaori: m-am „procopsit”. Eu voisem să mă exprim mult mai politicos. Ei, hai, urmați, vă rog, urmați.

Velceaninov se făcea din senin tot mai bucuros și mai vesel. Impresia lui zguduitoare de la început se risipi. Se plimba cu pași repezi prin odaie, înainte și înapoi.

— Deși v-am întâlnit și eu, ba chiar la plecarea mea spre Petersburg am avut de gând să vă caut neapărat, dar, repet, acum mă aflu într-o asemenea stare de spirit... Și sunt atât de răvășit mintal, începând din luna martie...

— Ah, da! Răvășit din luna martie. Dar ia spuneți-mi: nu mai fumați?

— Știți doar că în timpul vieții Nataliei Vasilievna...

— Ei da, ei da, dar din luna martie?

— O țigărușe poate c-ar merge.

— Poftim o țigară. Aprindeți-o și urmați, căci strașnic mă...

Aprinzându-și o țigară de foi, Velceaninov se așeză repede din nou pe marginea patului. Pavel Pavlovici se întrerupse din povestit și-l întrebă:

— Dar dumneavoastră înșivă nu sunteți cam nervos? Cum stați, drept vorbind, cu sănătatea?

— Uf, dracu s-o ia de sănătate! Se îmbufnă Velceaninov. Dați-i drumul mai departe!

Din parte-i musafirul, dându-și seama de emoția gazdei, era din ce în ce mai mulțumit și mai sigur de sine.

— Dar ce pot să adaug? Zise oaspetele. Mai întâi închipuiți-vă, Alexei Ivanovici, un om mort, însă nu numai așa, ci mort de-a binelea, un om deci care, după o căsnicie de douăzeci de ani, își schimbă dintr-o dată viața și pornește haihui pe străzi prăfuite fără un țel acătării, ca-n mijlocul unei stepe, aproape nemaștiind pe ce lume se află și găsind în această uitare de sine chiar un fel de potolire a simțurilor sale. E foarte firesc după toate astea ca atunci când mi se întâmplă să mai întâlnesc uneori un cunoscut sau, poate, un amic adevărat, să-l ocolesc dinadins, ca să nu ne întâlnim în asemenea situație, adică într-un moment de uitare de sine. Iar alteori, te bate gândul și te apucă un dor să vezi pe vreun martor, pe cineva care a participat la împrejurările recente trăite împreună, ce nu se vor mai întoarce pe veci, iar inima începe să-ți zvâcnească cu atâta putere, încât nu numai ziua, ci și noaptea, te simți gata să te arunci în brațele unui prieten, trezindu-l la nevoie chiar la orele patru dimineața. Mă înșelasem însă numai în privința ceasului, nu și în privința prieteniei, căci în clipa de față sunt mai mult decât recompensat. Iar în legătură cu ora, din pricina ameteții, mi se părea, drept vorbind, că nu era decât miezul nopții. Îți sorbi propria tristețe. Șiți pare că te îmbeți cu ea. De altfel, nu atât tristețea, ci tocmai noua stare de lucruri mă deprimă...

— Dar ce mod ciudat de exprimare aveți! Observă mohorât Velceaninov, luând iarăși o înfățișare foarte serioasă.

— Într-adevăr, mă exprim ciudat...

— Ia spuneți-mi mai degrabă deschis... Nu cumva glumiți?

— Să glumesc? Exclamă Pavel Pavlovici, având întipărită pe figură o uimire îndurerată. Tocmai în momentul când vă aduc la cunoștință că...

— Ah, vă rog să nu adăugați nici un cuvânt.

Velceaninov se sculă și începu să se plimbe din nou prin odaie.

Trecură așa vreo cinci minute. Musafirul dădu să se ridice și el în picioare, dar Velceaninov răcni la dânsul:

— Stați jos, stați jos!

Acesta se așeză docil iarăși în fotoliu.

— Totuși, cât de mult v-ați schimbat! Adăugă Velceaninov, oprindu-se brusc în fața lui, uluit parcă singur de gândul acesta. Strașnic v-ați schimbat! Extraordinar! Sunteți cu totul alt om!

— Nici nu-i de mirare, doar au trecut nouă ani de-atunci.

— Nu, nu, nu! Nu-i vorba de vârstă. La înfățișare nu v-ați schimbat cine știe ce. Altfel v-ați schimbat!

— Poate tot din pricina celor nouă ani.

— Sau datorită lunii martie.

— Hi-hi, surâse viclean Pavel Pavlovici. Aveți niște gânduri cam glumețe... Dar, dacă-mi îngăduiți, în ce constă propriu-zis schimbarea mea?

— Ce mai treacă-meargă! Mai înainte Pavel Pavlovici era o persoană serioasă și cumsecade – deșteaptă, pe când acuma-i un vaurien!

Velceaninov se găsea într-o stare de maximă iritare, în care cei mai reținuți oameni trântesc vorbele cele mai neașteptate.

— Vaurien! Așa credeți? Va să zică nu mai sunt „deștept”? Nu sunt deștept? Chicoti ironic Pavel Pavlovici.

— Ce deștept! Pasămite sunteți acum un om cu adevărat inteligent.

„Oi fi eu impertinent, se gândea Velceaninov, dar canalia asta este și mai impertinentă. Și oare ce-o fi urmărind?”

— Ah, scumpule și neprețuitule Alexei Ivanovici! Se neliniști brusc oaspetele, foindu-se în fotoliu. Ce ne pasă nouă? Doar nu suntem acum în societate, în cercurile înalte ale aristocrației. Nu suntem decât doi foști amici cât se poate de sinceri și de vechi, care ne-am întâlnit și ne amintim unul altuia cu toată sinceritatea legătura aceea de neuitat în care defuncta era o verigă de preț a prieteniei ce ne lega!

Furat parcă de entuziasmul său, musafirul își lăsă capul în piept, cum obișnuia altădată, dar fața și-o acoperi cu pălăria. Velceaninov îl cercetă din ochi cu vădit dezgust și neliniște.

„Și dacă nu-i decât un măscărici? Străfulgera un gând prin mintea lui Velceaninov. Dar nu, imposibil! Parcă nu-i nici beat, deși n-ar fi exclus, are fața roșie. De altfel, beat ori nu – tot acolo ajungem. Oare de ce s-o fi agățând de mine? Ce-o fi vrând canalia asta?”

— Vă aduceți aminte, vă mai aduceți aminte, exclamă Pavel Pavlovici, dându-și pălăria încet, încet la o parte din dreptul feței sale și lăsându-se tot mai mult și mai mult pradă amintirilor... Sper că n-ați uitat excursiile noastre afară din oraș, serile și petrecerile cu dansuri și cu jocuri nevinovate la excelența-sa, extrem de primitoare, Semion Semionovici? Dar lecturile noastre serale în trei? Dar împrejurările în care ne-am cunoscut, când ați intrat la mine în dimineața aceea pentru informații cu privire la procesul dumneavoastră, ați început chiar să vociferați, cum deodată a ieșit Natalia Vasiliievna și peste zece minute ați și devenit cel mai sincer prieten al casei noastre pentru un an întreg, întocmai ca în Provinciala, piesa scrisă de domnul Turgheniev...

Velceaninov se plimba cu pași rari, cu privirile în pământ, își urmărirea musafirul cu nerăbdare și cu dezgust, ascultându-l însă cu multă luare-aminte.

— Nici nu mi-a trecut prin minte Provinciala, îl întrerupse gazda, fâstâcându-se puțin, iar dvs. n-ați vorbit niciodată cu o voce așa de pițigăiată și cu expresii atât... de neobișnuite. De ce?

— Într-adevăr, pe vremuri tăceam mai mult, adică eram mai taciturn, adăugă zorit Pavel Pavlovici. Pe atunci îmi era mult mai drag s-o ascult pe răposata. Mai țineți minte cum vorbea și cu cât spirit? Dar despre Provinciala și, mai ales cât privește pe Stupendiev, aveți dreptate și aici, fiindcă eu, împreună cu neprețuita mea soție răposată, după ce ați plecat, aducându-ne aminte de dumneavoastră, în clipele de liniște, am asemuit prima noastră întâlnire cu această piesă de teatru... Deoarece, într-adevăr, lucrurile semănau. Cât despre Stupendiev...

— Care Stupendiev, naiba să-l ia! Răcni Velceaninov și chiar bătu din picior, pierzându-și cumpătul de-a binelea la auzul numelui de Stupendiev din pricina unei amintiri alarmante, care îi trecu prin cap în clipa aceea.

— Stupendiev? E un personaj... Un personaj de piesă, e numele soțului din Provinciala, chițcăi Pavel Pavlovici cu cel mai dulce glăscior de pe lume. Dar asta face parte din cu totul alt capitol al amintirilor noastre, cele mai plăcute și mai frumoase, de după plecarea dvs. când Stepan Mihailovici Bagautov ne acordă amicitia lui, exact ca dvs., dar de data asta pe timp de cinci ani bătuți...

— Bagautov? Anume cine? Care Bagautov? Replică Velceaninov pironindu-se pe loc înaintea musafirului.

— Bagautov, Stepan Mihailovici, care ne-a hărăzit prietenia lui tocmai un an după dumneavoastră, la fel ca și dumneavoastră.

— A, Doamne sfinte, îl cunosc! Exclamă Velceaninov, duminindu-se în cele din urmă. Bagautov! El a avut o slujbă acolo la voi.

— A avut, a avut! Pe lângă guvernator. Era din Petersburg, un tânăr foarte distins, se trage din cea mai înaltă societate! Rosti cu vădită încântare Pavel Pavlovici.

— Da, da, da! Unde mi-i capul? Atunci și el?

— Și el și el! Îi ținu isonul Pavel Pavlovici cu același elan, prinzând din zbor vorba nesocotită scăpată de stăpânul casei și el. Acolo am și jucat Provinciala, pe scena teatrului de amatori din casa excelenței-sale, extrem de primitoare, Semion Semionovici. Stepan Mihailovici juca rolul „contelui”, eu eram „soțul”, iar răposata – provinciala”. Numai că mie mi s-a luat rolul de „soț” la insistențele răposatei, așa că n-am mai jucat rolul de „soț”, nefiind, chipurile, capabil...

— La naiba, ce mai Stupendiev sunteți și dumneavoastră! Dumneavoastră sunteți doar Pavel Pavlovici Trusoțki și nu Stupendiev! Rosti Velceaninov, cu grosolănie, fără nici un menajament, aproape tremurând de indignare. Numai că... Dați-mi voie... Bagautov acesta se află aici la Petersburg. L-am văzut personal, chiar în primăvara asta. Nici la dansul nu vă duceți?

— În fiecare zi lăsată de la Dumnezeu trec pe la el. Se împlinesc acum trei săptămâni. Și nu sunt primit. Cică ar fi bolnav și nu mă poate primi. Închipuiți-vă, am aflat din sursa cea mai sigură că într-adevăr e bolnav și încă foarte grav. Și ce bun prieten mi-a fost, șase ani! Ah, Alexei Ivanovici, vă spun și vă repet, în starea sufletească în care mă aflu îmi vine câteodată să intru în pământ, zău așa. Iar alteori aș îmbrățișa tocmai pe câte unul dintre aceia care au fost, cum se spune, martori oculari sau participanți, numai așa, ca să vărs o lacrimă, fără nici un alt gând, ca să vărs o lacrimă...

— Ei, ajunge, destul pentru ziua de azi! Nu-i așa? Îl întrerupse scurt Velceaninov.

— Destul și prea destul! Spuse Pavel Pavlovici, ridicându-se numaidecât din fotoliu. E ora patru. Și-mi pare rău că v-am deranjat numai și numai din egoism.

— Știți ce? Am să trec eu însumi, neapărat, pe la dumneavoastră și atunci sper că... Dar deocamdată spuneți-mi sincer și de-a dreptul, nu cumva sunteți beat?

— Eu beat? Vai, nicidecum!

— Cum? N-ați băut nici înainte de a veni la mine, nici mai devreme?

— Alexei Ivanovici, ascultați-mă pe mine. Sunt sigur că aveți febră.

— Chiar mâine o să trec pe la dumneavoastră, de dimineață, înainte de unu.

— De mult îmi dau seama că parcă ați aiura, adăugă Pavel Pavlovici, întrerupându-l și stăruind satisfăcut asupra acestui lucru. Mă simt oarecum că, de fapt, din pricina neîndemânării mele... Uite plec, plec chiar acum. Iar dumneavoastră culcați-vă și dormiți un pic, rogu-vă.

— Dar de ce nu mi-ați spus unde locuiți? Strigă în urma lui Velceaninov, aducându-și aminte în ultimul moment.

— Cum? Nu v-am spus? La hotelul Pokrovskaia...

— La care hotel Pokrovskaia?

— La cel de lângă biserica Pokrov, acolo, în stradela aceea, am uitat cum îi zice și nu-mi aduc aminte nici de numărul camerei... Dar se află chiar alături de biserica Pokrov.

— Am să vă găsesc, neapărat!

— Poftim, poftim! Vă aștept cu plăcere... Un musafir așa de scump!

Și Pavel Pavlovici dădu să coboare scara.

— Stați! Răcni după dansul Velceaninov. N-aveți cumva de gând să ștergeți putina?

— Adică, cum vine asta, „să șterg putina”? Rosti Trusoțki, cu ochii holbați și, zâmbind, se răsuci spre el pe treapta a treia.

În loc de răspuns Velceaninov trânti cu zgomot ușa, o încuie cu grijă și puse cârligul. Intrând în odaie, scuipe ca și cum s-ar fi spurcat cu ceva murdar.

Rămase nemișcat în picioare, la mijlocul odăii, cam vreo cinci minute, apoi se aruncă pe pat fără să se mai dezbrace și adormi într-o clipă. Lumânarea uitată pe masă arse până la capăt.

IV.

Soția, bărbatul și amantul.

Velceaninov dormi foarte adânc și se trezi exact la orele nouă și jumătate. Se ridică într-o clipă în capul oaselor, se așază pe marginea patului și rămase cu gândul stăpânit de moartea „acestei femei”.

Vestea neașteptată din ajun despre moartea ei făcu asupra-i o impresie zguduitoare, care-l tulbură și chiar îl umplu de durere. O idee ciudată îi înăbuși tulburarea și suferința pentru câțva timp, în prezența lui Pavel Pavlovici. Dar după ce se trezi, toate întâmplările petrecute cu nouă ani în urmă i se înfățișară dintr-o dată cu o limpezime extraordinară.

Pe femeia asta, răposata Natalia Vasilievna, soția „acestui Trusoțki”, Velceaninov o iubitise și devenise amantul ei, când fusese reținut un an încheiat în orașul T. pentru un proces al său (tot cu privire la o moștenire), deși procesul cu pricina nu cerea neapărat o prezență atât de îndelungată, adevărata cauză fusese legătura cu dânsa. Această legătură și acest amor puseseră stăpânire cu atâta putere asupra lui Velceaninov, care căzuse într-un fel de robie față de Natalia Vasilievna, încât acesta ar fi fost gata să săvârșească orice faptă nebunească, lipsită de rațiune, pentru satisfacerea celui mai mic capriciu al femeii iubite. Nici mai înainte, nici pe urmă nu i se mai întâmplase ceva asemănător. La sfârșitul anului, când despărțirea nu mai putea fi amânată, Velceaninov fusese cuprins de-o deznădejde atât de mare în preajma zilei fatale, deși despărțirea urma să fie de scurtă durată, încât făcuse Nataliei Vasilievna propunerea de a o răpi, să fugă de la soț, să lase totul baltă și să plece în străinătate cu dânsul pentru totdeauna. Numai zeflemelile și perseverența fermă a acelei doamne (care la început aprobase întru totul proiectul, pesemne numai din plictiseală sau ca să se distreze) îl putuseră opri, făcându-l să plece singur. Ce se întâmplă în urmă? Nu trecură nici două luni de la despărțire și Velceaninov își puse la Petersburg o întrebare care rămase fără răspuns pentru totdeauna și anume: dacă iubitise cu adevărat pe acea femeie sau dacă totul nu fusese decât o „nălucire”. Întrebarea asta nu se înfiripase în mintea lui numai din superficialitate sau sub imperiul vreunei alte pasiuni, care s-ar fi aprins într-însul. În primele două luni de ședere la Petersburg Velceaninov căzu într-un fel de frenezie și nici nu dădea câtuși de puțină atenție altei femei, deși reintră numaidecât în vechea lui societate și văzu vreo sută de femei. De altfel, el își dădea perfect de bine seama că, dacă s-ar reîntoarce în orașul T., ar cădea iarăși sub farmecul copleșitor al acestei femei, în pofida tuturor întrebărilor pe care și le pusesese. Chiar și peste cinci ani păstra aceeași convingere. Dar după acești cinci ani, el recunoștea lucrul acesta cu indignare și își aducea aminte cu ură de „femeia aceea”. Și îi era rușine de anul petrecut la T. Ba nici nu putea pricepe cum fusese dominat el, Velceaninov, de-o patimă așa de „stupidă”. Amintirile acestei patimi se

transformaseră în ochii săi într-o pată de rușine. Roșea până la lacrimi și suferea chinul remușcărilor. Iar după alți câțiva ani, Velceaninov izbuti să se mai liniștească. Se strădui să uite totul și avu succes aproape în întregime. Dar fulgerător, după nouă ani, totul reînvie în chip ciudat în fața lui, după vestea aflată în ajun despre moartea Nataliei Vasilievna.

Acum, șezând pe pat cu gândurile răvășite, care i se îngrămădiseră talmeș-balmeș în cap, Velceaninov își dădea seama cu claritate de un singur lucru: că se simțea foarte liniștit în ce privește dispariția Nataliei Vasilievna, cu toată „impresia zguduitoare” din ajun, pe care o avusese la aflarea știrii. „Oare nici n-am, s-o regret?” se întreba el. Nu mai simțea, ce-i drept, nici un fel de ură împotriva ei și acum o putea judeca cu mai multă justețe și obiectivitate. După părerea lui, formată, de altfel, mai demult în răstimpul acestor nouă ani de despărțire, Natalia Vasilievna făcea parte dintre cele mai obișnuite doamne din lumea „bună” provincială și „cine știe? Poate așa și fusese în realitate, iar eu singur o prefăcusem într-un vis”. Bănuia întotdeauna însă că părerea aceasta putea fi eronată. Bănuiala i se întărea acum, datorită faptelor care o confirmau. Acest Bagautov avusese și el o legătură cu dânsa timp de câțiva ani, fiind, după cum se vede de asemenea „subjugat”! Bagautov fusese un tânăr din cea mai aleasă societate a Petersburgului și, deoarece era o „secătură” (după spusa lui Velceaninov), el nu-și putea face carieră decât în capitală. Totuși Bagautov părăsise Petersburgul, neglijând adică profitul său principal, și-și pierduse cinci ani în orașul T. numai și numai pentru femeia asta. Pesempn se întorsese în cele din urmă la Petersburg doar fiindcă fusese aruncat și el „ca o cârpă”. Rezultă de aici că această femeie avusese ceva extraordinar – darul de a atrage, de a înrobi și de a domina.

Totuși ea parcă nici nu posedase mijloacele de a captiva și de a stăpâni. „Ca înfățișare, nici n-ai fi putut spune, că ar fi fost frumoasă, ba chiar mai degrabă ai fi zis că-i urâtă”. Velceaninov o cunoscuse pe vremea când avea douăzeci și opt de ani. Figura nu-i era nici măcar drăguță, dar se însuflețea uneori într-un chip plăcut. N-avea ochi calzi, radiau dimpotrivă o duritate extremă. Era foarte slabă. Nu strălucea prin cultură. Era, indiscutabil, inteligentă, avea o minte pătrunzătoare, dar aproape totdeauna unilaterală. Își însușise manierele de mondenă provincială având totodată, ce-i drept, mult tact. Avea gusturi rafinate, dar mai mult în arta îmbrăcăminte. Autoritară și hotărâtă. Nu exista cu dânsa înțelegere pe jumătate: „tot ori nimic”. Manifesta, în chestiuni dificile, o fermitate și o perseverență uimitoare. Avea darul mărinimiei, însă aproape totdeauna întregit cu o injustiție fără margini. Nu se putea discuta cu dânsa, pentru ea doi ori doi nu însemna nimic. Niciodată nu se socotea în nici un lucru nedreaptă sau vinovată. Nenumăratele și permanentele sale infidelități față de soț nu-i împovărau câtuși de puțin conștiința, însuși Velceaninov o compara cu „Maica Domnului din secta hlăștilor”, ferm incredințată ea însăși c-ar fi într-adevăr născătoare de Dumnezeu, la fel și Natalia Vasilievna avea cea mai adâncă credință în fiecare din faptele sale. Era credincioasă amantului, ce-i drept, dar numai atâta timp

cât nu se sătura de dansul. Îi plăcea să-și chinuie ibovnicul, dar să-l și răsplătească. Era o femeie pătimașă, crudă și senzuală. Ura desfrâul, pe care îl condamnă cu o înverșunare fără pereche – ea însăși fiind o desfrânată. Dar nici un fel de dovezi n-ar fi putut-o convinge de propriul său desfrâu. „Pesemne ea cu bună-credință nu-și dă seama de asta”, gândea despre ea, încă pe când se afla în orașul T. Însuși Velceaninov care, în treacăt fie zis, participa la acest desfrâu. „Natalia Vasilievna este una dintre acele femei, își zicea el mai departe, care parcă se și nasc ca să fie soții necredincioase. Asemenea femei nu cad în păcat niciodată înainte de mariaj. Legea firii lor cere ' ca ele să fie neapărat măritate, pentru a-și îndeplini misiunea. Soțul li-i primul amant, dar numai după nuntă. Nici o altă fată nu se căsătorește mai ușor și mai reușit decât ele. Totdeauna soțul este vinovat pentru luarea primului amant. Apoi ele continuă pe drumul ăsta cu o perfectă bună-credință – simțindu-se până la sfârșit cu totul îndreptățite și, bineînțeles, absolut nevinovate.”

Velceaninov era ferm convins că există într-adevăr un asemenea tip de femei. Dar avea de asemenea convingerea că există și un tip de soț, corespunzător acestor femei, unica lor menire fiind deci de a corespunde tipului respectiv de femei. După părerea lui, esența unor astfel de bărbați consistă în aceea de a fi, cum s-ar zice, „eterni soți” sau, mai exact, de a rămânea în viață numai soți și nimic mai mult. „Asemenea om se naște și se dezvoltă numai pentru a se însura, iar după mariaj, să se transforme neîntârziat într-un accesoriu al soției sale, chiar și în cazul când el ar avea din întâmplare o personalitate indiscutabilă. Semnul distinctiv al unui astfel de soț este podoaba cunoscută. Pentru el e o imposibilitate ca să nu fie încornorat, după cum soarele nu poate să nu lumineze. Dar despre asta habar n-are niciodată și nici nu poate afla vreodată însăși în virtutea legilor naturii”. Velceaninov avea o credință nestrămutată că pe lume există aceste două tipuri și că Pavel Pavlovici Trusoțki din orașul T. era reprezentantul perfect al unuia dintre ele. Cât privește pe Trusoțki, cel din ajun, se înțelege de la sine, nu mai era acel Pavel Pavlovici pe care Velceaninov îl cunoscuse în T. Îl găsi grozav de schimbat, dar acesta își dădea seama că oaspetele său nici n-ar fi putut rămâne același, totul intrând în ordinea naturală a lucrurilor. Domnul Trusoțki ar fi putut fi cel dinainte numai în cazul când soția sa ar mai fi fost în viață. Acum însă el nu mai era decât o parte din întreg, rămasă de izbeliște la voia întâmplării, cu alte cuvinte, ceva surprinzător, aparte...

În ceea ce-l privește însă pe Pavel Pavlovici, cel din orașul T., iată ce-și aduse aminte Velceaninov: „Drept vorbind, Pavel Pavlovici nu era în localitatea T. decât un „soț” și nimic mai mult. Dacă avea și o funcțiune, asta se explica numai prin faptul că slujba intra, cum s-ar zice, printre atribuțiunile sale de soț. Luase serviciu pentru soție și pentru poziția ei mondenă în orașul T., totuși era un slujbaș foarte sârguincios. Avea pe atunci treizeci și cinci de ani și se bucura de oarecare avere, chiar măricică. La slujbă nu se distingea prin cine știe ce aptitudini, dar nici prin incapacitate. Întreținea legături cu societatea cea mai înaltă din gubernie și trecea drept un om cu dare de mână. În

localitatea T. Natalia Vasilievna era foarte respectată, ceea ce ea nu prea aprecia, socotind omagiile ca pe deplin cuvenite. Se pricepea să primească în casa ei lumea în condiții excelente, iar pe Pavel Pavlovici îl dresase așa de bine, că se putea descurca cu maniere aristocratice chiar când primeau pe cei mai înalți demnitari ai guberniei. Poate era și deștept, după părerea lui Velceaninov. Dar, cum Nataliei Vasilievna nu-i prea plăcea ca soțul său să vorbească prea mult, nici nu i se putea descoperi cine știe ce deșteptăciune. Poate avea, din naștere, multe însușiri bune, ca și defecte... Însă calitățile acestea se aflau parcă sub obroc, iar defectele erau înăbușite cum mijeau. Velceaninov ținea, de pildă, minte, că domnul Trusoțki se lăsa furat uneori de dorința de a lua, în derâdere pe aproapele său – ceea ce îi era strict interzis... Îi plăcea alteori să povestească câte ceva, dar și acest lucru se afla sub observație. I se îngăduia să istorisească numai nimicuri și cât mai pe scurt. Avea atracție pentru un cerc de amici din afara casei și îi plăcea chiar să cinstească câte un pahar de vin cu vreun prieten, ultima înclinare însă îi fusese stârpită chiar de la rădăcină. Dar încă ceva caracteristic? Privindu-l în societate, nimeni n-ar fi putut spune că e un soț sub papuc. Natalia Vasilievna se arăta ca o soție absolut ascultătoare și poate chiar ea însăși era incredințată de acest lucru. Pavel Pavlovici poate o iubea nebunește pe Natalia Vasilievna, dar nimeni nu putea observa așa ceva, fiind chiar imposibil, probabil de asemenea din pricina unei dispoziții de acasă a Nataliei Vasilievna. Pe când locuia în orașul T., Velceaninov își pune uneori întrebarea: oare îl bănuiește cât de cât Trusoțki de legătura cu soția sa? De câteva ori a întrebat-o foarte serios pe Natalia Vasilievna, dar de fiecare dată a primit același răspuns, rostit cu oarecare necaz, că bărbatul său nu știe nimic și nu va putea afla vreodată ceva, mai ales că „asta nu-i treaba lui!” Și încă o trăsătură de caracter: ea nu-și bătea joc niciodată de Pavel Pavlovici. Nu-l găsea de loc nici caraghios, nici prea urât și i-ar fi luat cu hotărâre partea dacă cineva ar fi îndrăznit să fie necuviincios față de dânsul. Neavând copii, ea trebui să se consacre în mare parte vieții mondene. Dar îi plăcea și interiorul său. Plăcerile mondene n-o absorbeau niciodată cu totul. Acasă o atrăgeau gospodăria și lucrul de mână. În ajun, Pavel Pavlovici își amintise lecturile serale din sânul familiei. Lucrurile se petreceau așa: citea Velceaninov, citea și Pavel Pavlovici care – curios!

— Citea foarte bine cu glas tare. Între timp, Natalia Pavlovna proba și asculta totdeauna în liniște. Se citeau îndeobște romane de Dickens, vreo revistă rusească, iar uneori câte ceva „serios”. Natalia Vasilievna prețuia foarte mult cultura lui Velceaninov, dar în tăcere, ca și cum aceasta ar fi fost o chestiune închisă și lichidată despre care nu mai era nevoie de adăugat nimic. În genere, cărțile și știința o lăsau indiferentă, socotindu-le eventual utile, dar străine de ea. Spre deosebire de ea, Pavel Pavlovici se lăsa uneori înflăcărat. Legătura din orașul T. se rupse subit, după ce atinsese pentru Velceaninov cea mai deplină culme, vecină cu nebunia. Fu pur și simplu alungat. Împrejurările despărțirii fuseseră însă atât de bine regizate, încât el plecă fără să bănuiască că eroina îl lepădase „ca pe o cârpă”. În orașul T., cu vreo lună și jumătate

înainte de plecarea lui Velceaninov, își făcuse apariția un ofițeraș tinerel de artilerie, abia ieșit din școala militară, care se înnădise la familia Trusoțki. În loc de trei, erau acum patru. Natalia Vasilievna îl primea pe june cu bunăvoință, dar se purta cu dânsul ca și c-un băiețaș. Velceaninov nu căzu la bănuială. Nici nu-i ardea de asta, deoarece – tocmai în vremea aceea – i se anunțase necesitatea despărțirii. Unul din sutele de motive, ticluite de Natalia Vasilievna pentru iminența plecării sale cât se poate de grabnic, fusese și argumentul că parcă rămăsese gravidă. De aceea era natural ca Velceaninov să dispară neapărat și numaidecât, măcar pentru trei sau patru luni, pentru ca după nouă luni soțului să nu i se poată trezi vreo bănuială, chiar dacă în urmă s-ar fi făcut vreo aluzie malițioasă pe seama acestui eveniment. Argumentul era tras de păr. După propunerea furtunoasă a lui Velceaninov de a fugi la Paris sau în America, el plecă de unul singur la Petersburg, „fără îndoială, pentru scurt timp”, adică nu mai mult de trei luni. Altfel, n-ar fi plecat cu nici un chip și n-ar fi ținut seamă de nici un fel de motive sau de argumente. Exact peste două luni, Velceaninov primi la Petersburg o scrisoare din partea Nataliei Vasilievna cu rugămintea de a nu se mai întoarce niciodată în orașul T., deoarece ea iubea acum pe un altul. În privința sarcinii, îi aducea la cunoștință că fusese o greșeală la mijloc. Vestea despre eroarea asta era inutilă, căci totul apăru limpede lui Velceaninov, care își aduse aminte de ofițeraș. Așa se isprăvi povestea asta pentru totdeauna. Peste câțiva ani, Velceaninov auzi din întâmplare că Bagautov se pripășise prin orașul T. unde rămase cinci ani bătutuți. El își tălmăci lungă durată a legăturii cu Bagautov prin faptul că între timp Natalia Vasilievna îmbătrânise desigur mult de tot și de aceea se făcuse mai statornică decât odinioară.

Velceaninov rămase pe pat cam un ceas. Se dezmetici în cele din urmă, sună pe Mavra ca să-i aducă cafeaua, o bău în pripă, se îmbracă și exact la unsprezece porni spre biserica Pokrov ca să caute hotelul lui Trusoțki. De fapt acum, ziua, Velceaninov își făcu o imagine diferită despre hotelul Pokrovski. Apoi simți un pic de rușine pentru modul cum se purtase în ajun cu Pavel Pavlovici și chestiunea aceasta trebuia rezolvată fără întârziere.

Velceaninov își explică fantasmagoria din ajun cu încuiatul ușii, ca datorită întâmplării și înfățișării de om beat a lui Pavel Pavlovici. Poate și din alte pricini. În realitate, habar n-avea de ce se ducea acum ca să refacă niște relații noi cu fostul soț, când totul se sfârșise așa de firesc, ca de la sine. O putere ascunsă îl atrăgea însă într-acolo. Era la mijloc o impresie deosebită care crea atracția...

V.

Liza.

Lui Pavel Pavlovici nici nu-i trecuse prin cap „să spele putina” și Dumnezeu știe de ce-i pusese Velceaninov în ajun întrebarea asta brutală, parcă într-adevăr ar fi avut mintea încețoșată. La prima întrebare pusă într-o prăvălioară de mărunțișuri de lângă biserica Pokrov i se arătă hotelul cu același nume, la doi pași, într-o stradă. Cineva de la hotel îl lămuri că domnul

Trusoțki se instalase în curte în niște case, unde se aflau camerele mobilate ale Mariei Sâsoevna. Urcând o îngustă scară de piatră, udă și foarte murdară, în corpul de case din curte, care ducea de la parter la etaj, unde se găseau camerele de închiriat, Velceaninov auzi deodată un plâns. Părea un plâns de copil de șapte-opt ani, un plâns trudnic, cu hohote uneori înfundate și o dată cu ele un tropăit de pași și niște strigăte mânioase, într-un falset șuierător, dar înăbușit, care izbucneau dintr-un gâtlej de bărbat adult. Acest om vârstnic parcă voia să-l potolească pe copil și nu dorea de loc să se audă plânsul, dar el însuși făcea mai multă gălăgie decât copilul. Strigătele erau aspre, iar copilul parcă implora îndurare. Pătrunzând într-un mic coridor, pe laturile căruia dădeau câte două uși, Velceaninov întâlni o femeie înaltă și foarte grasă, cu părul ciufulit și o întrebă de Pavel Pavlovici. Ea arătă cu degetul spre ușa de după care venea plânsul. Pe fața grasă și stacojie a acestei femei de patruzeci de ani se citea o răbufnire de indignare.

— Uite-l cum se distrează! Rosti ea cu voce groasă, dar scăzută și se îndreptă spre scară.

Velceaninov dădu să bată în ușă, dar se răzgândi, o deschise și intră. În mijlocul unei odăițe, unde era îngrămădită mobilă simplă de lemn vopsit, stătea în picioare Pavel Pavlovici, numai în pantaloni, fără haină și vestă, roș la față, mânios, care căuta să potolească prin strigăte, gesturi și poate chiar prin lovituri (cum i se păru lui Velceaninov) pe o fetiță de vreo opt ani, îmbrăcată sărăcăcios, deși ca o domnișoară, într-o rochiță de lână, scurtă, de culoare neagră. Fetița părea într-o criză de nervi, plângea convulsiv cu sughițuri și-și întindea mânuțele spre Pavel Pavlovici, ca și cum ar fi vrut să-l cuprindă, să-l îmbrățișeze, să-l înduplece și să caute a-l convinge de ceva. Într-o clipită totul se schimbă fulgerător. Când îl văzu pe musafir intrând în casă, copila scoase un țipăt și o zbughi într-o cămăruță învecinată, iar Pavel Pavlovici, uluit pentru o clipă, zâmbi larg, întocmai ca și în ajun, când Velceaninov deschise brusc ușa spre scară.

— Alexei Ivanovici! Izbucni el în culmea mirării. Pentru nimic în lume nu m-aș fi putut aștepta. Dar poftim aici, aici! Uite colea pe divan sau dincolo, luați loc în fotoliu, iar eu... Și dădu să-și pună în grabă surtucul, uitând vesta.

— Nu vă deranjați. Rămâneți așa cum sunteți, spuse Velceaninov, așezându-se pe un scaun.

— Dar nu se poate. Dați-mi voie să mă pun la punct. Așa arăt mai cuviincios. Dar unde v-ați așezat? În colț? Treceți dincoace, în fotoliu, la masă... Zău că nu mă așteptam de loc! Și se așeză pe marginea unui scaun de paie, nu alături de musafirul „neașteptat”, ci – rotind scaunul – drept în fața lui, ca să-l vadă mai bine.

— Și de ce nu v-ați așteptat? Doar ieri v-am spus c-o să vin la dumneavoastră pe vremea asta!

— Îmi închipuiam că n-o să veniți. Cum m-am trezit, dându-mi seama de cele petrecute ieri, am înțeles că n-o să vă mai văd, niciodată.

Între timp, Velceaninov cerceta în juru-i cu privirea. În odaie era dezordine, patul nestrâns, hainele împrăștiate, pe masă cești nespălate după cafea, fărâmituri de pâine și o sticlă de șampanie, băută pe jumătate, fără dop și cu un pahar alături. Aruncă o privire piezișă în încăperea vecină, dar acolo era liniște deplină. Fetița se pitulase și tăcea din gură.

— Nu cumva beți acum? Arată Velceaninov spre sticla de șampanie.

— Rămășițe..., se fâstâci Pavel Pavlovici.

— Vai, cât de mult v-ați schimbat!

— Obiceiuri urâte, venite subit. După nenorocirea aceea... Nu mint. Nu mă mai pot stăpâni. Nu fiți neliniștit, Alexei Ivanovici. Acum nu mai sunt beat, n-o să mai îndrug verzi și uscate, ca ieri la dumneavoastră. Drept să vă spun, toate-s de atunci! De mi-ar fi prezis cineva, acum jumătate de an, că am s-o iau așa, razna, dintr-o dată, ca acum, să mă fi arătat atunci în oglindă, zău că nu l-aș fi crezut, pe legea mea!

— Înseamnă că aseară ați fost beat?

— Fost! Recunosc cu jumătate de gură Pavel Pavlovici, plecându-și rușinat ochii în pământ. Dar stați să vedeți. Nu eram chiar beat de tot, ci numai mahmur – după beție. Țin să vă lămuresc că după beție mă fac rău: nu mai simt decât o urmă de amețeală, o cruzime însă și o nesocotință pun stăpânire pe mine și durerea mea o simt mai tare. Poate de aceea și beau. Atunci sunt în stare să fac tot felul de năzbâtii, chiar protesti, și-s gata să jignesc pe oricine. Pesemne ieri am avut o comportare foarte ciudată față de dumneavoastră.

— Cum? Nu vă mai amintiți?

— Cum să nu! Țin minte totul.

— Vedeți, Pavel Pavlovici, întocmai așa m-am gândit și eu. În chipul acesta mi-am explicat lucrurile, rosti împăciuitor Velceaninov, iar pe deasupra, eu însumi m-am purtat cu dumneavoastră cam nervos, apoi am prea puțină răbdare, ceea ce recunosc fără înconjur. Alteori, nu mă simt prea bine și vizita dumneavoastră, noaptea...

— Da, noaptea, noaptea! Clătină din cap Pavel Pavlovici, parcă s-ar fi mirat și s-ar fi condamnat pe sine însuși... Cum de am făcut așa ceva? Pentru nimic în lume n-aș fi intrat la dumneavoastră, dacă nu mi-ați fi deschis, aș fi plecat. Am mai venit o dată, Alexei Ivanovici, acum vreo săptămână, dar nu v-am găsit acasă. Pe urmă poate n-aș mai fi încercat niciodată să vă văd. Tot mi-a mai rămas un pic de mândrie, Alexei Ivanovici, deși îmi dau seama... de starea în care mă aflu. Ne-am întâlnit și pe stradă. Îmi ziceam: dacă cumva n-o să mă recunoască, dacă o să-mi întoarcă spatele, într-adevăr, nouă ani nu-s o glumă. De aceea n-am îndrăznit să mă apropiu de dumneavoastră. Ieri noapte mă întorceam din cartierul Petertmrgskaia storona și uitasem cu totul câte ceasuri erau. Vina o poartă asta (și arată sticla) pe lângă sentimentele mele. Am făcut o prostie și încă una mare de tot. Dacă n-ați fi fost un om de caracter, căci ați venit la mine chiar după cele întâmplate astă-noapte, numai și numai

în amintirea trecutului, mi-aș fi pierdut orice speranță de a reînnoi legăturile noastre de prietenie.

Velceaninov îl asculta cu luare-aminte. Îi părea că omul acesta vorbea sincer și chiar cu oarecare demnitate. Totuși nu-i venea să-i creadă spusele, cum îi trecu pragul.

— După cum văd, Pavel Pavlovici, nu sunteți singur. Spuneți-mi a cui e fetița pe care am găsit-o adineauri la dumneavoastră? Pavel Pavlovici, uimit, își înălță sprâncenele și totodată se uită cu o privire senină și binevoitoare la Velceaninov.

— A cui să fie? E doar Liza, rosti el, zâmbind cu amabilitate.

— Care Liza? Mormăi Velceaninov și simți o înfiorare. Impresia se produsese prea brusc. Adineaori, când intrase în casă și o găsisese pe Liza, fusese, ce-i drept, mirat, dar n-avusese nici o presimțire, nu-i trecuse prin minte nici un gând deosebit.

— Da, Liza noastră, fiica noastră, Liza! Surâse Pavel Pavlovici.

— Cum fiica? Dar dumneavoastră cu Natalia... cu răposata Natalia Vasilievna ați avut copii? Îl întrebă neîncrezător Velceaninov, cu o voce înăbușită parcă de sfială.

— Cum de nu? Ah, Doamne, bine ziceți. De unde ați fi putut afla? M-am zăpăcit! Dumnezeu ne-a dăruit-o după plecarea dumneavoastră.

Pavel Pavlovici se săltă de pe scaun, înfiorat de o tulburare parcă oarecum plăcută.

— N-am auzit nimic, spuse Velceaninov și păli.

— Într-adevăr, de la cine ați fi putut afla, mai e vorbă? Repetă Pavel Pavlovici cu o voce înduioșată, stinsă. Răposata și cu mine pierdusem orice nădejde. Vă aduceți aminte și dumneavoastră. Și deodată, ne-a blagoslovit Domnul cu un copil. Eram în al nouălea cer, numai unul Cel-de-Sus îmi știe bucuria. Asta s-a întâmplat parcă la un an după plecarea dumneavoastră. Ba nu, nu peste un an, ci cu mult mai devreme. Ia stați, dacă nu mă înșală memoria, ați plecat de la noi în octombrie sau chiar în noiembrie...

— Am plecat din orașul T. la începutul lui septembrie, în douăsprezece ale lunii, țin foarte bine minte.

— Adevărat? În septembrie? Hm... Unde mi-e capul? Se miră, foarte surprins, Pavel Pavlovici. Atunci, dacă-i așa, dați-mi voie, rogu-vă.

Dumneavoastră ați plecat în douăsprezece septembrie, iar Liza s-a născut la opt mai. Va să zică: septembrie, octombrie, noiembrie, decembrie, ianuarie, februarie, martie, aprilie – adică la opt luni și ceva. Asta-i! Și de-ați fi știut cum răposata...

— Dar arătați-mi fetița... Chemați-o aici..., bâigui cu o voce spartă Velceaninov.

— Neapărat! Începu să se agite Pavel Pavlovici, oprindu-se la jumătatea vorbeii, ca și cum n-ar fi avut nici o importanță ceea ce voise să spună. Îndată, v-o prezint îndată și Trusoțki intră în grabă în odăița unde se afla Liza.

Trecură trei sau poate chiar patru minute. În mica încăpere de alături răsunară câteva șoapte pripite. De abia se auzea vocea Lizei. „Fetița nu vrea pesemne să vină”, se gândi Velceaninov. În sfârșit, amândoi se arătară în prag.

— Iat-o, se sfiște, spuse Pavel Pavlovici, îi strașnic de rușinoasă, mândră... Leit răposata!

Liza se ivi fără lacrimi în ochi, cu privirile lăsate în pământ. O ducea de mână tatu-său. Era o fetiță înăltuță, firavă, foarte frumușică. Își ridică repede ochii săi mari și albaștri spre musafir cu o vădită curiozitate. Îl privi posomorât și numaidecât îi lăsă în jos. Avea în privire o gravitate puerilă, cum au copiii rămași singuri cu un necunoscut, când se refugiază într-un colț și de acolo îl supraveghează pe noul venit, nemaivăzut până atunci, privindu-l grav și cu neîncredere. Dar poate era în ochii ei și alt gând, nu de copil, cum i se păru lui Velceaninov. Tatăl o aduse până în dreptul musafirului.

— Uite, nenea a cunoscut-o pe mămica odinioară. A fost prietenul nostru. Nu fi sălbatică, întinde-i mânuța.

Fetița se înclină ușor și îi dădu sfios mâna.

— Natalia Vasilievna n-a vrut s-o învețe să facă reverențe, ci – după moda englezească – numai să se încline un pic și să întindă musafirului mâna, adăugă Trusoțki ca o lămurire pentru Velceaninov, pironindu-l cu privirea.

Velceaninov simți căutătura iscoditoare a gazdei, dar nu se mai strădui să-și ascundă tulburarea. Ședea pe scaun fără să facă vreo mișcare, ținând strâns mânuța Lizei și se uita cu luare-aminte la copilă. Dar Liza era foarte preocupată de cu totul altceva și, uitându-și mâna în palma oaspetelui, nu-și lua ochii de la tatăl său. Ciulea urechea cu teamă la tot ceea ce spunea părintele ei. Velceaninov recunoscuse numaidecât acești ochi mari albaștri, dar rămase mai cu seamă uluit de albeața neobișnuită, uimitoare, a feței sale și de culoarea părului ei, toate acestea erau deosebit de semnificative pentru el. Ovalul obrazului însă și forma buzelor o aminteau mai mult pe Natalia Vasilievna. Între timp, Pavel Pavlovici începuse să povestească nu știu ce cu o deosebită înflăcărare, dar Velceaninov nu-l auzea. Prinse doar o ultimă frază:

— Așa că dvs., Alexei Ivanovici, nici nu vă puteți închipui bucuria noastră la ivirea acestui dar pe care ni l-a hărăzit Cel-de-Sus. Din ziua când s-a născut, ea a fost totul pentru mine. Și mă gândeam: dacă din voința lui Dumnezeu mi-aș pierde fericirea, mi-ar rămâne Liza. Cel puțin de asta eram absolut sigur.

— Dar Natalia Vasilievna? Îl întrebă Velceaninov.

— Natalia Vasilievna? Izbucni Pavel Pavlovici, făcând o grimasă. Doar ați cunoscut-o. Ați uitat că nu-i cam plăcea să-și dea gândurile pe față. În schimb, cum și-a luat adio de la fetiță, pe patul de moarte fiind... Atunci a ieșit totul la iveală! V-am spus adineauri „pe patul de moarte”, dar cu o zi înainte de a-și da sfârșitul ea s-a agitat, s-a burzuluiit – spunând că vor s-o prăpădească cu tot felul de leacuri, când de fapt nu are decât niște friguri obișnuite. Cât privește pe amândoi doctorii noștri, ei nu se pricep la nimic și de îndată ce se va înapoia Koch al nostru (vă mai amintiți de medicul acela militar, un bătrânel?), acesta

în două săptămâni are s-o pună pe picioare. Ce mai treacă-meargă, cu cinci ore înainte de a muri, și-a adus aminte că peste trei săptămâni trebuie s-o vizităm neapărat la moșie de ziua ei pe mătușă-sa, nașa Lizei.

Velceaninov se sculă brusc de pe scaun, ținând-o mereu ' de mână pe Liza. I se păru că în privirile aprinse ale fetei, ațintite asupra tatălui său, era ca un fel de dojană.

— Oare n-o fi bolnavă? Îl întrebă cu un ton ciudat Velceaninov, alarmat.

— Parcă nu, dar... Din pricina împrejurărilor în care ne aflăm aici, rosti Pavel Pavlovici cu o amară îngrijorare, copilul are o fire ciudată, e nervos, după moartea mamei, a suferit de isterie timp de două săptămâni. Chiar adineaori, ce de-a plânsete o năpădiră, tocmai când ați intrat dumneavoastră – m-auzi, Liza, m-auzi? Și când stai și te gândești: pentru ce? Numai și numai pentru că plec de acasă și o las singură. Cică n-o mai iubesc cum am iubit-o când trăia mămica ei – iată de ce mă învinovățește. Cum de-i pot intra în cap asemenea năzbâtii unei copilițe, care ar trebui să se gândească acum la joacă. De altfel, nici n-are cu cine se juca aici.

— Cum adică... Sunteți numai voi doi?

— Singuri-singurei... Doar o îngrijitoare ce mai vine de trebăluiește o dată pe zi.

— Iar când plecați de acasă, o lăsați singură?

— Păi cum altfel? De pildă ieri, când am plecat în oraș, am închis-o în odăița aceea. Din pricina asta au și curs azi atâtea lacrimi. Judecați și dumneavoastră: ce puteam să fac? Alaltăieri, Liza a coborât în curte fără mine, iar un băiat a lovit-o cu o piatră în cap. Alteori, o apucă plânsul din senin și dă buzna pe la toți vecinii, întrebându-i unde am plecat? Și nu-i frumos. E adevărat că nici eu nu-s mai breaz. Plec pentru o oră și mă întorc a doua zi în zori, cum s-a întâmplat ieri. Noroc că gazda a chemat un lăcătuș ca să spargă broasca și i-a deschis în lipsa mea. Mai mare rușinea! Până și eu mă socot un căpcăun. Și toate astea pentru că mi-e mîntea încetoșată...

— Tăticule! Rosti sfios fetița, cuprinsă de neliniște.

— Ei poftim! Iar începi? Ce-i cu tine? Ce ți-am spus eu adineaori?

— N-am să mai fac, n-am să mai fac, repetă, înfricoșată, Liza, încrucișându-și grabnic mâinile în fața lui.

— Așa nu mai merge, să locuiți mai departe în asemenea condiții, izbucni deodată Velceaninov cu glas autoritar. Dumneavoastră, după cum se știe, sunteți doar un om cu dare de mână. Atunci cum de v-ați instalat aici în aripa asta, în condițiile astea?

— În aripa asta? În cel mult o săptămână poate că suntem plecați, apoi și așa am cheltuit destule parale, cu toată darea mea de mână...

— Ei, gata, haide, destul! Îl întrerupse Velceaninov cu o nerăbdare crescândă, ca și cum i-ar fi zis: „Mai taci odată din gură, doar știi dinainte tot ce ai să-mi spui și îndeosebi cu ce intenție!” Ascultați-mă, vreau să vă fac o propunere: mi-ați spus adineaori că aveți de gând să mai rămâneți aici o săptămână, poate chiar două. Am aici o casă, adică o familie – unde, de

douăzeci de ani, mă simt ca la mine acasă. E vorba de familia Pogorelțev. Alexandr Pavlovici Pogorelțev este consilier intim. V-ar putea fi de folos chiar dumneavoastră în chestiunea pentru care faceți demersuri. Familia lui se află acum în viligiatură. Au în afara orașului un conac o frumusețe. Klavdia Petrovna Pogorelțeva mi-e ca o soră, ca o mamă. Au opt copii. Dați-mi-o pe Liza s-o duc numaidecât la dâșii... Nu de alta, dar să nu mai pierdem vremea. Vor primi-o bucuroși pentru tot timpul cât veți sta aici. O vor îngriji ca pe propria lor fiică, ca pe propria fiică.

Era teribil de nerăbdător, ceea ce nici nu ascundea.

— Asta nu se poate, rosti Pavel Pavlovici, privindu-l drept în ochi cu o mimă vicleană, cum i se păru lui Velceaninov.

— De ce? De ce nu se poate?

— Cum să las copila să plece așa?... Nu din pricina dumneavoastră, un prieten atât de binevoitor. La altceva mă gândesc. E vorba de-o casă străină și de-o societate înaltă, unde nu știu cum va fi primită copila.

— V-am spus doar că e ca și familia mea, izbucni aproape mânios Velceaninov. Klavdia Petrovna va fi fericită să-mi îndeplinească rugămintea și va primi-o cât se poate de bine... ca pe fiica mea... Ce dracu! Singur vă dați seama că o țineți una și bună, numai așa, de florile mărilor... Ce să mai vorbim!

Zise și bătu chiar din picior.

— Nu de alta, dar mă tem să nu pară ciudat! Oricum, ar trebui să mă duc și eu pe acolo, barem o dată, de două ori... Altfel, cum ar veni? De loc fără tată? Apoi... Într-o casă atât de simandicoasă?

— Ba-i casa cea mai simplă de pe lume. Nu-i de loc „simandicoasă”, răcni Velceaninov. Nu v-am spus că acolo sunt o mulțime de copii? Fetița va reînvia acolo. Va avea de toate... Iar pe dumneavoastră vă pot prezenta chiar mâine acolo, dacă doriți. De altfel, va trebui să vă duceți neapărat ca să le mulțumiți. O vom vizita zilnic, dacă vreți...

— Totuși, parcă nu-i prea...

— Vorbe goale! Dumneavoastră singur vă dați perfect seama. Știți ce? Veniți acasă la mine diseară, o să dormiți acolo și dimineața, cât mai devreme, vom porni la conac ca să ajungem pe la amiază.

— Binefăcătorule! Și încă să dorm la dumneavoastră... Primi cu înduioșare Pavel Pavlovici. Mă copleșiți cu bunătatea... Dar unde se află conacul ista?

— La Lesnoi.

— Oare cu rochița cum are să se descurce? Într-o familie așa de distinsă și încă la conac. Mă înțelegeți. Inima de tată nu mă lasă...

— Rochia n-are nici o importanță. Ea-i în doliu. Nici nu poate purta altceva. Rochia e foarte potrivită. Numai rufărie de corp să aibă mai curată și o băsmăluță (Băsmăluța și lenjeria care se vedea de sub rochiță erau foarte murdare.)

— Imediat să te schimbi, dispuse Pavel Pavlovici. Iar celelalte rufe necesare le vom aduce numaidecât. Le are Maria Sâsoevna la spălat.

— Atunci să trimitem după trăsură, îl întrerupse Velceaninov și cât mai repede cu putință.

Dar se ivi o piedică: Liza se împotrivi din răspuțeri. Tot timpul ea își ciulea cu groază urechile și dacă Velceaninov, când căuta să-l convingă pe Pavel Pavlovici, ar fi avut vreme s-o privească mai cu luare-aminte, atunci ar fi putut citi pe fața ei o desperare fără margini...

— Nu merg! Rosti ea cu voce scăzută, dar fermă.

— O vedeți, uite, e leit maică-sa!

— Nu-s leit mămica, nu-s leit mămica! Izbucni Liza, frângându-și cu deznădejde mânuțele, ca și cum și-ar fi cerut iertare de la tatăl ei pentru cumplita acuzație de a semăna cu maică-sa: tătucule, tătucule, dacă ai să mă părăsești...

Pe urmă Liza se aruncă spre Velceaninov care se și sperie:

— Dacă ai să mă iei, atunci...

Dar fetița nu apucă să sfârșească vorba. Pavel Pavlovici o prinse de mână, gata s-o ia de ciuf și cu o furie fățișă o trase în odăița de alături. Se auziră de acolo, timp de câteva minute, șoapte și plânsete înăbușite. Velceaninov dădu să intre și el în cămăruță, dar Pavel Pavlovici îl întâmpină și-l încunoștință cu un zâmbet strâmb că fetița va sosi numaidecât. Velceaninov se strădui să nu-l privească în față și se uită în altă parte.

În sfârșit, se arătă și Maria Sâsoevna, aceeași femeie pe care la sosire o întâlnise pe coridor și începu să așeze într-o mică sacoșă drăguță schimburile Lizei, aduse de dânsa.

— Nu cumva, taică, dorești să iei fata? Se adresă ea lui Velceaninov. Ai familie, nu? Bine faci, taică! Copila îi cuminte. Ai s-o izbăvești din iadul ăsta.

— Cum spui așa ceva, Maria Sâsoevna?! Mormăi Pavel Pavlovici.

— Maria Sâsoevna! Îl îngână femeia. Știu eu că așa mă cheamă. Ce vrei să zici că nu-i iad la tine? Oare se cade un copilaș care a început a înțelege să vadă asemenea josnicie? A sosit trăsura, taică, pentru Lesnoi, nu?

— Da, da!

— Să fie într-un ceas bun, cu noroc.

Liza ieși, palidă, cu ochii în pământ și își luă săculețul. Lui Velceaninov nu-i aruncă nici o privire. Se stăpâni și nu se grăbi ca adineaori să-l îmbrățișeze pe tatăl său, chiar când își luă rămas bun. Pesemne nici nu voia să se uite la dânsul. Părintele o sărută după cuviință pe căpușor și o mângâie. Buza-i subțire se încruntă, bărbia i se cutremură. Totuși ea nu-și ridică ochii spre tatăl său, Pavel Pavlovici păli, îi tremurau mâinile – ceea ce observă Velceaninov, deși se străduia din răspuțeri să nu-l privească, dorind un singur lucru: să plece cât mai curând. „De altfel n-am nici o vină aici, se gândi el, așa trebuia să se întâmple.” Coborâră cu toții în stradă. Abia aici Maria Sâsoevna o sărută pe Liza. Numai după ce se așezară în trăsură, Liza înălță ochii spre tatăl

său, plesni deodată din palme și scoase un strigăt. Încă o clipă și ar fi sărit din trăsură spre dânsul, dar caii o și luaseră din loc.

VI.

O nouă fantezie a unui trândav

— Nu cumva ai amețit? Se sperie Velceaninov. Am să poruncesc birjarului să oprească. O să-i spun să-ți aducă apă...

Liza își ridică privirea spre dânsul, privindu-l cu ochii aprinși și dojenitori.

— Unde mă duci? Întrebă ea sacadat și tăios.

— Într-o casă minunată, Liza, la o familie care locuiește acum într-un conac frumos. Acolo sunt mulți copii, te vor iubi, sunt buni la suflet... Nu fi supărată pe mine, Liza, eu nu-ți vreau decât binele...

În momentele acestea, ciudat ar mai fi părut Velceaninov vreunui cunoscut dacă l-ar fi putut vedea.

— Cât ești, cât ești, cât ești... Uf, cât ești de rău! Izbucni Liza, înăbușindu-se de lacrimile care o podidiseră și scăpărând din ochișorii săi minunați, dar mânioși.

— Liza, eu...

— Ești rău, rău, rău! Bâigui din nou fetița, frângându-și mâinile, Velceaninov se pierdu cu firea.

— Liza, draga mea, dacă ai ști cât mă mâhnești.

— E adevărat c-o să vină mâine? E adevărat? Îl întrebă ea autoritar.

— Adevărat, adevărat! Am să-l aduc chiar eu. O să-l iau și o să-l aduc.

— Are să te păcălească, șopti Liza, plecând ochii în jos.

— Cum? Nu te iubește, Liza?

— Nu mă iubește.

— S-a purtat rău cu tine? Rău?

Liza îl privi sumbru și tăcu. Își întoarse iarăși fața, aplecându-și cu încăpățănare capul. Velceaninov căută să-i explice, îi vorbi cu aprindere, cuprins parcă de friguri. Liza îl asculta neîncrezătoare, cu dușmănie, dar îl asculta. Atenția ei îl bucura cât se poate de mult. El începu chiar să-i spună ce înseamnă un om care bea. Îi mărturisi că o iubește și că va avea grijă de tatăl său. În cele din urmă, Liza își ridică ochii spre el și-l privi ținută. Îi istorisi după aceea cum o cunoscuse pe maică-sa și își dădu seama că o captiva prin aceste povestiri, încetul cu încetul, ea începu să-i răspundă la întrebări, dar monosilabic, cu prudență și cu încăpățănare. Totuși la întrebările lui principale, Liza nu-i răspunse nici un cuvânt. Tăcea stăruiitor când venea vorba despre relațiile ei anterioare cu tatăl său. Vorbind cu ea, Velceaninov îi luă mânuța în palmă, ca adineaori acasă și n-o mai lăsă, ea nu și-o retrase. Fetița însă nu trecea chiar totul sub tăcere. Mai scăpa câte un cuvânt în răspunsuri nedeslușite. Spunea, de pildă, că pe tata îl iubise mai mult decât pe maică-sa, fiindcă înainte vreme și el o iubise mai mult, iar mama în trecut o iubise mai puțin. Dar pe patul de moarte, maică-sa o sărutase îndelung și plânsese, când toată lumea ieșise din odaie și rămăseseră singure numai ele amândouă. Liza

adăugă că pe maică-sa o iubește acum mai mult decât pe oricine de pe lume și în fiecare noapte la dansa se gândește mai cu drag decât la oricine. Dar fetița avea o fire mândră. Băgând brusc de seamă că o luase gura pe dinainte, se închise din nou în sine și tăcu mâlc, privindu-l chiar cu oarecare ură pe Velceaninov fiindcă o făcuse să vorbească prea multe. Către sfârșitul drumului, starea isterică îi trecu aproape cu totul, dar rămase foarte îngândurată și se uita posomorât în juru-i, cu o încăpățănare posacă, dinainte hotărâtă. Împrejurarea că era dusă într-o casă necunoscută, unde nu mai fusese niciodată, parcă n-o tulbura cine știe cât. Altceva o chinuia – ceea ce remarcă Velceaninov. El ghici că Liza se rușina de dânsul. Îi era rușine tocmai fiindcă tatăl său o lăsase atât de ușor cu el, ca și cum ar fi lepădat-o pe mâinile lui.

„E bolnavă, își zise, poate grav, a vlăguit-o... Uf, ce bețivan ticălos! Înțeleg acum!” îl zori pe birjar. Își punea toată nădejdea în conac, aer, copii, într-o viață nouă și necunoscută ei, iar pe urmă... Asupra viitorului nu se îndoia câtuși de puțin. Pentru ziua de mâine avea speranțe limpezi, depline. Un lucru îl știa cu siguranță: că niciodată nu simțise ceea ce încerca acum și că acest sentiment îi va rămâne pentru totdeauna. „Iată un scop în viață, iată viața însăși!” își zise el cu încântare.

Multe gânduri i se involburau în cap, dar nu se oprea asupra lor și ocolea cu încăpățănare amănunțele, fără amănunte totul devenea limpede, totul era indistructibil. Planul său principal se alcătui de la sine: „îl vom putea influența cumva, cu forțe unite, pe acest nemernic, care o va lăsa pe Liza în Petersburg la familia Pogorelțev, la început pe timp limitat, fixând chiar un termen oarecare și el va pleca singur, iar Liza are să-mi rămână mie. Asta-i totul. Ce-mi mai trebuie? De altfel, cu siguranță, el însuși dorește lucrul acesta. Altfel, de ce ar chinui-o?” În sfârșit, ajunseră. Conacul familiei Pogorelțev era, într-adevăr, un locșor minunat. Mai întâi îi întâmpină o ceată zgomotoasă de copii, care se revărsară în ceardac. Velceaninov nu fusese de mult pe acolo și bucuria copiilor n-avea margini. Era iubit. Cei mai mari îl întâmpinară chiar înainte de a coborî din trăsură:

— Ei, ce s-aude cu procesul? Cum vă merge procesul?

Cei mai mici repetară întrebarea, hlizindu-se în urma celorlalți frați. Toți îl tachinau aici cu procesul, dar – zărind-o pe Liza – se buluciră în jurul ei și o cercetară cu o curiozitate copilărească, tăcută și încordată. Ieși la intrare Klavdia Petrovna, urmată de soțul său. Amândoi îl întâmpinară râzând pe Velceaninov, cu întrebarea despre proces.

Klavdia Petrovna era o doamnă de vreo treizeci și șapte de ani, dolofană și încă frumoasă, brunetă, cu obraji proaspeți, rumeni... Bărbatul său avea vreo cincizeci și cinci de ani – om deștept și abil, dar înainte de toate bun la suflet. Casa lor era cu adevărat un „cuib părintesc” pentru Velceaninov, după însăși expresia lui. Dar aici trebuie să ținem seama și de-o altă împrejurare aparte. Klavdia Petrovna, acum vreo douăzeci de ani, fusese cât pe ce să se mărite cu Velceaninov, pe atunci un băiețandru, încă student. Fusese prima lor dragoste, aprinsă, caraghioasă și minunată în același timp. Se sfârși prin măritișul ei cu

Pogorelțev. Peste vreo cinci ani, amândoi se reîntâlniră și totul se încheie printr-o prietenie limpede, așezată... Rămase pentru totdeauna un fel de căldură în relațiile dintre dânsii, o lumină neobișnuită care le însenina. Aici totul era pur și ireproșabil în amintirile lui Velceaninov și cu atât mai drag lui, cu cât era, poate, singurul loc în felul acesta. În această familie el se înfățișa simplu, naiv, bun, le dădăcea copiii, nu se fandosea și se spovedea în toate cu sufletul deschis, Se juruise adesea în fața soților Pogorelțev că nu va mai rămâne mult în mijlocul societății și se va muta cu totul la dânsii. Va veni să trăiască alături de ei și nu-i va părăsi niciodată. În sinea lui se gândea cu toată seriozitatea la intenția asta.

Velceaninov le expuse amănunțit planul privitor la Liza. De altfel, ar fi fost de ajuns numai simpla lui rugămintă fără nici un fel de explicații speciale. Klavdia Petrovna sărută cu efuziune pe sărmana „orfană” și făgădui să facă tot ce depinde de dânsa. Copiii o împresurară pe Liza și o duseră la joc în livadă. După jumătate de oră, într-o convorbire animată, Velceaninov se ridică și dădu să plece. Era foarte nerăbdător – ceea ce se observa ușor. Nu mai fusese pe acolo de trei săptămâni și acum se retrăgea după jumătate de ceas. Ceea ce îi miră pe toți. Velceaninov izbucni în râs și făgădui că va veni a doua zi. Se făcu remarca, deschis, că pare prea tulburat. Atunci el o luă de mână pe Klavdia Petrovna și, sub pretextul că uitase a-i spune ceva foarte important, o duse în altă odaie.

— Îți mai aduci aminte cele ce ți-am povestit, numai dumitale, fără să le spun nici soțului, despre anul petrecut de mine în orașul T.?

— Țin minte chiar prea bine, mi-ai vorbit adesea...

— Nu ți-am vorbit, ci m-am spovedit – numai dumitale... Nu ți-am pomenit însă niciodată de numele acestei femei: e Trusoțkaia, soția acestui Trusoțki. Ea a murit, iar Liza e fiica ei – fiica mea!

— Ești sigur? Nu te înșeli? Îl întrebă cu o ușoară emoție Klavdia Petrovna.

— Absolut sigur, absolut sigur, nu mă înșel de loc! Rosti ca într-o exaltare Velceaninov.

Atunci el îi povesti totul cât putu mai pe scurt, în pripă și în culmea emoției. Klavdia Petrovna cunoștea mai dinainte faptele, nu știa însă numele doamnei. Velceaninov se îngrozea numai la ideea că cineva dintre cunoscuții săi ar fi putut întâlni cândva pe madame Trusoțkaia și s-ar fi gândit: cum a fost posibil ca el să fi iubit atât de tare această femeie? De aceea nu îndrăznise să spună numele „acestei femei” nici chiar Klavdiei Petrovna, unica lui prietenă adevărată.

— Dar tatăl fetei nu știe nimic? Îl întrebă gazda după ce ascultă toată istoria.

— Ba da... Știe... Lucrul acesta mă și torturează că n-am descoperit încă totul în ceea ce mă privește, urmă cu înflăcărare Velceaninov. El știe, știe... Am observat asta și ieri și azi! Dar trebuie să aflu ce anume știe din toate câte au fost. De aceea mă și grăbesc. Diseară o să vină la mine. Totuși nu prea înțeleg

de unde ar fi putut afla, adică de unde ar fi putut să știe adică totul? Despre Bagautov știe și prea știe totul, fără nici o îndoială. Dar despre mine? Cunoști doar bine asemenea cazuri, când soțiile își pot încredința bărbatul că nu-i nimic la mijloc. Dacă s-ar coborî din ceruri înseși îngerii, soțul nu i-ar crede – ci numai pe nevastă ar crede-o. Nu da din cap, nu mă condamna, mă condamn eu singur și m-am condamnat încă de mult, de mult! Să vezi ce ni s-a întâmplat deunăzi: aflându-mă la dânsul, eram atât de sigur că știe totul, încât m-am trădat eu însumi în fața lui. N-ai să mă crezi: mi-e așa de rușine, simt o povară, că aseară l-am primit atât de grosolan. (Mai târziu am să-ți povestesc totul în amănunțime.) Ieri el a venit la mine dintr-un impuls dușmănos și de nestăpânit, vrând să-mi spună că-și cunoaște jignirea și că-l știe pe făptaș. Asta-i pricina venirii sale prosteste la mine în stare de ebrietate. Dar e atât de firesc din parte-i! Venise tocmai ca să mă dojenească. Iar eu m-am comportat îndeobște cam cu prea multă înflăcărare ieri la mine, iar adineaori la dânsul acasă! Am procedat prosteste, fără nici un pic de precauțiune. Singur m-am dat de gol. Oare de ce o fi venit tocmai într-un moment când eram așa de surescitat? Să-ți mai spun ceva: și pe Liza a chinuit-o, a torturat o fetiță numai și numai ca să se răzbune, barem pe copil. Da, e îndârjit... Oricât de insignifiant ar fi, dar e îndârjit... Chiar foarte îndârjit. De fapt, nu-i acum decât un măscărici, pe când mai înainte vreme zău că avea, pe cât de posibil, înfățișarea unui om cumsecade. Dar când stai și te gândești, îți dai seama că-i lucru foarte firesc că a luat calea desfrâului. Aici, prietenă, trebuie să privim creștinește împrejurările. Află, buna și scumpa mea prietenă, că vreau să mă schimb cu totul față de el. Doresc să-l consolez. Asta ar fi chiar o „faptă bună” din partea mea. Pentru că eu totuși sunt vinovat față de el! Ascultă-mă, am să-ți povestesc încă ceva. Pe când mă aflam în orașul T., am avut o dată nevoie de patru mii de ruble și el mi le-a dat pe loc, fără nici un act, cu o sinceră bucurie că-mi face un serviciu, iar eu le-am luat, le-am luat din mâinile lui, am luat de la dânsul bani, mă auzi, am luat ca de la un prieten!

— Trebuie să fii însă mai prudent, îl sfătui, neliniștită, Klavdia Petrovna. Nu vezi în ce hal de exaltare ești? Zău că mi-e și teamă pentru dumneata! Bineînțeles, Liza este acuma și fiica mea. Dar mai sunt atâtea lucruri nelămurite și încă foarte multe. Mai ales acuma trebuie să fii mai circumspect. E neapărată nevoie să fii mai circumspect, acum când te simți fericit sau atât de încântat. Ești un om prea mărinimos când te vezi fericit, adăugă Klavdia Petrovna cu un surâs pe buze.

Toți ieșiră ca să-l petreacă pe Velceaninov. Copiii o aduseră pe Liza, cu care se jucaseră în livadă. Parcă o priveau acum cu încă și mai multă nedumerire decât adineaori. Liza părea sălbăticită cu totul, când Velceaninov o sărută pe obraz față de toți, luându-și rămas bun de la dânsa și repetându-i cu căldură promisiunea de a veni a doua zi împreună cu tatăl său. Până-n ultima clipă fetița tăcu, fără să se uite la Velceaninov. Deodată, ea îl apucă brusc de mânecă și-l trase mai departe, ațintindu-l cu o privire care parcă-l implora. Voia să-i spună ceva, Velceaninov o duse numaidecât în altă odaie.

— Ce-i cu tine, Liza? Rosti el cu duioșie, ca o încurajare.

Fetița își roti încă o dată în juru-i privirile sperioase și-l trase în colțul cel mai îndepărtat. Ar fi vrut să se ascundă cu totul de ceilalți.

— Spune-mi, Liza! Ce s-a întâmplat?

Copila tăcea, nemișcată. Nu se hotăra să vorbească. Îl privea drept în față cu ochii săi albaștri. Toate trăsăturile obrăjorilor săi exprimau o teamă fără margini.

— El... O să se spânzure, șopti ea, ca-ntr-o aiurare.

— Cine are să se spânzure? Întrebă, speriat, Velceaninov.

— El, el! El a vrut să se spânzure azi-noapte cu un ștreang! Vorbi în grabă fetița, înăbușindu-se. L-am văzut chiar eu. El însuși mi-a spus-o, mi-a spus-o! Și mai înainte a vrut. Totdeauna a vrut. L-am văzut noaptea...

— Peste puțință! Șopti nedumerit Velceaninov.

Dintr-o dată fetița se aruncă și începu să-i sărute mâinile. Plângea în hohote. De-abia își trăgea sufletul. Îl ruga și-l implora. Dar nu pricepea nimic din bolboroselile ei isterice. De atunci îi rămase pentru totdeauna în minte, urmărindu-l și aieva și în vis, această privire chinuită de copil torturat, cuprins de o groază fără margini și care cu o ultimă nădejde se uită implorator la dânsul.

„Oare într-adevăr îl iubește? Și încă atât de mult? Într-adevăr? Se gândi cu gelozie și cu invidie Velceaninov, întorcându-se în oraș, cu o înfrigurată nerăbdare. Adineaori mi-a spus doar ea singură că pe maică-sa o iubește mai mult... Poate că nu-l iubește de loc și-l urăște!... Și ce înseamnă alarma asta: «Are să se spânzure». Ce tot îndruga ea? Nătăflețul ăsta să se spânzure? Trebuie să aflu adevărul. Trebuie să-l aflu neapărat. Trebuie să rezolv chestiunea cât mai repede – și s-o rezolv definitiv!”

VII.

Soțul și amantul se sărută.

Velceaninov era strașnic de zorit ca să „află adevărul”. „Azi-dimineață eram uluit. Nu mă simțeam în stare să mă reculeg.

— Se gândea el, amintindu-și prima întâlnire cu Liza, acum însă trebuie să aflu neapărat adevărul.” Pentru a grăbi lucrurile, era cât pe ce să se ducă cu trăsura de-a dreptul la Trusoțki, dar se răzgândi numaidecât: „Nu, mai bine să vină el singur la mine, iar eu, între timp, să isprăvesc cât mai repede cu treburile mele blestemate!”

Se apucă cu înfrigurare de afacerile sale. Dar simți de data asta că era foarte împrăștiat și că astăzi nu se putea ocupa serios de treburi. Pe la orele cinci, când porni să-și ia masa de prânz, îi veni pentru întâia oară un gând năstrușnic: poate-i într-adevăr un încurcă-lume și degeaba se amestecă în toate cele, se agită și se vâra la autorități în căutarea avocatului, care a și început să-l ocolească. Pufni apoi în răs, gândindu-se la presupunerea asta. „Să-mi fi venit ieri gândul acesta, tare m-aș fi amărât”, adăugă el cu voie bună sporită. Cu toată veselia lui, Velceaninov devenea tot mai distrat și mai nerăbdător. Căzu în sfârșit pe gânduri. Deși în mintea lui neliniștită încolțeau

fel de fel de idei, în ansamblu nu se încheaga nimic ce-ar fi putut să-l ajute într-adevăr în clipa aceea.

„Am nevoie de omul acesta! Hotărî în cele din urmă Velceaninov. Trebuie să-l descifrez, iar după aceea să decid. Pare inevitabil duelul!”

Întorcându-se acasă pe la orele șapte, Velceaninov nu-l găsi la dânsul pe Pavel Pavlovici. Îl cuprinse o mare uimire. Apoi se mânie, după aceea se mârni – pentru ca, la sfârșit, să-l apuce chiar frica: „Numai unul Dumnezeu știe cum se vor isprăvi toate acestea!” repeta el, ba plimbându-se prin cameră, ba întinzându-se pe divan cu ochii la ceas. În sfârșit, către orele nouă, își făcu apariția Pavel Pavlovici. „Dacă omul acesta ar avea de gând să mă prindă în capcană, momentul de față ar fi cel mai favorabil pentru dânsul – atât de risipit mă simt acum”, își zise, înviorându-se brusc și înveselindu-se peste măsură.

Întrebându-l, dezghețat și într-o bună dispoziție sufletească, de ce nu venise mai devreme, Pavel Pavlovici își schimonosi figura într-un zâmbet, se așeză în voie, nu ca în ajun, și-și aruncă neglijent pălăria cu doliu pe alt scaun. Velceaninov băgă numaidecât de seamă dezinvoltura lui și o reținu în memorie.

Calm, fără cuvinte de prisos, netulburat ca mai deunăzi, el îi povesti, sub forma unui raport, cum o condusesese pe Liza, cu câtă căldură fusese primită, ce folositoare pentru dânsa va fi șederea acolo și, treptat-treptat, ca și cum ar fi uitat cu totul de Liza, schimbă pe nesimțite vorba și se opri exclusiv la familia Pogorelțev. Îi povesti deci cât de drăguți sunt oamenii aceștia, de câtă vreme îi cunoaște, ce persoană cumsecade și chiar influentă este Pogorelțev și așa mai departe. Pavel Pavlovici îl asculta cu gândul aiurea și, din când în când, cu un surâs posac, dar șiret, căta pe sub sprâncene la povestitor.

— Înflăcărat om mai sunteți, mormăi Trusoțki, cu un zâmbet răutăcios.

— Iar dumneavoastră am impresia că sunteți în toane proaste, remarcă, nemulțumit, Velceaninov.

— Adică de ce n-aș fi la fel cu toată lumea? Izbucni Pavel Pavlovici, sărind ars din colțișorul său, parcă asta și aștepta ca să explodeze.

— Cum vi-e voia, surâse Velceaninov. Mă gândeam eu, poate vi s-a întâmplat ceva...

— Chiar așa. Mi s-a și întâmplat! Exclamă el, fălindu-se parcă.

— Și cam ce anume?

— Hm, Stepan Mihailovici al nostru tot face nazuri... Știți, Bagautov, prea distinsul domn din Petersburg, tânărul din înalta societate.

— Iar nu v-a primit, ai?

— Ba nu, tocmai că de data asta m-a primit... A catadicsit pentru întâia oară și i-am putut vedea trăsăturile feței sale... Dar de răposat.

— Cu-um?! A murit Bagautov? Se minună Velceaninov, deși parcă n-avea de ce să fie atât de mirat.

— El, în persoană! Amicul meu credincios timp de șase ani. A murit încă de ieri de la amiază. Iar eu habar n-am avut. Tocmai în clipa aceea poate am și trecut pe acolo ca să întreb de sănătatea lui. Măine vor scoate mortul din casă și va avea loc înmormântarea. Zace învelit cu giulgiu într-un coșciug îmbrăcat

în catifea neagră împodobită cu fireturi de aur... A murit într-un acces de febră. Mi-au dat voie – așa că am putut să-i văd trăsăturile feței. M-am prezentat la intrare ca prietenul său cel mai bun, de-aceea mi-au și permis să pătrund în casă. Poate numai pentru el și sosisem în Petersburg.

— Dar de ce vă supărați pe dânsul, râse Velceaninov, doar n-a murit dinadins?

— Tocmai fiindcă îmi pare rău. Îmi era un nestemat amic, asta a însemnat el pentru mine și Pavel Pavlovici, pe neașteptate, făcu deodată cu degetele două coarne deasupra frunții sale chele, chicotind prelung, încetșor...

Trusoțki rămase așa, cu coarnele pe cap, chicotind vreo jumătate de minut cu privirea drept în ochii lui Velceaninov, încântat parcă la culme ca de cea mai veninoasă neobrăzare. Acesta încremeni: parcă i-ar fi răsărit înainte o vedenie. Dar nu rămase încremenit decât o clipită. Un surâs batjocoritor și liniștit, până la nerușinare, îi flutură pe buze.

— Oare ce-o fi însemnând asta? Îl întrebă într-o doară, trăgându-l de cuvintele.

— Asta înseamnă coarne, îi reteză vorba Pavel Pavlovici, luându-și, în sfârșit, degetele de la frunte.

— Adică... Coarnele dumneavoastră?

— Ale mele proprii, dobândite! Rosti Pavel Pavlovici, schimonosindu-și îngrozitor figura. Amândoi tăcură un răstimp.

— Totuși sunteți un om curajos! Reluă Velceaninov.

— De ce? Fiindcă v-am arătat coarnele? Dar știți ceva, Alexei Ivanovici, mai bine m-ați cinsti cu ceva. Că eu v-am cinstit un an întreg, zi de zi, în orașul T. Trimiteți după o sticlură de băutură. Mi s-a uscat gâtul.

— Cu plăcere! Puteați să-mi spuneți mai demult. Ce-ați dori dumneavoastră?

— De ce: dumneavoastră și nu: ce-am dori noi? Căci amândoi vom cinsti. Nu-i așa? Îl înfruntă Pavel Pavlovici, privindu-l între timp drept în ochi cu o stranie neliniște.

— Șampanie?

— Dar ce altceva? Pentru votcă încă n-a sosit rândul...

Velceaninov se sculă fără grabă, sună pe Mavra și dădu porunca.

— Să bem pentru fericita și vesela noastră revedere, după o despărțire de nouă ani! Chicoti prosteste, fără rost, Pavel Pavlovici, căci mi-ați rămas numai dumneavoastră ca unic prieten adevărat. Nu mai există Stepan Mihailovici Bagautov, aidoma ca-n poetul acela:

Patrocle-n viață n-a rămas, Ci Thersit cel semeț și laș...

Și, rostind numele lui Thersit, Trusoțki se împunse cu degetul în piept.

„Mai degrabă ai vorbi pe șleau, porcule, căci mie nu-mi place să bați șeaua”, își zise în sine Velceaninov, fierbând de mânie și abia stăpânindu-se să n-o dea în vileag.

— Mai bine spuneți-mi de-a dreptul, începui Velceaninov, pufnind de năduf, dacă îl învinuiți fățiș pe Stepan Mihailovici (nu-i mai spuse acum, pur și simplu, Bagautov) ar trebui să vă bucurați că cel ce v-a jignit se află în pământ. Atunci de ce vă pare rău?

— Cum? Să mă bucur? De ce să mă bucur?

— Judec și eu așa, după sentimentele dumneavoastră.

— Hi-hi! În privința asta vă înșelați asupra sentimentelor mele. Nu știți cugetarea unui înțelept: „Bine e când ți-i mort dușmanul, dar mai bine când îi viu”, hi-hi...

— Ehei, viu l-ați văzut și l-ați prea văzut zilnic, timp de vreo cinci ani și ați avut destulă vreme să vă săturați contemplându-l, remarcă răutăcios și agresiv Velceaninov.

— Dar parcă atunci știam... Parcă știam? Se avântă brusc Pavel Pavlovici, sărind de la locușorul său, oarecum parcă bucuros că, în sfârșit, i se puse o întrebare pe care o aștepta de un amar de vreme. Drept cine mă socotiți, Alexei Ivanovici?

În privirea lui sclipi scurt o expresie cu totul nouă și neașteptată transfigurându-i dintr-o dată fața, schimonosită până atunci de un rânjel rău și respingător.

— Cum? N-ați știut într-adevăr nimic? Rosti nedumerit Velceaninov, sub impresia unei fulgerătoare uluiri.

— Ah, va să zică vă imaginați că știusem? Știusem? Vai, ce suflete de eroi! În ochii voștri omul parcă-i un câine și îi judecați pe toți după mișelia propriei voastre firi. Asta-i! V-o spun deschis! Și lovi furios cu pumnul în masă, dar se sperie pe loc de zgomotul făcut de el însuși și aruncă în juru-i priviri înfricoșate.

Velceaninov își recăpătă calmul de dinainte.

— Ascultați-mă, Pavel Pavlovici, de fapt mi-e totuna... Nu-i așa?... Dacă ați știut dinainte ori nu. Dacă n-ați știut, asta vă onorează în orice caz, deși... de altfel, nu înțeleg de loc de ce m-ați ales tocmai pe mine drept confidentul dumneavoastră?

— Dar nu-i vorba de dumneavoastră... Nu vă supărați... Nu-i vorba de dumneavoastră... Mormăi Pavel Pavlovici, coborându-și privirile în pământ.

Tocmai intră Mavra cu șampania.

— Iat-o! Exclamă Pavel Pavlovici, bucurându-se pesemne de deznodământ. Paharele, maică, adă paharele! Minunat! Nimic nu ne mai trebuie, drăguță! Sticla e destupată? Admirabil, bravo dumitale! Și-acuma te poți retrage!

Trusoțki se învioră și se uită iarăși semeț la Velceaninov.

— Recunoașteți, rogu-vă, izbucni el în chicote de răs, că lucrurile acestea vă interesează în cel mai înalt grad și nu vă e de loc „totuna”, după cum ați binevoit s-o spuneți adineaori, așa că ați rămâne foarte dezamăgit dacă în clipa asta m-aș scula de pe scaun și aș pleca, fără să vă fi explicat totul în amănunt.

— Ba, drept vorbind, n-aș fi dezamăgit de loc. „Minți!” spunea surâsul lui Pavel Pavlovici.

— Ei, hai să ne apucăm acum de treabă! Zise și începu să toarne șampanie în pahare.

— Să toastăm! Glăsui Trusoțki, ridicând paharul: în sănătatea răposatului întru Domnul, prietenul meu Stepan Mihailovici! Și îl dădu pe gât.

— La un asemenea toast eu n-am să beau, spuse Velceaninov, punându-și paharul pe masă.

— De ce? E un mic toast drăguț, nu?

— Uite ce. Când ați intrat aici, erați beat?

— Băusem puțin. Dar ce-i?

— Nimic deosebit! Dar eu am avut impresia și ieri și mai ales azi-dimineață, că o regretați sincer pe Natalia Vasilievna.

— Dar cine v-a spus că n-o regret sincer și acum? Zise Pavel Pavlovici, sărind de la locul său, ca săltat de un resort.

— De altfel, nu despre asta-i vorba. Vă rog însă să fiți de acord că v-ați fi putut înșela în ceea ce-l privește pe Stepan Mihailovici, iar acesta e lucrul de căpetenie.

Pavel Pavlovici zâmbi șiret și făcu cu ochiul.

— Ehei, văd că ardeți de curiozitate să aflați cum m-am informat eu în privința lui Stepan Mihailovici.

Velceaninov se făcu roșu la față:

— Vă repet că mi-e totuna.

„Îmi vine să-l dau pe ușă afară, cu șampanie cu tot”, își zise furios, făcându-se stacojiu.

— N-are importanță, rosti Pavel Pavlovici ca o aprobare și își mai turnă un pahar.

— Fie! Vă voi istorisi numaidecât cum am descoperit „totul” și așa o să vă satisfac dorința arzătoare de a cunoaște adevărul... Căci sunteți un om înfocat, Alexei Ivanovici, strașnic de înfocat. Hi-hi! Dați-mi numai o țigară, fiindcă – după cum știți – începând din luna martie...

— Poftim!

— Și așa, Alexei Ivanovici, din luna martie m-am stricat... Și iată cum s-au petrecut lucrurile. Fiți atent! Ftizia, după cum știți, scumpe amice (urmă el pe un ton din ce în ce mai familiar) este o boală curioasă. Toți ofticoșii își sfârșesc zilele aproape fără să bănuiască că a doua zi vor muri. Așa și Natalia Vasilievna, cum vă spun, cu cinci ore înainte de moarte, își făcea planuri cum să plece peste două săptămâni în vizită la o mătușă a ei, care locuia cale de patruzeci de verste. Pe lângă asta, cunoașteți desigur obiceiul răspândit, sau mai bine zis năravul multor cucoane, poate și bărbați, de a păstra toate hârtoagele din corespondența amoroasă. Cel mai sigur mijloc ar fi să le pui pe foc, nu-i așa? Dar nu, adresantele păstrează cu grijă orice petec de hârtie în casete sau în truse de voiaj. Scrisorile sunt numerotate – clasate după an, lună, categorie... Le-o fi consolidând tristețile, pesemne mult de tot... Mai știi! Se

păstrează, fără îndoială, pentru o plăcută aducere-aminte. Natalia Vasilievna se pregătea să plece la aniversarea mătușii sale chiar cu cinci ore înainte de a înceta din viață... Bineînțeles nu se gândea la moarte până-n ceasul din urmă, ci îl aștepta mereu pe doctorul Koch. Așa s-a întâmplat că Natalia Vasilievna își dădu sufletul, dar a rămas în biroul ei besactea de abanos cu incrustații de sif și de argint. O casetă frumușică cu o cheiță minusculă, rămasă din familie (o căpătase de la bunică-sa). Și așa tocmai în besactea asta s-a și descoperit totul, adică tot-tot, fără nici o excepție, pe zile și ani, timp de două decenii. Iar Stepan Mihailovici, care avea vădite înclinații pentru literatură (scrisesse chiar o nuvelă de amor și o trimisese unei reviste), umpluse caseta cam cu o sută de piese numerotate – ce-i drept, în decurs de cinci ani. Unele scrisori erau chiar adnotate de propria mână a Nataliei Vasilievna. Agreabil lucru pentru un soț, nu-i așa?

Velceaninov se gândi un moment și își aminti că el nu trimisese Nataliei Vasilievna nici o scrisorică, nici un bilețel. Iar din Petersburg, deși îi expediase două scrisori, ele fuseseră adresate ambilor soți după o prealabilă înțelegere. Iar la ultima scrisoare, prin care Natalia Vasilievna îl concedia, el nici nu răspunsese.

Când își încheie povestirea, Pavel Pavlovici tăcu un minut întreg, surâzând insolent și interogativ.

— Dar de ce nu mi-ați răspuns la modesta mea întrebare? Rosti, în sfârșit, Trusoțki cu un vădit chin.

— La ce întrebare?

— Tocmai despre agreabilele simțăminte ale unui soț, care deschide o asemenea casetă.

— Asta nu-mi ține nici de cald, nici de frig! Zise sarcastic Velceaninov, gesticulând cu mâna a lehamite, apoi se sculă și începu să se plimbe înapoi și încolo prin odaie.

— Mă prind că știi la ce vă gândiți acuma: „Ce mai porc îmi ești, că singur ți-ai arătat coarnele...” Delicat mai sunteți!

— Nu mă gândesc la nimic. Dimpotrivă, văd că sunteți prea iritat de moartea celui ce v-a jignit, iar pe deasupra ați băut cam mulțisor. Nu găsesc aici nimic neobișnuit. Înțeleg perfect de ce regretați moartea lui Bagautov și respect necazul dumneavoastră, dar...

— Dar de ce credeți că doream să trăiască Bagautov?

— Asta vă privește.

— Pun rămășag că v-ați gândit la duel...

— Pe dracu! Rosti Velceaninov, din ce în ce mai puțin stăpân pe sine. Mă gândeam că un om onorabil... În asemenea cazuri... Nu se înjosește printr-o pâlăvrăgeală ridicolă, prin schimonoseli prostesti, tânguiri caraghioase și prin aluzii ticăloase, cu care se dezonoarează doar și mai mult pe sine însuși, ci procedează clar, direct, deschis, ca un om onorabil.

— Hi-hi! Poate că nici nu sunt un om onorabil.

— Asta, iarăși vă privește... Dar, mă întreb, nu înțeleg, la urma urmei, de ce naiba țineți ca Bagautov să trăiască...

— Măcar să-l fi privit un pic, ca pe un bun prieten. Să fi luat împreună o sticlă de vin și s-o fi băut împreună.

— Nici n-ar fi consimțit să bea cu dumneavoastră.

— De ce? Noblesse oblige! De altfel și dumneavoastră beți cu mine. Cu ce era el mai bun decât dumneavoastră?

— Eu n-am băut cot la cot cu dumneavoastră.

— De unde, tam-nesam, atâta mândrie?

Velceaninov pufni dintr-o dată într-un răs nervos, iritat:

— Ptiu, drace! Dar dumneavoastră sunteți, de fapt, un „tip feroce”. Crezusem că nu sunteți decât un „etern soț” și nimic mai mult.

— Cum adică „etern soț”? Ce înseamnă asta? Rosti Pavel Pavlovici, ciulindu-și brusc urechile.

— Așa, un tip de soț... N-am timp să vă explic. Mai bine ați pleca, e și timpul, m-ați plictisit!

— Dar „feroce”? Parcă ați pronunțat vorba asta?

— Am spus că sunteți un „tip feroce”, dar numai așa, în ironie.

— Ce înțelegeți prin asta? Vă rog, Alexei Ivanovici, explicați-mi pentru numele lui Dumnezeu sau pentru numele lui Hristos!

— Ei, de ajuns, destul! Își ieși din nou din sărite Velceaninov și răcni la dânsul: E timpul să plecați. Hai, luați-o din loc!

— Ba nu-i de ajuns de fel! Se zborși și Pavel Pavlovici. Chiar dacă dumneavoastră v-ați săturat de mine și încă nu-i destul, căci mai întâi trebuie să bem împreună un păhărel și să ciocnim. Să bem și după aceea pot să plec. Altfel – nu, nu-i de ajuns!

— Știți ce, Pavel Pavlovici, sunteți atât de bun să vă duceți la dracu ori nu?

— Sunt! Pot să mă duc și la dracu, dar în prealabil să bem un păhăruț. Ați spus că nu doriți să beți în special cu mine... Foarte frumos, în schimb eu vreau să beau neapărat un pahar de vin cu dumneavoastră! Pavel Pavlovici nu-și mai strâmbă figura și nici nu mai chicoti. Totul parcă se transformase brusc într-însul, făcându-l de nerecunoscut și la chip și la ton, comparativ cu omul pe care-l avusese în fața sa cu câteva clipe mai înainte, încât Velceaninov rămase înmărmurit.

— Hai să bem, Alexei Ivanovici, nu mă refuzați! Urmă Pavel Pavlovici, apucându-l strâns de mână și privind straniu în ochii săi. Pesemne nu era vorba numai de băutura.

— Fie, dacă doriți, mormăi Velceaninov, unde-i șampania? Dar, vedeți, n-a mai rămas decât ceva la fund, ca o drojdie.

— Este destul pentru două pahare, curată drojdie, adevărat, dar o s-o bem și o să ciocnim. Fiți bun și luați paharul dumneavoastră.

Amândoi ciocniră și dădură pe gât băutura.

— Aha, dacă-i așa... Acum... Ah! Făcu Pavel Pavlovici, își duse o mână la frunte și rămase câteva clipe în poziția asta.

Velceaninov aștepta, crezând că de data aceasta celălalt va rosti ultimul cuvânt. Dar Pavel Pavlovici nu scoase nici o vorbă și numai îl privea tăcut pe Velceaninov, cu gura crispată într-un zâmbet viclean și sarcastic.

— În definitiv, ce vreți de la mine, bețiv ce sunteți? Mă prostiți! Răcni furios Velceaninov și bătu cu piciorul în pământ.

— Nu răcniți, nu răcniți, de ce răcniți? Zise repede Pavel Pavlovici, căutând să-l potolească pe celălalt cu un gest al mâinii. Nu vă prostesc, nu vă prostesc. Ah! Știți ce sunteți... Știți ce sunteți acum pentru mine? Și deodată îl apucă de mână și i-o sărută fără ca Velceaninov să fi avut timp a și-o retrage.

— Iată cine sunteți acum pentru mine, iar eu pot să mă duc la dracu.

— Așteptați, stați puțin! Strigă Velceaninov, venindu-și în fire. Am uitat să vă spun ceva...

Pavel Pavlovici se întoarse de la ușă.

— Vedeți, turui Velceaninov neobișnuit de repede, îmbujorându-se la față și uitându-se în altă parte. Măine ar trebui să vă duceți neapărat la familia Pogorelțev... Să faceți cunoștință cu ei și să le mulțumiți – neapărat...

— Neapărat, neapărat, cum să nu pricep! Arată Pavel Pavlovici o deplină înțelegere a acestei îndatoriri, dând repede din mână, ca și când n-ar fi fost nevoie să i se mai amintească.

— Afară de asta și Liza vă așteaptă cu multă nerăbdare. I-am fâgăduit...

— Liza, zise Pavel Pavlovici, răsucindu-se în loc. Liza? Știți oare ce-a fost pentru mine Liza, ce-a fost și ce este? Ce-a fost și ce este? Răcni el, într-un acces de exaltare. Dar... Hm! Despre asta mai pe urmă... Totul mai pe urmă. Dar pentru moment nu-i destul că am băut un pahar de vin cu dumneavoastră, mai am nevoie și de altă satisfacție...

Trusoțki își puse pălăria pe un scaun și-l privi pe Velceaninov, ca și adineaori, cu răsufierea întretăiată.

— Sărutați-mă, Alexei Ivanovici! Îi propuse brusc oaspetele.

— V-ați îmbătat? Izbucni acesta, făcând un pas îndărăt.

— Da, sunt beat, totuși sărutați-mă, Alexei Ivanovici! Zău sărutați-mă. Oare eu nu v-am sărutat adineaori mâna?

Alexei Ivanovici tăcu câteva clipe, parcă l-ar fi lovit cineva cu măciuca în cap. Apoi se aplecă scurt spre Pavel Pavlovici care-i ajungea abia până la umăr și-l sărută pe buzele-i care duhneau a vin. De altfel, nici nu mai știa bine dacă-l sărutase ori nu.

— Ehei și acum, acum, se dezlănțui Pavel Pavlovici cu ochii învăpăiați, într-un acces de beție, nu știu ce să spun. Mă gândeam pe atunci: „Nu cumva și ăsta? Dacă și ăsta, zic, dacă și ăsta – atunci în cine pot să am încredere pe lume?”

Pavel Pavlovici izbucni deodată în hohote de plâns.

— Vă dați seama oare ce fel de prieten mi-ați rămas?

Zicând acestea, Trusoțki o zbughi pe ușă, ținându-și pălăria în mână. Velceaninov rămase iarăși înmărmurit câteva clipe ca și după prima vizită a lui Pavel Pavlovici.

„Uf, un măscărici bețivan și nimic mai mult!” și făcu un gest de lehamite cu mâna.

„Hotărât, nimic mai mult”, repetă energic când se dezbracă și se culcă în pat.

VIII.

Boala Lizei.

A doua zi de dimineață, în așteptarea lui Pavel Pavlovici, care făgăduise că va veni la timp în vederea plecării la familia Pogorelțev, Velceaninov măsura odaia încoace și încolo, își sorbea cafeaua și fuma, chinuit de un gând: că semăna cu un om care, trezindu-se din somn, își aduce aminte că în ajun primise o palmă... „Hm... Își dă el perfect de bine seama despre ce-i vorba și vrea să se răzbune pe mine, servindu-se de Liza!” își zise și îl trecu un fior de groază.

Chipul drăgălaș și trist al bieteii copile îi apărură în fața ochilor. Inima îi zvâcni mai puternic. Da gândul că chiar astăzi, în curând, peste două ore, o va vedea iarăși pe Liza sa. „Ah, fără nici o îndoială, conchise el cu înflăcărare, de azi înainte asta-i toată viața mea și singurul meu scop. Ce importanță au toate palmele și amintirile acestea? Ce țel am avut până acum în viață? Numai neorânduială și tristețe? Dar acum toate s-au schimbat radical. Acuma-i cu totul altceva!”

Dar, în pofida încântării sale, îl năpădeau gânduri peste gânduri.

„Are să se răzbune pe mine prin Liza, asta-i limpede ca lumina zilei. Se va răzbuna și pe Liza. Printr-însa mă va da gata pentru toate cele. Hm... Pentru nimic în lume nu-i mai pot îngădui ieșiri ca acelea de aseară și – aducându-și aminte – se îmbujoră la față. Totuși, văd că nu mai vine, deși suntem la amiază!”

Așteptă mult, până la douăsprezece și jumătate, iar nerăbdarea îi sporea din ce în ce mai mult. Pavel Pavlovici nu mai venea. În cele din urmă, gândul care îi încolțise mai demult în minte.

— Și anume că Trusoțki într-adins nu va veni, numai și numai ca să-l chinuiască cu extravaganțele lui, ca cele din ajun, îl scoase cu totul din sărite: „Știe că depinde de dânsul. Ce se va întâmpla cu Liza? Cum m-aș putea infățișa acum la Liza fără el?”

În sfârșit, Velceaninov nu mai putu răbda și la ora unu fix porni cu trăsura în goană spre biserica Pokrov. Acolo i se spuse că Pavel Pavlovici nici nu dormise acasă, ci se întorsese pe la orele nouă dimineața, stătuse cam vreun sfert de ceas și plecase din nou. În dreptul ușii lui Pavel Pavlovici, Velceaninov ascultă relatările servitoarei, pe când învârtea mașinal mânerul ușii încuiate, trăgându-l la dreapta și la stânga. Venindu-și în fire, scuipea necăjit, lăsă în pace clanța și rugă să fie condus la Maria Sâsoevna, care – auzind despre cine era vorba – veni singură cu dragă inimă.

Era o persoană bună la inimă, „o femeie cu simțăminte nobile”, cum se exprimase Velceaninov istorisind mai târziu Clavdiei Petrovna convorbirea avută cu dânsa. După ce îl întrebă pe scurt cum transportase fetița în ajun, Maria Sâsoevna se puse numaidecât pe povestit despre Pavel Pavlovici. După spusele sale, „ea de mult i-ar fi făcut vânt, dacă nu era la mijloc copilașul. De altfel, fusese mutat din hotel din pricina vieții lui dezordonate. Nu-i păcat să aduci în casă o femeie de moravuri ușoare, când ai un copilaș care începe să priceapă! Ba îi și strigase fetiței: «Asta are să-ți fie mamă, dacă o să vreau!» N-ai să mă crezi, dar până și femeia aceea l-a scuipat între ochi. Iar alteori tatăl se răstrea către fetiță: «Tu nu ești fiica mea, ci un... Bastard!» „

— Nu mai spune! Rosti, înspăimântat Velceaninov.

— Am auzit cu urechile mele. E un bețiv, într-adevăr, care nici nu-și dă seama ce vorbește. Totuși față de un copil nu se fac asemenea lucruri. Deși-i mică de ani, dar începe să-i lucreze mintea. Fetița plânge. Văd că se chinuia rău de tot. Mai deunăzi s-a petrecut în curtea noastră o nenorocire. Un comisar cică, spuneau oamenii, a închiriat de cu seară o cameră la hotel, iar spre ziuă s-a spânzurat. Se zice că ar fi intrat în banii statului. S-a adunat mulțime de norod. Pavel Pavlovici nu era acasă. Iar pe fetița, nesupravegheată de nimeni, am văzut-o prin lumea îngrămădită în coridor – holbându-și ochii, după alții, la cel ce se spânzurase. Am adus-o cât mai repede în casă. Și ce să vezi? A început să tremure și să se zbată în convulsii. Era neagră la față și, cum a intrat în odaie, s-a și prăvălit pe podele. S-a zbătut cât s-a zbătut. Parcă o apucaseră cărceii. Abia și-a revenit în simțiri. De atunci Liza bolește într-una. Când veni acasă și află despre toate acestea, Pavel Pavlovici începu s-o ciupească pe Liza până o învineți pe tot trupul. El n-o bate, ci o ciupește. Apoi s-a îmbătat și a început s-o sperie: „Eu, zice, am să mă spânzur, din pricina ta o să mă spânzur – uite, cu găitanul ăsta de la storuri mă spânzur”. Și, față de dânsa, făcu un laț. Iar ea, sărăcuța, își pierdu de tot firea și, țipând, îl cuprinse pe taică-su cu mânuțele și urlă: „N-am să mai fac, niciodată n-o să mai fac!” Să-i plângi de milă, nu alta!

Deși Velceaninov se aștepta la întâmplări extraordinare, totuși cele auzite îl uluiră într-atâta, încât nici nu-i veni să le creadă. Maria Sâsoevna îi mai înșiră și alte fapte. Astfel, într-un rând, dacă nu s-ar fi întâmplat să fie ea de față, Liza s-ar fi aruncat pe fereastră. Când plecă de-acolo, Velceaninov era năuc, de parcă băuse: „Am să-l omor ca pe un câine, o să-i dau la cap cu o bătă!” îi fulgeră în minte. Și gândul acesta îi stăruia îndelung în cap.

Velceaninov tocmi o trăsură și plecă la familia Pogorelțev. Încă înainte de a ieși din oraș, echipajul fu nevoit să se oprească la o răspântie, lângă un podeț peste un șanț, pe care trecea un mare convoi funebru. De o parte și de alta a podețului se îngrămădiseră câteva trăsuri, așteptând. Se opreau și trecători. Era înmormântarea unui om bogat. Convoiu de cupeuri, care-l conduceau pe răposat la lăcașul de veci, se întindea pe o lungă distanță, iar în fereastra unui cupeu din alai, străfulgera înaintea lui Velceaninov chipul lui Pavel Pavlovici. Ar fi zis că i se pare, dacă acesta nu și-ar fi scos capul pe fereastră și nu l-ar fi

salutat, zâmbind. Pesemne era foarte bucuros că-l recunoscuse pe Velceaninov, îi făcu chiar semne cu mâna din cupeu. Atunci Velceaninov sări din trăsură și alergă până la geamul cupeului lui Pavel Pavlovici, înfruntând îngrămădeala de oameni, pe sergenții de stradă și împrejurarea că cupeaua se urcase pe podeț. Trusoțki era singur înăuntru.

— Ce-i cu dumneavoastră? Răcni Velceaninov. De ce n-ați venit la mine? Cum de vă aflați aici?

— Îndeplinesc o datorie creștinească, dar nu răcniți așa, nu răcniți, aduc ultimele omagii... Chicoti Pavel Pavlovici, mijindu-și vesel ochii, conduc la lăcașul de veci rămășițele pământești ale adevăratului meu amic, Stepan Mihailovici.

— Asta-i o nerozie, bețivan fără minte ce sunteți! Strigă încă și mai tare Velceaninov, rămânând o clipă descumpănit. Coborâți pe loc și haideti cu mine, numaidecât!

— Imposibil... Datoria înainte de toate...

— Am să vă scot cu forța de-acolo! Urlă Velceaninov.

— Iar eu o să țip, o să țip! Chicoti tot atât de vesel Pavel Pavlovici, de parcă s-ar fi jucat cineva cu dânsul și se refugie în fundul cupeului.

— Păzea, păzea că te calcă! Strigă un sergent de stradă.

Într-adevăr, coborând de pe pod, un cupeu străin răsări în fața convoiului mortuar și produse vâlvă. Velceaninov se văzu nevoit să sară în lături. Mulțimea și alte trăsurile îl împinseră mai departe. Velceaninov scuipă cu dezgust și se strecură spre echipajul său.

„Totuna-i, nici nu se cade să-l iau cu mine în halul ăsta!” se gândi el neliniștit, în deplină confuzie.

Când Velceaninov relată Klavdiei Petrovna povestirile Mariei Sâsoevna și strania întâlnire de la înmormântare, aceasta căzu pe gânduri și-i spuse:

— Mi-e teamă pentru dumneata. Trebuie să întrerupi cu dânsul orice relații. Cu cât mai repede, cu atât mai bine!

— Puah! E un măscărici, bețivan și nimic mai mult! Exclamă furios Velceaninov, să-mi fie frică de dânsul? Și cum aș putea întrerupe relațiile cu dânsul când la mijloc e Liza? Gândește-te la dânsa!

Liza se îmbolnăvise. De cu seară o scuturau frigurile și din oraș era așteptat un doctor vestit după care se trimisese încă în zori de zi. Această veste îl zdruncină complet pe Velceaninov. Klavdia Petrovna îl duse la bolnavă.

— Ieri am observat-o cu multă luare-aminte, remarcă ea, oprindu-se la ușa odăii unde se afla Liza. E o fetiță mândră și tristă. Se rușinează că-i găzduită de noi și că tatăl său a părăsit-o așa. Asta-i toată boala ei.

— Cum a părăsit-o? De ce îți închipui că a părăsit-o?

— E destul că i-a dat drumul să vină aici într-o casă cu totul necunoscută și cu un om aproape tot atât de necunoscut, sau aproape...

— Dar eu singur am luat-o și am luat-o cu de-a sila, așa că nu gădesc...

— O, Doamne sfinte, așa vede lucrurile Liza, care-i un copil. După părerea mea, tatăl ei n-are să vină niciodată.

Văzându-l singur pe Velceaninov, Liza nu se miră de loc. Surâse doar trist și-și întoarse la perete căpșorul care-i ardea de fierbințeală. Nu răspunse nimic la consolările timide și la promisiunile călduroase ale lui Velceaninov de a-l aduce a doua zi, neapărat, pe tatăl său. Ieșind din odaia ei, el izbucni deodată în plâns.

Doctorul sosi abia către seară. După ce examinează pe bolnavă, el îi sperie de la primul cuvânt pe cei de față, reproșându-le de ce nu-l chemaseră mai înainte. Când i se spuse că fetița se îmbolnăvise abia în ajun, nici nu-i veni să creadă. „Totul depinde de modul cum va petrece ea noaptea asta, încheie el în cele din urmă și, dând dispozițiile necesare, plecă cu făgăduiala că a doua zi va veni cât se poate mai devreme. Velceaninov vru să rămână neapărat peste noapte acolo, dar Klavdia Petrovna îl convinse „să mai încerce o dată a-l aduce aici pe monstrul acela”.

— Încă o dată? Repetă, turbat de mânie, Velceaninov. Da, de data asta am să-l leg fedeleș și am să-l aduc pe sus.

Gândul de a-l lega și de a-l aduce în brațe pe Pavel Pavlovici puse o absolută stăpânire asupra-i.

— Absolut de loc nu mă simt vinovat față de dânsul, se adresă la plecare Velceaninov Klavdiei Petrovna. Reneg toate vorbele mele josnice și plângărețe, debitate de mine ieri, adăugă el cuprins de furie.

Liza ședea culcată cu ochii închiși, pesemne dormea. Se simțea parcă mai bine. Când Velceaninov se aplecă grijuliu asupra căpșorului său ca să-i sărute măcar un colțișor de rochiță, luându-și rămas bun, Liza își deschise dintr-o dată ochii, ca și când l-ar fi pândit și șopti: „Ia-mă de aici!”

Era o rugămintă blândă și tristă, fără nici o umbră din surescitarea din ajun. Vibra în tonul său o resemnare că rugămintea ei nu se va îndeplini niciodată. Deznădăjduit la culme, Velceaninov dădu s-o asigure că nu era cu puțință a o duce în altă parte. Ea închise ochii în tăcere și nu mai scoase nici o vorbă, parcă nici nu l-ar fi auzit, nici nu l-ar fi văzut. După ce ajunse în oraș, Velceaninov porunci birjarului să-l ducă de-a dreptul spre biserica Pokrov. Se făcuse ora zece. Pavel Pavlovici nu era însă acasă. Velceaninov îl așteptă o bună jumătate de ceas, plimbându-se înapoi și încolo pe coridor într-o nerăbdare maladivă. Maria Sâsoevna îl încredință în cele din urmă că Pavel Pavlovici n-are să se întoarcă acasă decât abia în zori de ziuă. „Atunci și eu am să vin dis-de-dimineată”, hotărî Velceaninov și, în culmea indignării, se îndreptă spre casă.

Dar mare-i fu uimirea când, înainte de a fi intrat în casă, auzi de la Mavra că oaspetele său din ajun îl aștepta încă de la orele zece.

— Și ceai a binevoit să bea la noi și după vin m-a trimis și o bumașcă albastră de cinci ruble mi-a dat.

IX.

Vedenia.

Pavel Pavlovici se instalase foarte confortabil. Ședea pe același scaun ca în ajun, fuma țigară după țigară și tocmai își turnase al patrulea pahar și ultimul, din sticla de vin. Ceainicul și ceașca de ceai, pe jumătate goală, se

aflau alături pe masă. Fața-i stacojie strălucea de bună dispoziție. Își scoase și haina, ca vara, rămânând numai în vestă.

— Iertați-mă, scumpe amice! Izbucni Trusoțki, zărindu-l pe Velceaninov și se săltă pe scaun ca să se îmbrace. Mi-am scos haina, ca să mă mai răcoresc puțin...

Gazda se apropie amenințător de dânsul.

— Încă nu sunteți beat de tot? Se mai poate vorbi cu dumneavoastră?

Pavel Pavlovici se zăpăci un moment:

— Nu, nu chiar de tot... Mi-am făcut datoria față de răposat. Sunt numai puțin afumat...

— Dar sunteți în stare să mă înțelegeți?

— De aceea m-am și înfățișat, ca să vă înțeleg.

— Atunci am să încep prin a vă spune de-a dreptul că sunteți un ticălos! Izbucni Velceaninov, cu glasul sugrumat de furie.

— Dacă cu asta începeți, oare cu ce o să sfârșiți? Dădu să protesteze Pavel Pavlovici, foarte speriat, dar Velceaninov continuă să-l apostrofeze fără a-l asculta.

— Fiica dumneavoastră e bolnavă, îi pe moarte. Ați părăsit-o ori nu?

— Moare, într-adevăr?

— E bolnavă, foarte bolnavă, grav bolnavă!

— Nu cumva-i vorba numai de micile sale accese?

— Nu mai îndrugați nerozii. E bolnavă rău de tot. Ar fi trebuit cel puțin să vă fi dus pe acolo...

— Să mulțumesc gazdelor, să le mulțumesc pentru ospitalitate. Am priceput, Alexei Ivanovici, dragă, bunul meu amic, bâigui el, prinzându-i mâna între palmele sale, cu o înduioșare de bețiv, cu lacrimi în ochi, ca și cum ar fi implorat iertare... Alexei Ivanovici, nu strigați, nu strigați așa... De-aș muri, de-aș cădea beat în Neva, ce importanță ar fi avut în situația de astăzi? Iar cât privește pe domnul Pogorelțev, avem tot timpul să ne ducem la dânsul.

Velceaninov se reculese, stăpânindu-se cu greu.

— Sunteți beat, nu știți ce vorbiți! Îi tăie aspru vorba Velceaninov. Sunt gata să am o explicație cu dumneavoastră... Chiar sunt bucuros și cât mai degrabă... De aceea am și venit. Dar mai întâi de toate voi lua măsuri. Azi va trebui să dormiți la mine. Mâine dimineață vă iau și mergem acolo. N-o să scăpați din gheara mea! Urlă el din nou. Am să vă leg cobză și o să vă duc pe sus. Vă convine divanul ăsta? Și Velceaninov, înăbușindu-se de furie, îi arătă divanul lat și moale din fața patului de lângă celălalt perete, pe care dormea el însuși.

— Mă rog, oriunde...

— Nu oriunde, ci aici, pe divanul ăsta! Iată cearșaf, plapumă, pernă (Velceaninov scoase toate dintr-un dulap și în pripă le aruncă lui Pavel Pavlovici, care își întinse smerit mâinile după ele). Să vă faceți patul îndată! Așter-ne-ți-l numaidecât!

Cu brațele încărcate de lucruri, Pavel Pavlovici rămase nehotărât în mijlocul odăii, cu un zâmbet prelung pe fața-i de om beat. Dar la a doua izbucnire a lui Velceaninov, care tuna și fulgera, Pavel Pavlovici se puse în grabă pe treabă. Dădu la o parte masa și, răsufând din greu, desfăcu și întinse cearșaful, cu ajutorul lui Velceaninov, încântat de docilitatea și de zăpăceala oaspetelui său.

— Terminați tot vinul din pahar și culcați-vă, ordonă din nou Velceaninov, își dădu seama că trebuia să ordone: dumneavoastră ați trimis după vin?

— Eu, da... Îmi închipuiam, Alexei Ivanovici, că n-o să mă lăsați să trimit după vin.

— Bine că v-ați închipuit. Dar trebuie să mai aflați încă ceva. Vă anunț o dată pentru totdeauna că am hotărât să nu vă mai suport schimonosirile și nici sărutările bețivănești de ieri. Asta n-o să vă mai îngădui.

— Înțeleg și eu, Alexei Ivanovici, că așa ceva nu-i cu puțință decât o singură dată, zâmbi Pavel Pavlovici, mulțumit de sine însuși.

Auzind răspunsul acesta, Velceaninov, care măsura odaia cu pași nervoși, se opri brusc cu un aer aproape grav în fața lui Trusoțki.

— Pavel Pavlovici, vorbiți deschis, fără ocolișuri. Sunteți un om inteligent, recunosc din nou, dar vă asigur că ați apucat pe o cale greșită. Vorbiți fățiș, purtați-vă pe față și, pe cuvântul meu de onoare, vă voi răspunde la tot ce doriți.

Pavel Pavlovici zâmbi iarăși cu un surâs prelung, destul ca să-l scoată din sărite pe Velceaninov, care izbucni:

— Stați! Nu vă prefaceți, vă citesc până-n fundul sufletului. Sunt gata, repet, pe cuvântul meu de onoare, să vă răspund la toate și veți căpăta orice satisfacție posibilă, sau chiar imposibilă. Ah, cât aș dori să mă înțelegeți...

— Dacă sunteți așa de bun, rosti Pavel Pavlovici, apropiindu-se de el cu un aer circumspect, strașnic m-ar interesa să știu ce-ați înțeles ieri prin expresia de tip feroce.

Velceaninov scuipe cu dezgust și măsură mai departe camera cu un pas și mai grăbit.

— Nu, Alexei Ivanovici, nu vă arătați astfel scârba. M-ați făcut foarte curios și de aceea am și venit aici pentru verificare... Iertați-mă, vă rog, că nu mă pot exprima destul de limpede. Am citit eu însumi într-o revistă la rubrica de critică despre tipul „feroce” și despre cel „pașnic”. Azi-dimineață mi-am adus aminte... Fiindcă îl uitasem... Dar, drept vorbind, nici mai înainte nu-i prea prinsesem bine înțelesul. Iată, de pildă, în ce aș vrea să fiu lămurit: Stepan Mihailovici Bagautov, răposatul, a fost un tip „feroce” sau „pașnic”? Cum să-l clasific?

Velceaninov tăcea mereu, pășind măsurat prin odaie. Se opri dintr-o dată și rosti mânios:

— Apartine tipului „feroce” omul care mai curând l-ar fi otrăvit pe Bagautov, când ar fi băut amândoi șampanie în numele fericitei revederi, cum

ați băut dumneavoastră de pildă, aseară, împreună cu mine, dar nu l-ar fi condus la cimitir, cum ați făcut-o singur deunăzi, dracu știe din ce motive ascunse, tainice, dezgustătoare —dedându-vă la niște abjecte scâlămbăieli care vă dezonorează în primul rând pe dumneavoastră înșivă!

— Chiar așa, nu s-ar fi dus, încuviință Pavel Pavlovici, totuși prea mă forfecăți...

— Nu face parte din categoria tipului „feroce”, perora înainte Velceaninov, fără să audă nimic în înflăcărarea lui, omul acela care își năascocește fel de fel de închipuiri năstrușnice, întocmind bilanțuri de dreptate și de justiție, învățându-și ofensa pe de rost ca o lecție, văicărindu-se, maimuțărindu-se, fandosindu-se, agățându-se de gâtul oamenilor – și când colo îl vezi că pentru așa ceva își irosește tot timpul. Dar ia spuneți-mi! E adevărat că ați vrut să vă spânzurați? E adevărat?

— La beție poate să mă fi aiurit, dar nu mai țin minte. Nouă, oamenilor de oarecare condiție, Alexei Ivanovici, nu ne prea șade bine să turnăm otravă în pahar. Apoi, pe lângă faptul că sunt un slujbaș bine văzut, ba chiar cu ceva stare, poate mi-ar trece prin gând să mă și însor a doua oară.

— Mai cu seamă că ai putea nimeri la ocnă.

— Bineînțeles, există și riscul acesta, deși în ziua de azi, pe la judecăți, se dau destule circumstanțe atenuante. Îmi vine să vă povestesc o istorioară tare hazlie, pe care mi-am amintit-o deunăzi în cupeu la înmormântare și pe care aș vrea să v-o împărtășesc. Ați pomenit adineauri de „cei ce se atârnă de gâtul oamenilor”. Poate vă mai aduceți aminte de unul Semion Petrovici Livțov, care ne-a vizitat de câteva ori, pe când vă aflați la noi în orașul T. Fratele său mezin, socotit și el ca un tânăr din Petersburg, avea o slujbă pe lângă guvernatorul din orașul V. și se distingea, de asemenea, prin fel de fel de calități. Se certă într-un rând cu colonelul Golubenko într-o societate, față de mai multe doamne, printre care se găsea și aleasa inimii sale. Se socoti jignit, dar își înghiți obida, ascunzându-și-o. Între timp, Golubenko îi cuceri iubita și o ceru în căsătorie. Dar ce să vezi? Livțov acesta se împrieteni la cataramă cu Golubenko, uitând trecutul și se oferi chiar să-i fie cavalier de Onoare la nuntă, ținându-i pirostriile. Întorcându-se de la cununie, Livțov – îmbrăcat în frac și cu părul frizat – se apropie de mire ca să-l felicite și să-l sărute, față de întreaga societate nobilă, în frunte cu guvernatorul și, așa cum era, îi vârî în pantece un pumnal lui Golubenko care se prăbuși la pământ. Închipuiți-vă, propriul său cavalier de onoare... Ce rușine! Dar asta nu-i totul! Cum îl străpunse cu pumnalul pe mire, Livțov se repezi în dreapta și-n stânga, exclamând: „Vai, ce-am făcut! Vai, ce-am făcut!” Lacrimile îi curgeau șiroaie. Tremura tot. Se atârna de gâtul oamenilor, chiar de-al doamnelor: „Vai, ce-am făcut! Vai, ce-am făcut!” Hi-hi-hi! Ne-a făcut să leșinăm de râs! Păcat numai de Golubenko, care, de fapt, se făcu bine, în cele din urmă...

— Nu văd cu ce rost mi-ați povestit toate acestea, se încruntă cu asprime Velceaninov.

— Totu-i că a fost în stare să lovească cu pumnalul, chicoti Pavel Pavlovici. Și, după cum se vede, omul acesta nu era un tip, ci un mucos, care de frică a uitat până și buna-cuviință, atârnându-se de gâtul cucoanelor față de guvernator. Dar îl înjunghiasc, își atinsese ținta... Numai pentru asta am vrut să vă povestesc istorioara.

— Duceți-vă la dracu! Răcni, exasperat, Velceaninov, ca și cum s-ar fi frânt ceva într-însul. Luați-vă tălpășița cu toate ascunzișurile voastre mârșave, nemernicule, țineți cu tot dinadinsul să mă speriați, chinuitor de copii, lepădătură, ticălosule, ticălosule, ticălosule! Zbieră el ca scos din minți, înăbușindu-se la fiecare cuvânt.

Pavel Pavlovici se cutremură și chiar mahmureala îi trecu puțin. Buzele îi tremurau.

— Adică, Alexei Ivanovici, pe mine mă numiți ticălos – dumneavoastră, pe mine?

Velceaninov își recăpătă numaidecât stăpânirea de sine.

— Sunt gata să-mi cer scuze, răspunse gazda după o scurtă tăcere, cuprins de gânduri sumbre, dar numai în cazul când dumneavoastră înșivă ați fi de acord să procedați de acum înainte fără ocolișuri.

— În locul domniei voastre, Alexei Ivanovici, eu mi-aș fi cerut scuze fără nici o condiție.

— Fie și așa, zise Velceaninov, după ce tăcu din nou un timp. Îmi cer scuze. Trebuie însă să încuviințați singur, Pavel Pavlovici, că după cele petrecute nu mă mai simt vinovat cu nimic față de domnia-voastră, cât privește întreaga chestiune, nu numai cazul de acum.

— Dar ce chestiuni pot să aibă loc între noi? Zâmbi șiret Pavel Pavlovici și își lăsă ochii în pământ.

— Dacă-i așa, cu atât mai bine, cu atât mai bine! Isprăviți-vă de băut vinul și culcați-vă, căci eu oricum tot n-o să vă dau drumul...

— Mda... Vinul ăsta... Rosti cu sfială Pavel Pavlovici, totuși se apropie de masă și sorbi ultimul pahar, turnat mai demult. Pesemne băuse din belșug mai înainte, așa că mâna-i tremura și udă cu o parte din vin dușumeaua, cămașa și vesta... Bău totuși paharul până-n fund, fiindu-i parcă peste puțină să-l lase plin, apoi așeză paharul cu respect pe masă, se îndreptă supus spre pat să se dezbrace.

— N-ar fi oare mai bine să nu înnoptez la dumneavoastră? Spuse deodată Pavel Pavlovici, rămânând în mână cu o gheată pe care tocmai și-o scosese din picior.

— Nu. N-ar fi de loc mai bine! Răspunse mânios Velceaninov, pășind neobosit prin odaie fără să se uite la dânsul.

Pavel Pavlovici își scoase hainele și se puse în pat. După un sfert de ceas se culcă și Velceaninov, care stinse lumânarea.

Nu putea adormi pradă neliniștii. Un element nou, care parcă încurca și mai mult lucrurile, răsări, din senin de undeva, tulburându-l, fără să-și dea seama de ce se simții rușinat de această neliniște. Când era cât pe ce să

ațipească, un foșnet îl trezi de-a binelea. Își aruncă îndată privirea la patul lui Pavel Pavlovici. În odaie era întuneric beznă. Draperiile fuseseră trase de tot. I se păru că Trusoțki nu stătea culcat, ci se sculase și ședea în capul oaselor pe marginea patului.

— Ce-i cu dumneavoastră? Exclamă Velceaninov.

— Văd o umbră, rosti în șoaptă Pavel Pavlovici, după o scurtă așteptare.

— Ce anume? Ce fel de umbră?

— Acolo, în odaia de alături, am văzut parcă prin ușă o umbră.

— Umbra cui? Întrebă Velceaninov după o scurtă tăcere.

— A Nataliei Vasilevna.

Velceaninov puse picioarele pe covor și se uită el însuși prin antreu în camera vecină, care stătea tot timpul cu ușa deschisă. Acolo nu erau draperii la ferestre, ci numai storuri, de aceea se vedea o zare de lumină.

— În odaia cealaltă nu-i nimic, sunteți beat, culcați-vă! Zise Velceaninov și se înveli cu plapuma.

Pavel Pavlovici nu mai rosti nici un cuvânt și se culcă și el.

— Dar mai înainte n-ați văzut niciodată umbra ei? Îl întrebă dintr-o dată Velceaninov după vreo zece minute.

— O singură dată parcă am mai văzut-o, rosti abia auzit Pavel Pavlovici, trăgănând răspunsul. Apoi se așternu iarăși între dâșii tăcerea.

Velceaninov nu și-ar fi putut da seama cu siguranță dacă ațipise ori nu. Dar nu trecu un ceas și gazda tresări în așternut, îl trezi ca un foșnet. Nu știa ce era, i se părea însă că ceva alb stătea în beznă, la doi pași de dânsul, în mijlocul odăii. Se sculă în capul oaselor și privi lung cam un minut.

— Dumneavoastră sunteți, Pavel Pavlovici? Rosti Velceaninov cu o voce stinsă, care răsună brusc în liniștea nopții, părându-i-se stranie chiar lui însuși.

Nu căpătă nici un răspuns, dar nu era nici o îndoială că cineva stătea în picioare în fața sa.

— Dumneavoastră sunteți... Pavel Pavlovici? Repetă el mai tare și chiar cu un glas atât de puternic, încât dacă Trusoțki ar fi dormit liniștit în pat, s-ar fi deșteptat pe loc și i-ar fi răspuns.

Nici un cuvânt însă. În schimb, silueta albă, abia deslușită, se mișcă, apropiindu-se de dânsul. Apoi se petrecu ceva straniu: într-o clipită parcă se frânse ceva într-însul ca și deunăzi și răcni din răspuțeri, cu o voce aspră, sugrumată, sufocându-se aproape la fiecare cuvânt:

— Dacă dumneavoastră, un măscărici bețivan, vă trece prin cap că m-ați putea speria, o să mă întorc cu fața la perete, îmi voi trage plapuma peste cap și n-o să mă mai întorc toată noaptea ca să-ți dovedesc că nu dau două parale pe tine... Chiar dacă-i sta așa, până-n zori... Măscărici ce ești... Mi-i și scârbă de tine!

Zicând acestea, Velceaninov scuipea mânios spre locul unde se afla presupusul Pavel Pavlovici, se răsuci scurt în pat cu fața la perete, se acoperi cu plapuma, cum spusese și rămase nemișcat ca un mort. Se așternu o tăcere

mormântală. Era greu de spus dacă umbra se apropia de dânsul sau încremenise pe loc, iai inima îi bătea tare, tare de tot. Trecură cel puțin cinci minute și deodată, la vreo doi pași de dânsul, se auzi vocea slabă, tânguitoare, a lui Pavel Pavlovici.

— Eu sunt, Alexei Ivanovici, m-am sculat să caut... (și numi un obiect casnic din cele mai utile) nu l-am găsit pe aproape... Și am vrut să-l caut ușurel pe lângă patul dumneavoastră.

— Dar de ce ați tăcut... Când am strigat adineauri? Îl întrebă Velceaninov cu un glas frânt, după vreo jumătate de minut.

— M-am speriat. Răcniți așa de tare... De aceea m-am și speriat.

— E acolo în colț, la stânga, spre ușă, într-un dulăpior... Aprindeți lumânarea...

— Găsesc și fără lumânare... Rosti, smerit, Pavel Pavlovici, îndreptându-se spre ungher... Scuzați, Alexei Ivanovici, că v-am deranjat... Eram ca beat.

Velceaninov nu-i răspunse. Stătea întors cu fața la perete și rămase așa toată noaptea, fără să se miște. Voia oare să-și țină astfel cuvântul și să-și arate în modul acesta disprețul? Nu știa nici el singur ce se întâmplase cu dânsul. Tulburarea lui nervoasă se prefăcu în cele din urmă într-un adevărat delir și el mult timp nu mai putu adormi. Deșteptându-se a doua zi către orele zece, Velceaninov sări ars și se trezi pe marginea patului, ca aruncat de un arc. Dar Pavel Pavlovici nu se mai afla în odaie. Rămăsese numai patul său gol, desfăcut. Trusoțki o ștersese în zori de ziuă.

— Știam că așa are să se întâmple! Exclamă Velceaninov, plesnindu-se cu palma peste frunte.

X.

La cimitir.

Temerile doctorului se adeveriră. Lizei i se făcu dintr-o dată mai rău, cum nu-și închipuise în ajun nici Velceaninov, nici Klavdia Petrovna. Dimineața, Velceaninov o mai găsi pe bolnavă conștientă, toropită însă de o mare febră. Ulterior, el încredința pe toți că fetița îi zâmbise, ba chiar îi întinsese mânuța fierbinte. Dacă acesta era adevărul sau numai rodul unei involuntare închipuiri, ca o consolare – nu se mai putea verifica. În faptul nopții, bolnava își pierdu cunoștința și în starea asta rămase până la sfârșit. A zecea zi de la sosire, Liza muri.

În vremea asta, Velceaninov trecu prin mari chinuri. Familia Pogorelțev era îngrijorată chiar de starea sănătății sale. În timpul acesta dureros, el petrecu la vilă cele mai multe zile. Când boala Lizei se apropie de deznodământ, Velceaninov stătea singur ceasuri întregi în câte un ungher, parcă fără să se gândească la nimic. Klavdia Petrovna venea uneori la dânsul ca să-l distreze, dar el îi răspundea monosilabic, făcând sforțări să stea de vorbă cu ea. Klavdia Petrovna nu se așteptase că „toate acestea îl vor impresiona atât de puternic”. Mai degrabă Velceaninov se lua cu copiii, care îl făceau chiar să râdă, câteodată. Totuși se scula de pe scaun aproape din ceas în ceas și se ducea în vârful degetelor să vadă ce face bolnava. Uneori, i se părea că fetița îl

recunoaște. Nu mai avea nici o speranță în privința însănătoșirii ei, ca și toți ceilalți, dar nu se depărta de odaia, unde trăgea să moară Liza, stând de obicei în camera de alături.

În vremea asta totuși, Velceaninov, de vreo două ori, desfășură o activitate extraordinară. Pleca bezmetic la Petersburg după doctori, aducea pe medicii cei mai vestiți și făcea consulturi. Al doilea și cel din urmă consult avu loc în ajunul morții copilului. Cu vreo trei zile mai înainte, Klavdia Petrovna vorbi stăruiitor cu Velceaninov, că trebuie neapărat să dea de urma domnului Trusoțki: „fără dânsul, într-un caz de nenorocire, nici nu vom putea înmormânta pe Liza”. Velceaninov mormăi că îi va scrie. Iar Pogorelțev anunța că-l va descoperi cu ajutorul poliției. În sfârșit, Velceaninov scrisese un bilețel de două rânduri și-l duse la hotel. Ca de obicei, Pavel Pavlovici nu era acasă. Atunci el înmână, scrisoarea Mariei Sâsoevna, ca să i-o transmită.

În cele din urmă, Liza muri într-o minunată seară de vară, o dată cu apusul soarelui. De abia atunci se dezmetici Velceaninov. Pe când fetița răposată era gătită și îmbrăcată într-o albă rochiță de sărbătoare a uneia dintre fiicele Klavdei Petrovna, fiind așezată în salon pe o masă cu flori între mânuțe, Velceaninov se apropie de Klavdia Petrovna și îi declară cu ochi scâpărători că-l va aduce, mort-copt, pe „ucigaș”. Fără a-i asculta sfatul de a zăbovi până a doua zi, Velceaninov plecă numaidecât la oraș.

Știa unde să-l dibuiască pe Pavel Pavlovici. Doar nu numai după doctori se mai dusesse el la Petersburg. Uneori, în timpul acela, avea impresia că, aducând la Liza pe tatăl ei, aceasta – numai la auzul glasului său – și-ar fi venit în fire. Atunci, ca un desperat, pornea să-l caute.

Pavel Pavlovici își păstrase domiciliul de la hotel, dar acolo degeaba întrebă de dânsul.

— Câte trei zile în șir nu numai nu doarme, dar nici nu dă pe acasă, îl informase Maria Sâsoevna, apoi vine aici uneori ca din întâmplare, mort-beat, nu stă nici un ceas pe ceasornic și iar o ia din loc. Își face de cap.

Un chelner de la hotelul Pokrovskaia spuse printre altele lui Velceaninov că Pavel Pavlovici frecventa de mai demult niște femei de moravuri ușoare de pe bulevardul Voznesenski. Velceaninov le descoperi cu ușurință. După ce le cinsti din belșug, ele își aduseră numaidecât aminte de clientul lor, recunoscându-l îndeosebi după pălăria cu doliu, dar îl și făcură de două parale, fiindcă nu mai venea pe la dânsle. Una dintre profesioniste, numită Katia, se prinse „să-l găsească neapărat pe Pavel Pavlovici, deoarece acesta se ține acum lipcă de Mașka Prostakova și are punga doldora de parale. Cât privește pe Mașka, asta-i o ticăloasă... A zăcut prin spitale... Numai dacă ar vrea să deschidă gura și Mașka ar înfunda Siberia... Un singur cuvîntel ar fi de ajuns.” Dar Katia nu-l descoperi atunci, în schimb făgădui ritos că-l va găsi altă dată. De data asta Velceaninov își puse toată nădejdea tocmai în concursul ei. El reveni a doua zi pe la orele zece. Căpătă fără întârziere învoire pentru Katia de la stabilimentul respectiv, plătind suma convenită pentru absența ei și amândoi plecară pe urmele lui Pavel Pavlovici. De fapt, nu știa nici el însuși ce va face cu Trusoțki.

Îl va ucide pentru isprăvile sale, sau numai îl căuta pentru a-i vesti moartea fiicei lui și a-i cere concursul necesar la înmormântare? Primele demersuri nu dădură nici un rezultat. Aflară numai că Mașka Prostakova se bătuse cu Pavel Pavlovici cu trei zile în urmă și că un slujbaș oarecare, cu un scaun, „spărsese capul lui Pavel Pavlovici”. Într-un cuvânt, nu-l putură găsi multă vreme. Dar în cele din urmă, tocmai pe la orele două de noapte, Velceaninov – ieșind dintr-o casă rău famată, după indicația informatorilor, se întâlni pe neașteptate, nas în nas, cu Pavel Pavlovici.

Două femei îl aduceau pe Trusoțki beat-mort spre casa aceea, una îl susținea de braț, iar din spate un pretendent zdravăn, de statură înaltă, zbigera cât îl ținea gura, amenințându-l pe Pavel Pavlovici cu tot felul de grozăvii. Urla printre altele că acesta „l-a exploatat și i-a otrăvit viața”. Era vorba pesemne de niște bani. Femeile se arătau foarte grăbite și speriate. Zărindu-l pe Velceaninov, Pavel Pavlovici se aruncă spre dânsul cu mâinile întinse, țipând de parcă l-ar fi înjunghiat cineva:

— Ajutor, frățioare!

Văzând silueta athletică a lui Velceaninov, pretendentul șterse numaidecât putina. Pavel Pavlovici îi arătă, triumfător, pumnul și scoase un strigăt de izbândă. Atunci Velceaninov îl prinse furios de umeri și se apucă să-l scuture atât de puternic cu amândouă mâinile, încât lui Pavel Pavlovici începură să-i clănțanească dinții. Trusoțki încetă ca prin farmec de-a răcni și, cu o privire îndobitocită de bețivan, cată spre justițiarul său. Neștiind pesemne ce să mai facă cu dânsul, Velceaninov îi încovoie puternic spinarea și îl așeză alături pe o bornă de la marginea trotuarului.

— A murit Liza! Îi spuse.

Fără să-și ia ochii de la dânsul, Pavel Pavlovici ședea pe bornă, susținut de către una dintre femei. Pricepu, în sfârșit și fața i se scofâlci brusc.

— A murit... Șopti el cu o șoptă stranie. Velceaninov nu-și putu da seama, dacă Trusoțki zâmbise, beat fiind, cu surâsul său prelung și infect, sau numai i se schimonosise figura. Dar, după o clipă, Pavel Pavlovici își ridică cu o vădită sfortare dreapta tremurândă ca să facă semnul crucii, dar nu izbuti, mâna în tremur îi căzu la loc. El mai zăbovi puțin, apoi se sculă greoi de pe bornă, prinse brațul femeii care-l însoțea și, sprijinit de dânsa, porni mai departe în drumul lui, căzut parcă în nesimțire, ca și cum Velceaninov nici nu ar fi fost de față. Dar acesta îl înșfăcă iarăși de umăr.

— Nu mă înțelegi, monstrule, că fără tine Liza nu poate fi înmormântată? Răcni Velceaninov, înăbușindu-se.

Pavel Pavlovici își întoarse capul.

— Îl mai ții minte... pe sublocotenentul acela... de artilerie? Bolborosi el, cu limba încleiată.

— Ce-e-e? Răcni Velceaninov, cutremurându-se.

— El e tatăl ei! Caută-l pe dânsul, pentru înmormântare...

— Minți! Urlă Velceaninov, ca scos din fire. Numai din răutate o spui... Știam eu că tocmai asta mi-o coci!

Ieșit din minți, Velceaninov își ridică înspăimântătorul său pumn asupra lui Pavel Pavlovici. Încă o clipă... Și l-ar fi ucis, poate, cu o singură lovitură în cap. Femeile țipară ascuțit și săriră în lături. Trusoțki însă nici nu clipi din ochi. O furie sălbatică îl desfigura.

— Știi tu cum se cheamă la noi... Curat pe rusește?... Rosti răspicat Pavel Pavlovici (ca și cum i s-ar fi risipit cu totul mahmureala) o înjurătură, care nu poate fi reprodusă în scris. Acolo să te și cari, fără zăbavă.

Apoi Trusoțki se smulse cu putere din mâinile lui Velceaninov, se împiedică și cât pe ce era să cadă. Femeile îl prinseră și de data asta și o luară la fugă împreună cu dânsul, țivlindu-se și aproape târându-l după ele. Velceaninov nu-l mai urmări.

A doua zi, la ora unu în jurul prânzului, apăru la vila Pogorelțivilor un funcționar foarte prezentabil, între două vârste, îmbrăcat în uniformă și înmână cu deferență Klavdiei Petrovna un plic adresat pe numele ei, din partea lui Pavel Pavlovici Trusoțki. Plicul conținea o scrisoare, trei sute de ruble și hârtiile necesare pentru înmormântarea fetiței. Scrisoarea era scurtă, extrem de respectuoasă și plină de cuviință, îi mulțumea profund domniei-sale Klavdia Petrovna pentru comportarea ei, izvorâtă din atâta bunătate față de o orfană – faptă pentru care numai unul Dumnezeu ar putea-o răsplăti. Amintea destul de vag că din pricina unei grave maladii nu va putea lua parte în persoană la înmormântarea preaiubitei și nefericitei fiice. Își punea însă toate speranțele în bunătatea îngerească a domniei-sale. Cele trei sute de ruble erau destinate – după lămuririle suplimentare din misivă – pentru înmormântare și îndeobște pentru cheltuielile pricinuite de boala copilei. Iar dacă va rămâne ceva din suma aceasta, ruga respectuos să se folosească pentru a se pomeni veșnic sufletul răposatei Liza. Funcționarul, aducător al scrisorii, nu putu adăuga nimic altceva. Din unele vorbe ale sale rezulta că el primise a aduce personal domniei-sale scrisoarea numai la stăruitoarea rugămintă a lui Pavel Pavlovici. Pogorelțev se simți chiar jignit de expresia privitoare la „cheltuielile pricinuite de boala copilei” și hotărî să oprească numai cincizeci de ruble pentru înmormântare, deoarece nu putea fi împiedicat un tată de a-și îngropa copila, iar restul de două sute cincizeci să fie înapoiat fără întârziere domnului Trusoțki. Klavdia Petrovna însă decise în cele din urmă să nu-i mai trimită înapoi două sute cincizeci de ruble, ci o chitanță de la biserica cimitirului despre primirea acestor bani pentru veșnica pomenire a sufletului răposatei copile Elisaveta. Chitanța urma să fie înmănată neîntârziat lui Pavel Pavlovici de Velceaninov, care i-o și trimise prin poștă la hotel.

După înmormântare, Velceaninov nu se mai arătă la conac. Două săptămâni încheiate, umblă singur haihui prin oraș, fără nici un țel, pe gânduri, dând peste oameni. Alte dăți zăcea însă acasă zile întregi, întins pe divan, uitând de îndeletnicirile cele mai obișnuite. Familia Pogorelțev trimise de mai multe ori după dânsul, poftindu-l la conac. El fâgăduia, dar numaidecât dădea uitării promisiunile. Într-un rând, însăși Klavdia Petrovna se duse la oraș, dar nu-l găsi acasă. Același lucru se petrecu de câteva ori și cu avocatul,

care avea să-i facă comunicări. În sfârșit, procesul, condus cu multă abilitate, se încheie. Se prezentă un aranjament lesnicios. Partea adversă căzu de acord pentru o înțelegere. Rămânea numai ca Velceaninov să renunțe la o parte neînsemnată din proprietate. Era nevoie doar de consimțământul acestuia. Găsindu-l în cele din urmă acasă, avocatul se arătă surprins de indiferența și moliciunea cu care îl ascultase acest client, atât de cârciogar și agitat odinioară.

Sosiră, în sfârșit, zilele cele mai dogoritoare ale lui iulie, dar Velceaninov nici nu lua seama la vreme. Durerea sa îi măcina sufletul și evolua asemenea unui abces copt, lămurindu-i-se clipă cu clipă și concretizându-se sub forma unui gând chinuitor. Suferința lui cea mai mare era prilejuită de faptul că Liza nu apucase să cunoască cine e dânsul, murind fără să fi aflat cu câtă duioșie fusese iubită de el. Unicul țel al întregii sale vieți, care licărise înainte-i într-o bucurie atât de încântătoare, se stinsese brusc în bezna veșnică. Acest scop s-ar fi întruchipat aievea în împrejurarea – cum se gândea el în orice moment – ca Liza să simtă zi cu zi, ceas cu ceas, neîntrerupt de-a lungul vieții sale, iubirea lui fără de margini. „Oamenii n-au și nici nu pot avea un scop mai înalt, își spunea uneori Velceaninov, căzut într-o lugubră exaltare. Chiar dacă există și alte țeluri, niciunul nu poate fi mai sfânt decât acesta”. „Prin iubirea față de Liza, se gândea el alteori, mi-aș fi purificat și mi-aș fi răscumpărat toată viața mea trecută, îmbibată de duhoare și trăită fără de nici un folos. Aș fi gonit pe omul trândav, vicios și sfârșit din mine, făurind pentru viață o ființă pură, minunată... Pentru ființa aceasta mi s-ar fi iertat totul. Chiar eu singur mi-aș fi iertat toate păcatele.”

Aceste gânduri conștiente îi răsăreau în minte, însoțite totdeauna de viziunea limpede, apropiată, emoționantă a copilei defuncte. Reânvia în sufletul lui figura sa palidă și își reamintea orice expresie de pe fața ei. O revedea în sicriu printre flori. O revedea și fără cunoștință, în delirul febrei, cu ochii ficși, larg deschiși... Își aduse aminte că, pe când zăcea întinsă pe masă, el zărise din întâmplare un degețel al copilei, înnegrit din cine știe ce motiv în timpul bolii. Această imagine îl impresionase atât de adânc în clipele acelea, încât i se făcuse milă de bietul degețel. Până atunci el „fusese parcă lipsit de orice simțire”, dar după aceea îi zvâcni în cap, pentru întâia oară, gândul de a-l găsi neîntârziat pe Pavel Pavlovici și de a-l ucide pe loc. Oare nu cumva tocmai mândria călcată în picioare a fetei omorâse această inimioară de copil, în cele trei luni de chinuri suferite din partea părintelui, care fulgerător își preschimbase iubirea în ură, o jignise adânc cu acea vorbă rușinoasă, își bătuse joc de spaimile ei și, în cele din urmă, o lepădase la niște oameni străini? Velceaninov își vântura mereu în minte aceste lucruri, dându-le tot alte și alte sensuri. „Oare vă puteți închipui ce înseamnă Liza pentru mine?” își aminti el dintr-o dată exclamația lui Trusoțki când era beat – și era incredințat că aceste cuvinte nu camuflau o farsă, ci exprimau purul adevăr – ascundeau o iubire autentică. „Cum putuse fi însă atât de crud monstrul acesta cu un copil pe care îl iubise odinioară așa de mult? E posibil așa ceva?”

De fiecare dată Velceaninov ocolea această întrebare, ba chiar parcă o gonea. Întrebarea ascundea ceva îngrozitor, intolerabil și insolubil...

Într-o zi, Velceaninov, fără să-și dea seama, se trezi purtat de pașii săi în cimitirul unde fusese înmormântată Liza și-i găsi micuțul mormânt. Nu mai trecuse pe acolo de la înmormântare. I se păruse ceva prea chinuitor. De aceea nici nu îndrăznise să se ducă la țintirim. Dar – lucru ciudat – Cum se lipi cu pieptul de mormânt și-l sărută simți în suflet ca o ușurare. Era o seară senină. Soarele scăpăta la asfințit. De jur împrejur, pe lângă morminte, creștea o iarbă verde, mustoasă. Pe aproape, în măceși, zumzăia o albină. Florile și coroanele, puse pe micuțul mormânt al Lizei de către Klavdia Petrovna și de copiii săi, zăceau cu jumătate din petale risipite în țărână.

După atâta vreme o oarecare speranță parcă îi înprospăta inima. „Mi-e sufletul așa de ușor!” se gândi Velceaninov, impresionat de liniștea cimitirului, privind cerul limpede și calm. Un val de credință curată și senină în ceva necunoscut i se revărsă în suflet. „Liza mi-a trimis pacea asta, ea vorbește acum cu mine”, își zise el.

Se întunecase de-a binelea, când Velceaninov se hotărî să se întoarcă acasă. În drumul său, nu departe de poarta țintirimului, se afla un fel de birt sau o cârciumă, într-o căsuță scundă din bârne de lemn. Prin ferestrele deschise se zăreau oameni șezând la mese. Deodată, i se păru că unul dintre clienți, așezat chiar lângă fereastră, era însuși Pavel Pavlovici care îl văzu și-l cerceta curios de la fereastră. Velceaninov trecu mai departe, dar în curând auzi pași în urma lui. Pavel Pavlovici, în carne și oase, alerga după dânsul. Pesemne expresia de pace, întipărită pe figura lui Velceaninov, îl atrăsese și-l îmbărbătase, când îl privise de la fereastră. Ajungând în dreptul lui, Trusoțki zâmbi cu timiditate – dar nu cu surâsul de bețivan de odinioară. De altfel, el nu era beat de loc.

— Ziua bună! Rosti el.

— Ziua bună! Îi răspunse Velceaninov.

XI.

Pavel Pavlovici se însoară.

Dându-i „ziuă-bună”, Velceaninov rămase surprins de sentimentele sale. I se păru ciudat să se întâlnească cu omul acesta fără să simtă vreun pic de răutate și să încerce față de dânsul un simțământ cu totul nou, ca un îndemn pentru o altă atitudine.

— Ce seară plăcută, rosti Pavel Pavlovici, privindu-l drept în ochi.

— Încă n-ați plecat? Murmură Velceaninov, nu atât cu ton interogativ, cât ca constatarea unei realități și își urmă mai departe drumul.

— Am mai zăbovit puțin. Am căpătat, în sfârșit, postul urmărit, care are chiar caracterul unei avansări. Poimăine plec cu siguranță.

— Ați obținut un post? Îl întrebă direct interlocutorul.

— Și de ce nu? Răspunse cu un rictus Pavel Pavlovici.

— Am spus și eu așa, într-o doară..., se eschivă Velceaninov și, posomorându-se, se uită chiorâș la Pavel Pavlovici.

Spre surprinderea lui, îmbrăcămintea, pălăria cu panglică de doliu și întreaga înfățișare a domnului Trusoțki erau incomparabil mai decente decât acum două săptămâni. „Dar oare ce căuta în cârciuma aceea?” se gândi Velceaninov.

— Mai vreau să vă împărtășesc, Alexei Ivanovici și o altă mare bucurie a mea, reluă vorba Pavel Pavlovici.

— Ce bucurie?

— Mă însor.

— Cum?

— După tristețe – bucurie... Asta-i viața! Dar aș fi ținut, Alexei Ivanovici... Mă tem însă... Că vă grăbiți... Așa se pare, cel puțin...

— Da, da... Sunt grăbit... Și nici nu mă simt tocmai bine...

Deodată, îl cuprinse o puternică dorință de a se debarasa de dânsul.

Predispoziția pentru oarecare simpatie i se risipi într-o clipită.

— Într-adevăr, aș fi dorit...

Pavel Pavlovici nu-și isprăvi vorba despre ceea ce ar fi dorit... Velceaninov tăcea.

— În cazul acesta s-o lăsăm pentru altă dată, când vom avea norocul să ne întâlnim din nou...

— Da, da, altă dată, mormăi grăbit Velceaninov, fără să se uite la dânsul și fără să se oprească.

Tăcură un răstimp. Pavel Pavlovici îl întovărăși mai departe.

— Atunci la revedere! Zise, în sfârșit, Velceaninov.

— La revedere, sper...

Velceaninov se întoarse acasă cu nervii iarăși zdruncinați, întâlnirea cu „omul acesta” îl scotea din sărite. Îl copleșea. Ducându-se la culcare, se întrebă din nou: „Oare ce-o fi căutat în preajma cimitirului?”

A doua zi dimineața, Velceaninov se hotărî, în sfârșit, să facă o vizită familiei Pogorelțev. Se decise fără prea multă tragere de inimă. Orice manifestare de simpatie pentru dânsul era o povară, chiar cea venită de la familia Pogorelțev. Dar aceștia erau atât de îngrijorați de starea lui, încât trebuia neapărat să se ducă la dânsii. Deodată, i se năzări că se va simți foarte încurcat, revăzându-i. „Să mă duc ori să nu mă duc?” se gândea, căutând să-și isprăvească cât mai repede prânzișorul, când – spre marea lui surprindere – își făcu apariția Pavel Pavlovici.

Cu toată întâlnirea din ajun, Velceaninov nu și-ar fi putut închipui că omul acesta va mai trece vreodată pe la dânsul, de aceea rămase așa de nedumerit, că – privindu-l – nici nu știa cum să înceapă vorba. Dar Pavel Pavlovici se descurcă cu multă îndemânare. Îl salută și se așeză pe același scaun, pe care șezuse la ultima vizită, acum trei săptămâni. Amintirea acestei vizite răsări limpede în mintea lui Velceaninov, care își privi oaspetele cu neliniște și cu dezgust.

— Vă surprinde vizita mea? Începu Pavel Pavlovici, ghicind privirea gazdei.

Îndeobște, Pavel Pavlovici părea mult mai dezghețat decât în ajun, dar și mai intimidat. Portul său era cât se poate de curios. Domnul Trusoțki avea o îmbrăcăminte nu numai decentă, ci chiar elegantă: o haină ușoară de vară, pantaloni de culoare deschisă, înguști și o vestă tot de culoare deschisă. Mănușile, monoclul cu rama de aur apărut tam-nesam și cămașa – toate n-aveau nici un cusur. Persoana sa mirosea chiar a parfum. Acest personaj avea în întregime ceva ridicul și, în același timp, bizar și respingător.

— Bineînțeles, Alexei Ivanovici, urmă Trusoțki, maimuțărindu-se, prezența mea vă surprinde, îmi dau seama. Dar între oameni cred că persistă totdeauna... N-am dreptate?... Ceva superior tuturor eventualităților și neplăcerilor ce pot surveni... Nu-i așa?

— Știți ce, Pavel Pavlovici? Spuneți-mi cât mai repede și fără ocoluri tot ce doriți, rosti Velceaninov, încruntându-și sprâncenele.

— În două vorbe și un cuvânt, își dădu drumul Pavel Pavlovici: mă însor și plec chiar acum la logodnică, care locuiește la vilă, afară din oraș. Aș vrea să-mi faceți marea onoare de a-mi permite să vă prezint acestei familii. De aceea am venit aici pentru a vă ruga, a vă implora – și Trusoțki își înclină cu smerenie capul – ca să binevoiți a mă însoți...

— Unde să vă însoțesc? Zise Velceaninov, holbându-și ochii.

— La dâșii, adică la vila lor. Scuzați-mă, vorbesc halandala, stângaci, ca-ntr-o aiureală de febră... Tare mă tem să nu mă refuzați, rosti el, aruncând asupra lui Velceaninov o privire rugătoare.

— Vreți să vă însoțesc imediat la logodnica dumneavoastră? Rosti ca buimac gazda, neputând da crezare nici urechilor, nici ochilor săi.

— Da, adeveri foarte timid Pavel Pavlovici. Vă rog, Alexei Ivanovici, nu vă supărați. Nu trebuie să-mi luați demersul ca un act de îndrăzneală, ci numai ca o rugămintă și încă foarte umilă. Speram că poate n-o să mă refuzați.

— În primul rând, asta-i cu neputință, răspunse, fierbând, Velceaninov.

— E o dorință a mea arzătoare și nimic mai mult, urmă să-l implore Trusoțki. Ba n-am să vă ascund încă un motiv: mai există aici o pricină, pe care aș fi vrut să v-o dezvălui după aceea. Iar acuma vă rog extrem de mult... Și el se ridică de pe scaun cu profund respect.

— În orice caz, nu-i posibil... Trebuie să conveniți și dumneavoastră. Velceaninov se sculă și el în picioare.

— Ba-i foarte posibil, Alexei Ivanovici. Mi-am propus să vă prezint ca un amic al meu. De altfel, sunteți cunoscut acolo. E vorba de vila consilierului de stat Zahlebinin.

— Cum? Exclamă Velceaninov.

Era consilierul pe care îl căutase mereu, neputându-l descoperi acum o lună – deoarece acționa, după cât se pare, în folosul părții adverse din procesul său.

— Ei da, ei da! Surâse Pavel Pavlovici, ca și cum via surprindere a lui Velceaninov i-ar fi dat curaj. E același cu care mergeați pe stradă... Nu vă mai aduceți aminte? Stăteați de vorbă, iar eu mă aflam pe trotuarul celălalt și vă

priveam. Așteptam atunci să mă apropie de el după dumneavoastră. Acum vreo douăzeci de ani am fost chiar colegi de slujbă. Când ne-am întâlnit pe stradă și am vrut, după dumneavoastră, să stau de vorbă cu dânsul, pe-atunci nici nu mi trecea prin cap chestia mariajului. Gândul acesta mi-a venit fulgerător în cap, de vreo săptămână.

— Bine-bine, dar mi se pare că asta-i o familie foarte onorabilă. Nu-i așa? Se miră cu naivitate Velceaninov.

— Desigur și ce-i cu asta? Zise Pavel Pavlovici, făcând o schimă de nemulțumire.

— Nu-i nimic. Dar nu-i vorba de asta... E o simplă remarcă, după vizita mea.

— O, familia aceasta prea bine își aduce aminte de dumneavoastră, când ați fost pe la ea, îi tăie, bucuros, vorba Pavel Pavlovici. Numai că n-ați putut vedea atunci pe toți membrii familiei. Părintele vă ține minte și vă stimează foarte mult. I-am vorbit de dumneavoastră în termenii cei mai elogioși.

— Dar cum se face că, fiind văduv numai de trei luni...

— A! Cununia nu va avea loc imediat, ci numai după nouă sau zece luni, când se va împlini anul de doliu. N-aveți nici o grijă. Totul va merge ca pe apă. De altfel, Fedosei Petrovici mă știe încă din copilărie, a cunoscut pe răposata nevastă-mea, e informat ce trai am dus și ce carieră am. În sfârșit, posed și ceva stare, iar acum capăt o slujbă cu o avansare în grad. Totul merge ca pe roate...

— Va să zică-i vorba de fiica lui...

— Am să vă povestesc toate de-a fir-a-păr, rosti Pavel Pavlovici, strângându-și umerii, cuprins de plăcere. Permiteți-mi, vă rog, să aprind o țigară. De altfel, chiar astăzi veți putea vedea singur toate cele. Se știe că aici, la Petersburg, demnitari ca Fedosei Petrovici sunt uneori foarte apreciați în funcția lor dacă știu să se impună. Ei bine, în afară de leafă și de accesorii – tot felul de suplimente, gratificații, indemnizații de locuință și de întreținere, ca și ajutoare speciale – el nu are nimic care să poată constitui un capital. Trăiesc foarte larg, dar nu pot pune nimic deoparte, având o familie așa de numeroasă. Gândiți-vă numai: opt fete și un fiu minor. Dacă ar muri capul familiei, nu ar lăsa decât o pensie foarte modestă. Și opt fete! Vă dați seama ce înseamnă asta? Socotind numai câte o pereche de pantofi pentru fiecare – și cât face! Cinci din cele opt fete sunt bune de măritat. Cea mai mare are douăzeci și patru de ani (o fată fermecătoare, veți vedea-o), a șasea e numai de cincisprezece ani, urmează încă la liceu. Pentru cele cinci fete trebuie de găsit miri și cât mai curând. Tatăl e nevoit să le scoată în lume – vă dați seama câte parale costă! Și deodată apar eu ca pretendent, cunoscut ca om cu o bună stare materială... Asta-i!

Pavel Pavlovici dădea aceste amănunte în culmea încântării.

— Ați pețit-o pe cea mai mare?

— Nu... Nu pe cea mai mare, am cerut mâna celei de a șasea, care învață încă la liceu.

— Cum? Exclamă Velceaninov cu un surâs involuntar. Dar mi-ați spus adineaori că n-are decât cincisprezece ani!

— Acum are cincisprezece ani. Peste nouă luni va avea șaisprezece ani, șaisprezece ani și trei luni – așa că... Totuși, cum n-ar fi acum convenabil, fata nu știe nimic... Lucrurile s-au pus la cale cu părinții... Credeți-mă, totul e în perfectă regulă.

— Va să zică încă nu-i nimic hotărât?

— Ba totu-i hotărât! E în perfectă regulă.

— Dar fata nu știe?

— Doar de formă... Numai de ochii lumii, nu se vorbește nimic în fața ei... Dar cum să nu știe? Și Pavel Pavlovici își strânse, încântat, pleoapele... Alexei Ivanovici, îmi faceți favoarea asta? Încheie cu multă smerenie musafirul.

— Și adică ce rost ar avea ca să mă duc eu acolo? Pe lângă asta, adăugă el, pripit, cum n-am de gând să merg pentru nimic în lume, de prisos îmi dați fel de fel de motive.

— Alexei Ivanovici...

— Nu cumva vă închipuiți c-o să mă așez lângă dumneavoastră în caleașcă ca să ne prezentăm acolo? Fiți serios!

Un sentiment de antipatie și de dezgust îl cuprinse iarăși pe Velceaninov după cele câteva clipe cât îl amuzase pălăvrăgeala lui Pavel Pavlovici despre logodnă. Încă un moment și l-ar fi dat pe ușă afară. Se îmbufnase și împotriva lui însuși.

— Ba așezați-vă, Alexei Ivanovici, așezați-vă lângă mine și n-o să vă căiți! Îl imploră Pavel Pavlovici cu o voce plângătoare. Nu, nu, adăugă el, răspunzând unui gest hotărât al lui Velceaninov, nu, Alexei Ivanovici, nu mă refuzați categoric. Văd că m-ați înțeles greșit. Îmi dau seama prea bine că noi nu putem fi prieteni. Doar nu sunt așa de prost ca să nu înțeleg atâta lucru. Serviciul pe care vi-l cer acum nu vă obligă cu nimic pentru viitor. De altfel, poimăine plec de aici cu totul și pentru totdeauna. E ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Ziua de azi rămâne ca un fapt izolat, fără nici o consecință. Am venit la dumneavoastră, bazându-mă pe noblețea distinselor sentimente din inima dumneavoastră, răscolite – poate – în ultima vreme... Mă exprim limpede sau încă nu?

Emoția lui Pavel Pavlovici ajunse la culme. Velceaninov îl privea într-un chip ciudat.

— Mă rugați să vă fac nu știu ce serviciu, rosti pe gânduri Velceaninov, dar insistați prea mult. Asta-mi pare suspect. Aș vrea să-mi vorbiți mai lămurit.

— Tot serviciul cerut este de a mă întovărăși. Pe urmă, la reîntoarcere, vă voi destăinui totul ca la spovedanie. De ce n-aveți încredere în mine?

Dar Velceaninov refuza mai departe cu și mai multă încăpățănare, întrucât îi încolțea în minte un gând răutăcios, ostil... Gândul acesta sumbru îi dăduse târcoale mai demult, încă de la început, când Pavel Pavlovici îi pomenise de logodnică. O simplă curiozitate sau o pornire nedeslușită încă îl îndemna să primească. Și cu cât simțea mai intens imboldul acesta, cu atâta se

opunea mai tare. Ședea rezemat în cot și medita. Pavel Pavlovici se gudura pe lângă dânsul, căutând să-l înduplece.

— Bine, merg! Acceptă brusc Velceaninov, tulburat și cu îngrijorare, ridicându-se de pe scaun. Pavel Pavlovici era în al nouălea cer de bucurie.

— Atunci repede, Alexei Ivanovici, îmbrăcați-vă și Trusoțki, de bucurie, începu să se învârtă ca un titirez în jurul lui Velceaninov. Vă rog să vă schimbați costumul, să vă îmbrăcați cât mai elegant, cum știți dumneavoastră. „Oare de ce ține atât la asta? Ciudat om!” își zise gazda.

— Pe lângă asta, Alexei Ivanovici, ar trebui să-mi mai faceți un serviciu. Dacă ați apu'cat să acceptați invitația, vă rog să-mi dați și un sfat.

— Despre ce e vorba?

— Despre o chestiune serioasă: ce fac cu doliul? Ce-i mai convenabil: să-l scot ori să-l păstrez?

— Cum vreți.

— Ba nu, dumneavoastră trebuie să decideți. Ce-ați face în locul meu? Eu cred că, păstrându-l, aș da dovadă de constanță în afecțiunile mele și aș apărea într-o lumină favorabilă.

— Bineînțeles, scoateți-l!

— De ce bineînțeles? Și Pavel Pavlovici căzu pe gânduri. Nu, parcă tot ar fi mai bine să-l păstrez...

— N-aveți decât. „Va să zică n-are încredere în mine, las' că-i bine!” își zise Velceaninov.

Ieșiră amândoi. Pavel Pavlovici arunca priviri pline de mulțumire spre Velceaninov, astfel dichisit. Pe chipul lui se putea parcă citi multă considerație și importanță. Velceaninov se minuna și de Trusoțki, dar încă și mai mult de sine însuși. La poartă îi aștepta o caleașcă elegantă.

— Va să zică ați angajat mai dinainte și caleașca. Erați deci încredințat că voi merge.

— Caleașca o tocmisem pentru mine. Dar eram aproape sigur că veți fi de acord să mă însoțiți, răspunse Pavel Pavlovici, cu o înfățișare de fericire deplină.

— Ehei, Pavel Pavlovici, răsă nervos Velceaninov, după ce amândoi luară loc în caleașcă și porniră, nu cumva sunteți prea sigur de mine?

— Atunci, Alexei Ivanovici, nu tocmai dumneavoastră ați avea dreptul să trageți concluzia că sunt un nerod? Răspunse grav și răspicat Pavel Pavlovici.

„Dar Liza!” își zise Velceaninov și numaidecât își schimbă gândul, ca și cum s-ar fi temut să nu săvârșească un sacrilegiu. I se păru dintr-o dată că chiar el însuși era atât de meschin și de mizerabil! I se păru că gândul care l-a tentat era atât de meschin și atât de josnic, încât îi veni o dorință violentă de a lăsa totul baltă, de a sări din caleașcă și a scăpa de Pavel Pavlovici chiar prin forță. Dar acesta începu iarăși să vorbească și tentația îl învinse din nou pe Velceaninov.

— Alexei Ivanovici, vă pricepeți la bijuterii?

— La ce fel de bijuterii?

— La briliante.

— Mă pricep.

— Aș vrea să duc acolo un mic cadou. Sfătuți-mă: e bine ori nu?

— După mine, n-ar trebui.

— Eu însă aș dori grozav, se frământă Pavel Pavlovici, numai nu prea știu ce-ar fi bine de cumpărat? O garnitură întreagă, adică broșă, cercei și brățară, ori numai un singur obiect.

— Cât vreți să dați?

— Să zicem vreo patru-cinci sute de ruble.

— Drace!

— E prea mult? Ce ziceți? Tresări Pavel Pavlovici.

— Cumpărați o singură brățară de o sută de ruble.

Pavlovici era nemulțumit. Dorea din tot sufletul să plătească cât mai mult și să cumpere „întreaga” garnitură. De aceea și stăruia. Amândoi intrară într-un magazin. Târgul se isprăvi prin cumpărarea unei singure brățări – și nu cea dorită de Pavel Pavlovici, ci cealaltă aleasă de Velceaninov. Trusoțki ținuse să le cumpere pe amândouă. Când negustorul, care ceruse la început o sută șaptezeci și cinci de ruble pe brățară, lăsă din preț douăzeci și cinci de ruble – logodnicul simți o nemulțumire. Ar fi plătit cu dragă inimă și două sute, dacă i s-ar fi cerut atâta – așa de mult ar fi dorit să plătească cât mai scump.

— Nu-i nimic că fac cadouri de pe acum, rosti el încântat, când porniră amândoi mai departe. Nu-i vorba acolo de o societate înaltă, ci de niște oameni foarte simpli. Copiilor nevinovați le plac micile daruri, adăugă Trusoțki cu un surâs poznaș și vesel. Adineauri, Alexei Ivanovici, mi s-a părut că ați rămas surprins când v-am spus că fata are cincisprezece ani. Dar tocmai asta nu-mi iese din cap. Parcă o văd pe fetiță cum merge la școală cu geanta subsuoară, plină de caiete și de penițe, hi-hi! Tocmai gentuța asta m-a robit. Să vă fac o mărturisire, Alexei Ivanovici, pe mine nevinovăția mă atrage îndeosebi. Asta valorează în ochii mei mai mult decât frumusețea. Chicotește cu vreo prietenă într-un ungher și râde cu hohote, Doamne-Doamne! Și când stai și te gândești: de ce? Vezi că tot hazul îi stârnit de pisicuța care a sărit de pe scrin pe pătuț, făcându-se ghem... Nu simți aici mireasmă de măr dat în pârg? Dar ce spuneți, să-mi scot doliul ori nu?

— Cum vreți.

— Îl scot!

Pavel Pavlovici își luă pălăria din cap, smulse panglica de doliu și-o aruncă în stradă. Velceaninov zări în ochii săi strălucind o rază de speranță în momentul când Trusoțki își puse iarăși pălăria pe capu-i pleșuv.

„Dar oare ce-i sincer în atitudinea lui? Se gândi, indispus, Velceaninov. Ce rost are de fapt insistența pusă de dânsul ca să-l însoțesc? Are într-adevăr încredere, după spusele lui, în generozitatea sentimentelor mele? (Această presupunere era pentru el aproape o ofensă.) În definitiv, oare-i un farsor, un imbecil sau un «etern soț»? În orice caz, e ceva intolerabil!”

XII.

La familia Zahlebinin.

Familia Zahlebinin era într-adevăr „foarte onorabilă” după părerea exprimată deunăzi de Velceaninov. Zahlebinin era un funcționar superior – om cu vază. Și povestirile lui Pavel Pavlovici despre veniturile lor corespundeau realității: oamenii parcă o duc bine, dar dacă ar muri capul familiei, nimic n-ar rămâne pe urma lui.

Bătrânul Zahlebinin îl primi extrem de cordial pe Velceaninov și din vechiul „adversar” se preschimbă numaidecât în prieten.

— Felicitările mele pentru soluționarea favorabilă a procesului, rosti cu un aer amabil și plin de prestanță gazda, întâmpinându-l. Eu în permanență am fost pentru împăciuire. Iar Piotr Karlovici (avocatul lui Velceaninov) este un om foarte prețios în privința asta. Așa, veți căpăta vreo șaiszeci de mii de ruble fără tevatură, fără amânări, fără sâcâieli... Altfel, daravera ar fi putut trăgâni vreo trei ani...

Velceaninov fu prezentat de îndată și doamnei Zahlebinina, o persoană în vârstă, planturoasă, cu fața vulgară și obosită. Apoi se iviră fetele, rând pe rând, sau perechi-perechi. Era o întreagă trupă. Velceaninov numără vreo zece-douăsprezece, apoi se lăsă păgubaș. Unele intrau, altele ieșeau. Dar printre dânsese se aflau și vecine – prietene din vilele de alături. Vila familiei Zahlebinin era o construcție mare din bârne de lemn, durată într-un stil necunoscut, bizar, cu tot felul de acareturi ridicate la diferite epoci, în mijlocul unei livezi mari. Dar și alte trei-patru vile din preajmă aveau ieșirea în această livadă, care devenise astfel comună – ceea ce contribuise desigur la apropierea fetelor cu megieșele lor.

De la primele cuvinte, Velceaninov își dădu seama că era așteptat și că sosirea lui, în calitate de prieten al lui Pavel Pavlovici, care dorea să fie prezentat, fusese anunțată dinainte aproape solemn. Expert în acest domeniu, el desluși numaidecât în toate acestea o intenție particulară. Primirea excesiv de cordială a părinților, un anumit aer al fetelor și îndeosebi îmbrăcămintea lor (deși, de altfel, era zi de sărbătoare) îi treziră o bănuială că Pavel Pavlovici îi întinsese o cursă. Cine știe? Făcuse, în privința lui, niște insinuări, care puteau avea aerul unor adevărate avansuri, anunțându-l ca un om diin „înalta societate”, un cavalier tomnatic, cu avere, plictisit de celibat, care pesemne-i hotărât să pună capăt situației sale și să se așeze la casa lui, „cu atât mai mult cu cât primise de curând o moștenire”. Parcă era avută în vedere în privința asta însăși domnișoara Zahlebinina, Katerina Fedoseevna, cea mai vârstnică, o persoană de douăzeci și patru de ani, pe care Pavel Pavlovici o descrisese ca pe o ființă minunată. Ea se distingea în mod deosebit printre surorile sale prin toaleta-i îngrijită și prin originala coafură a părului său bogat. Surorile și celelalte fete păreau ferm convinse că Velceaninov venise „pentru Katia” și că sosise la „vedere”. Privirile și chiar unele cuvinte, strecurate pe furiș în cursul zilei, îl convinseră că bănuiala lui era întemeiată. Katerina Fedoseevna era o fată înaltă, blondă, plină, cu o față extrem de drăgălașă, cu o fire potolită, șovăielnică, chiar somnolentă... „Mă mir că asemenea persoană a rămas până

acum nemăritată, se gândea fără voie Velceaninov, privind-o cu plăcere. Chiar dacă n-are zestre și o să se lăbărțeze în curând – dar până una alta se vor găsi destui amatori pentru dânsa”...

Toate surorile celelalte erau destul de drăgălașe, iar printre vecine Velceaninov remarcă câteva figuri agreabile, sau chiar frumoase. Totul Începu să-l distreze. De altfel, chiar și venise cu anumite gânduri.

Nadejda Fedoseevna, a șasea fiică, liceana, presupusa logodnică a lui Pavel Pavlovici, se lăsă așteptată. Velceaninov era nerăbdător s-o vadă – ceea ce îl surprinse și-l făcu să râdă de el însuși. În sfârșit, ea se arătă și apariția ei făcu impresie. O însoțea o prietenă vioaie și ageră, Maria Nikitișna, o brunetă de vreo douăzeci și trei de ani, zeflemistă și sprintenă la minte, guvernanta unor copii mici într-o familie vecină, cunoscută. După cum s-a observat îndată, Pavel Pavlovici se temea foarte mult de ea. Era socotită ca făcând parte din familia Zahlebinin, iar fetele o prețuiau în cel mai înalt grad. Pesemne acum Nadia avea cea mai mare nevoie de dânsa. De la prima vedere, Velceaninov își dădu seama că toate fetele din familie, ca și prietenele lor, erau împotriva lui Pavel Pavlovici, iar când sosi și Nadia, înțelese că nici aceasta nu-l putea suferi. Pricepu totodată că Pavel Pavlovici habar n-avea de situație sau nu voia să aibă habar. Nadia, netăgăduit, era mai frumoasă decât toate surorile sale – o brunetă mărunțică, cu înfățișare de sălbăticiune și cu îndrăzneală de nihilistă... O hoțoaică de drăcușor, cu ochi focoși, cu un surâs fermecător, deși uneori cam malițios, cu buze și dințișori admirabili, zveltă, trasă prin inel. I se citeau pe față gândurile care începeau să i se zămislească în minte – într-o expresie hotărâtă, mândră și copilărească în același timp. Fiecare pas, fiecare cuvânt îi trădau pe cei cincisprezece ani ai săi.

Mai târziu se află că Pavel Pavlovici într-adevăr o văzuse pe Nadia pentru întâia oară cu o geantă de mușama în mână, pe care acuma, bineînțeles, n-o mai purta cu dânsa.

Înmânarea brățării dăruite n-avu de loc succes și produse chiar o impresie dezagreabilă. Cum o văzu pe logodnică intrând, Trusoțki se și apropie de Nadia, cu un zâmbet care trăda încântarea de sine. Făcu darul sub pretextul „plăcerii simțite rândul trecut cu prilejul frumoasei romanțe cântate de Nadejda Fedoseevna la pian”. Se încurcă, nu-și încheie perorația, rămase pierdut locului, întinzând și vârând în mâna Nadejdei Fedoseevna cutiuța cu brățara, de care ea nu voia să se atingă, ci – roșind de rușine și de mânie – își duse repede mâinile la spate. Fata se întoarse semeț spre maică-sa, rămase nedumerită și îi spuse cu voce tare:

— Nu vreau s-o iau, maman!

— Ia-o și mulțumește-i, rosti tatăl cu o severitate calmă, nemulțumit și el, de fapt. Zău nu era nevoie, nu era nevoie! Mormăi el dojenitor către Pavel Pavlovici.

Neavând ce face, Nadia luă cutiuța și, pogorându-și ochișorii în pământ, făcu o reverență ca fetițele, adică își frânse scurt genunchii și numai decât îi dezdoi violent, ca zvârlită de un resort în sus. O soră se apropie să vadă cadoul.

Nadia îi întinse cutiuța, fără să-i deschidă capacul, arătând prin asta că nici n-avea de gând să se uite înăuntru. Brățara, scoasă din cutie, trecu din mână în mână pe la toți, care o priviră în tăcere, unii chiar cu un gând ironic. Mama numai bolborosi câteva cuvinte cum că brățara e frumoasă. Lui Pavel Pavlovici îi venea să intre în pământ de rușine.

Velceaninov scoase societatea din încurcătură, începând să vorbească însuflețit, cu voce tare, agățându-se de primul gând care-i fulgeră în minte și nu trecură nici cinci minute, că Velceaninov atrase atenția tuturor celor din salon. Stăpânea la perfecție arta de a purta o conversație într-o societate mondenă, adică arta de a apărea absolut sincer și de a arăta, în același timp, că-i socoate pe ascultători la fel de sinceri. Când era necesar el se putea preface cu o excepțională naturalețe drept omul cel mai vesel și mai fericit de pe lume. Știa de asemenea să strecoare cu multă abilitate un cuvânt de spirit, o aluzie hazlie, un calambur, ca din întâmplare, fără nici o intenție... Când de fapt vorba de duh, calamburul, ba chiar conversația în întregime fuseseră uneori pregătite cu mult înainte, învățate pe de rost și folosite în nenumărate ocazii. Dar de data asta se manifesta nu numai arta lui, se asociase la ea și însuși temperamentul său. Era în vervă. Parcă-l atrăgea ceva. Avea o deplină și victorioasă certitudine că peste câteva minute toți ochii aceștia vor fi îndreptați spre el. Toți oamenii aceștia îl vor asculta numai pe dânsul, vor vorbi numai cu el, vor râde numai de glumele sale. Într-adevăr izbucniră în curând râsete. Treptat intrară în vorbă și alții. Velceaninov stăpânea la perfecție știința de a antrena societatea în discuții. Trei și patru glasuri răsunau uneori în același timp. Figura plictisită și ostenită a doamnei Zahlebinina aproape se luminează de bucurie. Același lucru se petrecu și cu Katerina Fedoseevna care asculta, privind ca fermecată. Nadia îl fulgeră cu privirea pe sub sprâncene. Se vedea cât de colo că era pornită împotriva-i. Împrejurarea aceasta îl întărește și mai mult pe Velceaninov. „Răutăcioasa” Maria Nikitișna izbuti să strecoare o observație destul de usturătoare pe seama lui. Născoci că Pavel Pavlovici l-ar fi prezentat aici în ajun ca pe un prieten din copilărie, adăugând la vârsta lui prin aluzii directe nici mai mult, nici mai puțin decât șapte ani, bătuți pe muchie. Dar Velceaninov îi plăcu chiar și răutăcioasei Maria Nikitișna. Atunci Pavel Pavlovici se îngrijoră de-a binelea. Cunoștea desigur calitățile amicului său și la început chiar se bucurase de izbânda lui, chiar chicoti el însuși și intră în vorbă cu dânsul. Dar căzu încet, încet pe gânduri, cine știe din ce pricină și până-n cele din urmă chiar se posomorî – ceea ce se citea limpede pe figura lui alarmată.

— Ei bine, văd că sunteți un musafir de care gazda n-are nevoie să se ocupe pentru a-l distra, conchise, înveselit, bătrânul Zahlebinin, ridicându-se de pe scaun ca să se urce în biroul său de la etaj, unde se pregătise să rezolve câteva hârtii, deși era zi de sărbătoare. Și închipuiți-vă, vă socoteam cel mai mohorât ipohondru din tot tineretul. Vedeți ce greșeală făceam?

În salon se afla un pian. Velceaninov întrebă cine e muzical și se adresă de-a dreptul Nadiei.

- Mi se pare că dumneavoastră știți să cântați?
- Cine v-a spus? Îl întrebă scurt Nadia.
- Mai deunăzi v-a divulgat Pavel Pavlovici.
- Nu-i adevărat! Nu cânt decât în glumă. De altfel nici n-am voce.
- Nici eu n-am voce, totuși cânt.
- Nu vreți să ne cântați ceva? Atunci și eu o să vă cânt, zise Nadia,

rotindu-și ochisorii. Dar nu acum, ci după-prânz. Nu pot să sufăr muzica, adăugă ea, mi-e lehamite de pian. La noi toți cântă din gură sau la pian, de dimineață până seara, mai ales Katia.

Velceaninov se agăță pe loc de remarcă asta și află că numai Katerina Fedoseevna se ocupa temeinic de pian. De aceea o rugă numaidecât să le cânte ceva. Tuturor le plăcu invitația făcută Katiei, iar maman se îmbujoră chiar la față în culmea plăcerii. Katerina Fedoseevna se sculă, zâmbind, se apropie de pian și dintr-o dată, pe negândite, roși până-n vârful urechilor. Îi veni să intre în pământ de rușine, gândindu-se că cogeamite fată, oare împlinise douăzeci și patru de ani... Și încă atât de planturoasă, totuși se îmbujorează ca o copilă: iată ce se citea limpede întipărit pe fața ei, când se așeză să cânte. Execută o bucată de Haydn și o cântă cu precizie, deși fără expresivitate, fiind emoționată. După ce isprăvi, Velceaninov laudă excesiv, dar nu pe interpretă, ci pe Haydn și îndeosebi acea mică partitură cântată. Iar Katerinei Fedoseevna îi făcurea atâtă plăcere laudele adresate lui Haydn, nu interpretei, care le ascultă cu o infinită recunoștință și fericire, încât Velceaninov o privi involuntar cu și mai multă duioșie și luare-aminte: „Ehei, dar ești tare de treabă!” se aprinse parcă gândul acesta în privirile lui, pe care toți le pricepură și mai ales Katerina Fedoseevna.

— Aveți o livadă minunată! Se adresă dintr-o dată tuturora Velceaninov, uitându-se la ușile cu geamuri ale terasei. Știți ceva? Să mergem în livadă!

— Haidem, haidem! Răsunară țipete vesele, ca și cum Velceaninov ar fi ghicit cea mai mare dorință a tuturora. În livadă, cu toții, petrecură până la prânz. Doamna Zahlebinina, care de mult nu dorea altceva decât să tragă un pui de somn, de asemenea se arătă bucuroasă să iasă cu toată lumea la plimbare, dar rămase, prevăzătoare, într-un fotoliu de pe terasă ca să se odihnească un pic și adormi pe loc. Raporturile dintre Velceaninov și fete ajunseră din ce în ce mai familiare și mai amicale. Din vilele învecinate se apropiară de grup încă doi-trei tineri: un student, altul abia licean. Fiecare se avântă către fata lui, pentru care și venise de fapt. Al treilea tânăr era un băiat foarte sumbru și ciufulit, în vârstă de vreo douăzeci de ani, cu ochelari albaștri cât roata carului, care – încrunțat și cu grabă – începu să vorbească cu Maria Nikitișna și cu Nadia. Îl măsură aspru pe Velceaninov și se purtă cu dânsul ca și cum ar fi fost de datoria lui să-l privească cu un dispreț suveran. Câteva fete propuseră să treacă, cât mai repede, la jocuri. La întrebarea lui Velceaninov despre ce distracții era vorba, i se răspunse că știau fel de fel de jocuri, iar seara obișnuiau să joace „de-a proverbele”. Toți se așază în casă, iar cineva iese în curte. Cei rămași aleg o zicală, de pildă: „Cine se scoală de dimineață departe

ajunge”. Când este chemat cel de-afară, fiecare dintre asistenți – rând pe rând – trebuie să se pregătească și să-i spună câte o frază, în care să se găsească unul dintre cuvintele zicalei. Iar ghicitorul trebuie să descopere proverbul întreg.

— Trebuie să fie foarte amuzant! Făcu Velceaninov.

— Ba-i cât se poate de plictisitor, răspunseră în cor două-trei voci.

— Ne mai jucăm și „de-a teatrul”, rosti deodată Nadia, adresându-se lui Velceaninov. Vedeți copacul acela gros cu bănci de jur împrejur. Acolo, după trunchiul lui, să zicem că-s culisele, iar în ele se adăpostesc actorii, de pildă: regele, regina, prințesa, primul-amorez – după cum vrea fiecare. Pe urmă iese câte unul la iveală fără nici o ordine și spune tot ce-l taie capul... Ei... Uneori iese ceva distractiv.

— Da, trebuie să fie drăguț! Adăugă Velceaninov.

— Ba de loc! Îți vine să mori de plictiseală, urmă Nadia. De fiecare dată începutul mai are haz, dar sfârșitul e fără nici o noimă fiindcă nimeni nu se pricepe să încheie. Poate numai datorită dumneavoastră să iasă de aici ceva mai amuzant. Crezusem că sunteți prietenul lui Pavel Pavlovici. Când colo, văd că Trusoțki doar s-a lăudat. Sunt foarte bucuroasă că ați venit... Pentru o „anumită” împrejurare, rosti ea privindu-l foarte serios și insistent, apoi se îndreptă spre Maria Nikitișna.

— De-a proverbele ne vom juca deseară, îi șopti confidențial lui Velceaninov o prietenă de-a fetelor, aproape neobservată până atunci de dânsul și cu care nu schimbase nici un cuvânt. Deseară cu toții au să facă haz pe seama lui Pavel Pavlovici. Nici dumneavoastră n-o să vă dați în lături.

— Ah, ce bine ați făcut că ați venit! Altfel, la noi e îndeobște mare plictiseală, i se adresă prietenos o altă prietenă, pe care n-o băgase chiar de loc în seamă până atunci – o roșcovană pistruiată cu o mutrișoară strașnic de hazlie, îmbujorată de arșiță și de alergătură și care răsări Dumnezeu știe de unde...

Neliniștea lui Pavel Pavlovici sporea din ce în ce mai mult. Până la urmă, Velceaninov izbuti să se împrietenească pe deplin cu Nadia în livadă. Nu se mai uita la dânsul pe sub sprâncene ca adineaori și pesemne părăsise gândul de a-l diseca mai în amănunțime, ci râdea cu hohote, se zbenguia și de vreo două ori îl apucă chiar de mână. Era nespus de fericită, iar pe Pavel Pavlovici nici nu-l băga în seamă, parcă nici n-ar fi existat. Velceaninov se convinse că se alcătuiseră o adevărată conspirație împotriva lui Pavel Pavlovici. Nadia, în mijlocul unei mulțimi de fete, îl trăgea pe Velceaninov într-o parte, iar alte prietene în ceată îl momeau pe Pavel Pavlovici, sub felurite pretexte, în cu totul altă direcție. Dar acesta se smulgea numaidecât din gloata lor, alerga drept la Velceaninov și la Nadia și își vâră brusc capul pleșuv între dânșii, ciulindu-și neliniștit urechea ca să prindă orice vorbă. La urmă nici nu se mai sinchisea. Naivitatea gesturilor și a mișcărilor sale era surprinzătoare. Velceaninov nu putu să n-o remarce în chip deosebit pe Katerina Fedoseevna, care se lămurise că Velceaninov nu venise pentru dansa, ci se interesa vădit de Nadia. Dar figura ei rămânea tot atât de calmă și de blândă ca și mai înainte. Părea fericită

că făcea parte din aceeași societate, putând asculta spusele noului musafir, dar ea, sărăcuța, nu era în stare să întrețină cu abilitate o conversație.

— Dar ce surioară admirabilă e Katerina Fedoseevna, spuse deodată Velceaninov Nadiei, la ureche.

— Ah, Katia! Nu-i pe lume un suflet mai bun decât al ei. E îngerul nostru protector. Sunt îndrăgostită de dânsa! Exclamă ea cu încântare.

Sosi și vremea prânzului la orele cinci și se văzu cât de colo că nu era vorba de o masă obișnuită, ci de una pregătită dinadins pentru musafir. Pe masă își făcură apariția câteva feluri destul de complicate pe lângă cele obișnuite. Iar unul din ele era atât de ciudat, încât nimeni nu știa cum se numește. Afară de vinurile curente de masă se ivi, de bună seamă tot în vederea oaspetelui, o sticlă de Tokay. La desert se servi, sub un pretext oarecare, șampanie. După ce bău un pahar mai mult, bătrânul Zahlebinin căpătă cea mai bună dispoziție și izbucnea în râs la toate glumele lui Velceaninov. La sfârșit, Pavel Pavlovici nu se mai putu stăpâni. Vru și el să producă efect și făcu un calambur. Izbucni o explozie de râs în capul mesei unde se afla Trusoțki, așezat lângă doamna Zahlebinina.

— Papa! Papa! Pavel Pavlovici a făcut un calambur, exclamară într-un glas două fete mijlocii din familia Zahlebinin.

— Aha, va să zică face și el jocuri de cuvinte. Spuneți-mi și mie ce calambur a făcut? Răspunse cu o voce gravă bătrânul, zâmbind îngăduitor, în așteptarea calamburului.

Cu greu înțelese gazda în ce consta jocul de cuvinte.

— A! Da, psalmodie, nedumerit, bătrânul. Hm! În sfârșit, altă dată are să spună ceva mai reușit și gazda râse, înveselindu-se.

— Pavel Pavlovici, nu-i cu puțință să izbutești în toate, îl zădări în gura mare Maria Nikitișna. Dar vai! Doamne! S-a înecat cu un os! Exclamă ea și sări de pe scaun.

Se produse învălmășeală. Dar Maria Nikitișna asta și urmărea. Pavel Pavlovici se înecase numai cu vin, repezindu-se să bea ca să-și ascundă jena. Dar Maria Nikitișna îi asigură pe toți, jurându-se că era „un os de pește, că văzuse cu ochii săi și că din asta se moare”.

— Să-i dăm un pumn la ceafă! Strigă cineva.

— Are dreptate! Adeveri cu glas tare Zahlebinin, iar amatoare se și înfățișară: Maria Nikitișna, prietena cea roșcovană (poftită și ea la masă) și, în sfârșit, însăși stăpâna casei – care se înspăimântă la culme – cu toții voiau să-l lovească în ceafă pe Pavel Pavlovici.

Trusoțki sări de la masă și, smucindu-se din încleștarea tuturor, câtva timp se văzu nevoit să le explice îndelung că totul fusese numai o înecare cu vin și că tusea îi va trece neîntârziat – până ce lumea își dădu seama că la mijloc nu fuseseră decât ghidușiile Mariei Nikitișna.

— Dar zurbagie mai ești! Vru să se adreseze sever doamna Zahlebinina către Maria Nikitișna, dar nu se putu stăpâni și pufni într-un râs nebun, cum rar i se întâmpla, ceea ce mări hazul tuturor.

După prânz, cu toții ieșiră la cafea pe terasă.

— Și de ce zile minunate avem parte! Lăudă bătrânul natura cu efuziune, privind cu plăcere livada, numai că n-ar strica un pic de ploaie. Ei, mă retrag acuma ca să mă las puțin la odihnă, iar voi distrați-vă. Distrează-te și tu, îi spuse lui Pavel Pavlovici, bătându-l ușurel cu palma pe umăr, pe când se retrăgea.

După ce coborâră cu toții în livadă, Pavel Pavlovici se repezi după Velceaninov și-l apucă de mână.

— Numai o clipă, vă rog, îi spuse încet, fierbând. Amândoi o luară pe o cărăruie laterală, mai retrasă.

— Nu, să avem iertare... Nu, nu... Aici nu vă mai las, îi șopti el, înecându-se de furie și apucându-l de mânecă pe Velceaninov.

— Cum? Ce anume? Îl întrebă Velceaninov, holbând ochii.

Pavel Pavlovici, însă, îl privi ținută în tăcere, molfăind în gol din buze, cu un surâs mânzesc.

— Încotro ați luat-o? Unde sânteți? Totu-i gata pentru joc! Se auziră vocile fetelor, chemându-i stăruitor.

Velceaninov ridică din umeri și se îndreptă spre societatea tinerilor. Pavel Pavlovici se luă în fugă după dânsul.

— Mă prind că v-a cerut o batistă, spuse lui Velceaninov Maria Nikitișna. Data trecută de asemenea și-o uitase acasă.

— Veșnic și-o uită, adăugă una din fetele mijlocii ale gazdei.

— Iar și-a uitat batista! Pavel Pavlovici și-a uitat batista. Maman, Pavel Pavlovici are iarăși guturai! Răsunară mai multe glasuri.

— Și de ce nu-mi cere singur? Vai ce om timid sunteți, Pavel Pavlovici! Îngână târăgănat doamna Zahlebinina. Cu guturaiul nu-i de glumit. Vă trimit numaidecât o batistă. Și oare de ce capătă veșnic guturai? Adăugă stăpâna, retrăgându-se, bucuroasă de prilejul de a se întoarce în casă.

— Am două batiste în buzunar și nu-s de loc gutunărit! Strigă în urma-i Trusoțki. Dar gazda pesemne nu-l auzi și peste puțin timp, pe când Pavel Pavlovici se ținea grăbit după ceilalți, cât mai aproape de Nadia și de Velceaninov, o jupâneasă îl ajunse cu sufletul la gură și-i aduse o batistă.

— Hai să jucăm, să jucăm de-a zicalele! Se auziră țipete din toate părțile, parcă Dumnezeu știe ce s-ar fi așteptat tineretul de la proverbe.

Aleseră un loc și se așezară pe bănci. Îi căzu Mariei Nikitișna rândul la ghicit. I se ceru să se îndepărteze cât mai mult și să nu tragă cu urechea. În lipsa ei se împărțiră cuvintele. Maria Nikitișna se întoarse și ghici într-o clipită.

După Maria Nikitișna urmă tânărul ciufulit, cu ochelari albaștri. Față de dânsul se luară încă și mai multe măsuri de pază: fu îndatorat să stea lângă chioșc, cu fața întoarsă spre gard. Tânărul cu înfățișarea sumbră își îndeplini îndatoririle cu dispreț, simțindu-se parcă înjosit. Când fu strigat, jucătorul veni la adunare, dar nu izbuti să ghicească nimic, deși trecu de câte două ori pe la fiecare partener, ascultându-l. Gândi mult și se posomorî, dar nu ieși nimic din cugetarea lui.

Cu toții râseră de dânsul.

— Ce zicală stupidă! Mormăi, plin de indignare, tânărul și, jignit, se retrase la locul său.

— Vai ce plictiseală! Se auziră mai multe voci. Veni și rândul lui Velceaninov. I se porunci să se ascundă și mai departe decât ceilalți. Nici el nu ghici zicala.

— Strașnică plictiseală! Răsunară și mai multe glasuri.

— Acuma mă duc eu, zise Nadia.

— Nu, nu, acuma-i rândul lui Pavel Pavlovici. Să meargă Pavel Pavlovici! Țipară cu toții în cor, înviorându-se cât de cât.

Pe Trusoțki îl conduseră până la gard, într-un colț. Îl așezară acolo cu fața întoarsă. Puseră pe roșcovană să-l păzească, nu cumva să se uite înapoi. Pavel Pavlovici își mai veni în fire și se înveseli chiar, căutând să-și îndeplinească cu sfințenie îndatorirea. Stătu ca un buștean cu ochii la gard, fără să îndrăznească a-și întoarce capul. Roșcovana îl păzea de la vreo douăzeci de pași mai în spate, după chioșc, cât mai aproape de ceilalți, făcându-și cu emoție semne din ochi către fetele celelalte. Toți, cu oarecare neliniște, parcă se așteptau la ceva. Pregăteau ceva. Deodată, roșcovana făcu de după chioșc niște semne cu mâinile. Într-o clipă, toți săriră în picioare și o luară la fugă.

— Fugiți, fugiți și dumneavoastră! Îi șoptiră lui Velceaninov vreo zece glasuri, alarmate din pricină că el rămăsese pe loc.

— Ce înseamnă asta? Ce s-a întâmplat? Întrebă Velceaninov, luând-o la fugă după ceilalți.

— Mai încet, nu strigați! Lăsați-l să se holbeze la gard, iar noi s-o luăm la sănătoasa. Uite și Nastia a fugit.

Într-adevăr, roșcovana alerga de rupea pământul, parcă cine știe ce s-ar fi întâmplat și făcea semne cu mâinile. În sfârșit, ajunseră cu toți dincolo de eleșteu, pe partea cealaltă a livezii. Sosind pe urmele lor, Velceaninov văzu cât de violent se certa Katerina Fedoseevna cu celelalte fete, mai ales cu Nadia și cu Maria Nikitișna.

— Katia, dragă, nu te supăra! O sărută Nadia.

— Bine-bine, n-am să spun mamei nimic, dar eu nu mai rămân aici, fiindcă nu-i frumos ceea ce faceți. Ce trebuie să gândească bietul om acolo, în fața gardului!

Katia plecă de milă. Ceilalți rămaseră pe loc, neînduplecați și neîndurători. Fetele insistară stăruitor pe lângă Velceaninov să se prefacă, când îi va ajunge Pavel Pavlovici, ca și când nu s-ar fi petrecut nimic.

— Iar acuma haideți să ne jucăm de-a prinselea! Strigă, încântată, roșcovana.

Pavel Pavlovici ajunse la grupul de tineri peste vreo sfert de ceas. Zece minute stătuse pesemne lângă gard. Jocul de-a prinselea se încinsese de-a binelea și avea succes. Toți țipau foarte veseli... Pierzându-se cu firea de furie, Trusoțki sări de-a dreptul la Velceaninov și-l apucă iarăși de mânecă.

— Pentru câteva clipite, rogu-vă!

— O, Doamne, ce-o mai fi vrând și ăsta cu clipitele lui?!

— Vrea să-i ceară din nou o batistă, se auziră voci în urma lor.

— De data asta dumneavoastră sunteți pricina... Dumneavoastră aveți toată vina... Rosti Pavel Pavlovici, clănțănindu-i dinții.

Velceaninov îl întrerupse și-l sfătui împăciuitor să fie mai vesel, altfel toți or să-și bată joc și mai rău de dânsul:

— De aceea vă și întărită, fiindcă vă supărați, când toată lumea e bine dispusă.

Spre mirarea lui, sfatul său îl determină pe Pavel Pavlovici să-și schimbe cu totul atitudinea. Se liniști numaidecât. Se amestecă printre jucători, ca și cum el ar fi fost vinovatul. Luă parte la toate partidele și câțva timp fu lăsat în pace, primit la joc ca și ceilalți. În jumătate de ceas își redobândi veselia. La toate partidele, când trebuia să-și aleagă o pereche, el se oprea îndeobște la trădătoarea cea roșcovană sau la una dintre surorile Zahlebinin. Spre uimirea lui, Velceaninov observă că Trusoțki nu îndrăznea aproape niciodată să intre în vorbă cu Nadia, deși se gudura neîntrerupt pe lângă dânsa sau în preajma ei. Situația de persoană neluată în seamă sau chiar urâtă de ea, el o socotea drept ceva necesar parcă și natural. Dar în cele din urmă i se întinse o nouă cursă.

Jucau de-a v-ați ascunselea. Jucătorii aveau voie să-și schimbe locul la fugă și să se pitească mai bine în altă parte. Pavel Pavlovici izbutise să se facă nevăzut într-un tufiș, dar apoi, pe când alerga în căutare de alt adăpost, i se năzări să intre în casă. Fu zărit. Izbucniră țipete. El urcă scara, sărind treptele și se strecură într-o cămăruță, unde era un locușor cunoscut după un scrin – numai bun de ascuns. Roșcovana însă zbură pe urma sa, se furișă în vârful degetelor până la ușă și o închise frumușel cu cheia. Ca și mai înainte, toți se opriră din joc și fugiră iarăși dincolo de eleșteu, la celălalt capăt al livezii. Peste vreo zece minute, Pavel Pavlovici – văzând că nimeni nu-l caută – se uită printr-o fereastră. Nimeni nu se mai zărea pe aproape. El nu cutează să strige, temându-se să nu-i deștepte pe părinți. Jupânesei și îngrijitoarei li se poruncise cu strășnicie să nu se ivească și să nu răspundă la chemarea lui Pavel Pavlovici. I-ar fi putut deschide Katerina Fedoseevna, dar ea – intrând în odăița sa și așezându-se pe pat ca să mai reflecteze un pic – adormise buștean, pe negândite. Așa că Trusoțki stătu închis vreme de un ceas încheiat. În sfârșit, începură să apară, ca din întâmplare, câte două-trei fete.

— Pavel Pavlovici, de ce nu veniți la noi? Ah, ce mai veselie e acolo! Ne jucăm de-a teatrul. Alexei Ivanovici a jucat rolul de „prim-amorez”.

— De ce nu coborâți, Pavel Pavlovici? Sunteți uimitor! I se adresau din treacălt alte fete.

— Cine-i uimitor? Răsună întrebarea doamnei Zahlebinina, care tocmai se trezise și se hotărâse, în sfârșit, să facă o plimbare prin livadă și să arunce o privire la jocurile „de copii” în așteptarea ceaiului.

— Cine altul decât Pavel Pavlovici! Îi răspunse cineva, arătându-i prin gesturi fereastra, în care se zărea mutra lui Trusoțki, palidă de furie, cu o strâmbătură în loc de zâmbet.

— Ce poftă să stai închis, singur, când toți se veselesc! Spuse mama, clătînând din cap.

Între timp, Velceaninov căpătă, în sfârșit, de la Nadia lămurirea cuvintelor rostite de dânsa adineauri că „se bucură de venirea lui dintr-o anumită pricină”. Explicația avu loc pe o alee mai dosnică. Maria Nikitișna îl aduse dinadins pe Velceaninov, care tocmai lua parte la niște jocuri și începuse să se plictisească, îl petrecu până pe aleea lateralnică, unde îl lăsă singur cu Nadia.

— M-am convins pe deplin, ciripi ea cu un glăsușor iute și îndrăzneț, că nu sunteți de loc un prieten atât de bun al lui Pavel Pavlovici, cum se lăudase acesta. Am socotit că numai dumneavoastră îmi puteți face un serviciu așa de important. Iată brățara odioasă, zise Nadia, scoțând cutiuța dintr-un buzunărel, vă rog insistent să i-o înapoiți numaidecât, fiindcă eu n-am să-i adresez, personal, nici o vorbă în toată viața. De altfel, puteți să-i spuneți acestea ca din partea mea și să adăugați ca nu cumva să mai îndrăznească pe viitor a da buzna aici cu cadouri. Restul am să i-l aduc la cunoștință prin alții. Vreți să-mi faceți plăcerea asta, îndeplinindu-mi dorința?

— Vai, pentru numele lui Dumnezeu, vă rog să mă dispensați de așa ceva! Exclamă în gura mare Velceaninov, apărându-se cu mâinile.

— Cum adică? Să vă dispensez? Rămase uimită Nadia de refuzul său și și căscă ochii mari la dânsul, pierzând dintr-o dată tonul pregătit dinainte. Era gata chiar să izbucnească în plâns, când Velceaninov pufni de râs.

— Nu că așa fi... Mi-ar face chiar mare bucurie... Dar am eu socotelile mele cu dânsul...

— Știam că mințise: nu sunteți prietenul lui! Îl întrerupse, nerăbdătoare, Nadia, plină de inflăcărare. Niciodată n-am să mă mărit cu dânsul, să știți asta! Niciodată! Nici nu-mi intră în cap cum a îndrăznit! Trebuie să-i înapoiți numaidecât brățara asta respingătoare. Altfel, ce-aș putea să fac? Vreau cu tot dinadinsul s-o capete neapărat chiar azi, în aceeași zi când a dat-o – și să sufere afrontul. Iar dacă va încerca el să mă părăscă tatei, atunci va vedea ce-o să pățească.

De după un tufiș țâșni, cu totul pe neașteptate, tânărul ciufulit, cu ochelari albaștri.

— Trebuie să-i înapoiți brățara, tăbărî acesta asupra lui Velceaninov, măcar în numele dreptului femeii, dacă sunteți într-adevăr la înălțimea problemei...

Dar nu-și isprăvi vorba. Nadia îl trase din rășputeri de mânecă și îl îndepărtă de Velceaninov.

— Vai Doamne, prost mai ești, Predposâlov! Răcni ea. Pleacă de aici! Piei din fața mea! Și să nu mai îndrăznești a trage cu urechea. Ți-am poruncit doar să nu te apropii! Bătu ea mânios din piciorușe.

Și chiar după ce tânărul o zbughi din nou în tufișuri, Nadia, ca scoasă din fire, măsura aleea la dreapta și la stânga, cu amândouă palmele împreunate, scăpărând din ochișori.

— Nici nu vă vine să credeți ce proști sunt! Izbucni ea, oprindu-se în fața lui Velceaninov. Dumneavoastră vedeți numai latura ridicolă. Dar întrebați-mă pe mine cum mă simt!

— Dar acesta pesemne nu-i el? Nu-i așa? Nu-i el? Întrebă cu un zâmbet pe buze Velceaninov.

— Bineînțeles că nu-i el. Dar cum v-ați putut închipui că ar fi el? Surâse Nadia, roșind. Nu-i decât un prieten de-al lui. Dar cum a fost în stare să-și aleagă asemenea prieten? Nu pricep, pentru nimic în lume. De altfel, ăsta are reputație de „viitor om de acțiune”. Eu însă nu înțeleg nimic... Alexei Ivanovici, altuia n-am cui să mă adresez. Pentru ultima oară: îi dați înapoi brățara ori nu?

— Ei bine, o dau. Unde-i?

— Ah, ce drăguț sunteți și ce bun! Se bucură pe loc Nadia întinzându-i cutiuța. În schimb, am să vă cânt toată seara, căci eu cânt foarte frumos... ca să știți... Am mințit că nu-mi place muzica. Ah, dacă ați mai veni pe la noi, măcar o singură dată... Ce bucuroasă aș fi! V-aș povesti totul, totul, totul – și încă multe altele... Căci sunteți așa de bun, așa de bun ca... ca surioara mea, Katia!

Și, într-adevăr, când intră în casă pentru ceai, Nadia cântă două romanțe cu o voce încă neformată și nepusă la punct, dar destul de plăcută și de puternică. Când se întoarseră cu toții din livadă, Pavel Pavlovici ședea comod instalat împreună cu părinții la masa de ceai, pe care fierbea un mare samovar lângă serviciul de ceai din porțelan de Sevres. Pesemne chibzuia, împreună cu bătrânii, despre niște treburi foarte serioase – deoarece urma să plece peste două zile pentru nouă luni. Nu aruncă nici o căutătură celor veniți din livadă și îndeosebi lui Velceaninov. Se vedea cât de colo că Trusoțki nu „pârâse”, totul rămânând deocamdată în liniște și pace.

Când însă începu să cânte Nadia, veni numaidecât și Pavel Pavlovici. Fata nu răspunse într-adins la o întrebare directă a lui, dar acest lucru nu-l intimidă pe Trusoțki și nici nu-l făcu să șovăie. Se postă după speteaza scaunului ei și întreaga lui înfățișare arăta că acesta era locul lui pe care nu-l va ceda nimănui.

— E rândul lui Alexei Ivanovici ca să ne cânte, maman! Alexei Ivanovici vrea să cânte ceva! Strigară în cor aproape toate fetele, înghesuindu-se în jurul pianului, la care se așeză Velceaninov, plin de încredere în sine, gata să se acompanieze singur.

Se apropiară și bătrânii și Katerina Fedoseevna, care rămăsese cu dâșii și servise ceaiul în cești. Velceaninov alege o romanță a lui Glinka, aproape necunoscută tuturor:

Când îți deschizi cu grație gurița, Întreci în gângurit chiar hulubița...

Velceaninov cântă romanța numai pentru Nadia, cea mai apropiată de dânsul din întreaga asistență și care stătea chiar lângă cotul său. Își pierduse de mult vocea, dar din rămășițele acesteia se putea deduce calitatea ei de odinioară. Velceaninov auzise romanța asta pentru întâia oară acum vreo

douăzeci de ani, pe când era student, cântată de însuși Glinka la o serată artistică și literară numai cu bărbați, în casa unui prieten al defunctului compozitor. Fiind în vervă, Glinka cântă din gură și la pian bucățile preferate din compozițiile sale, printre care și romanța de mai sus. Nici vocea lui Glinka nu mai era faimoasă, dar Velceaninov păstra în amintire impresia extraordinară produsă tocmai de romanța aceasta. Un virtuos cântăreț de salon n-ar fi repurtat nicicând un asemenea succes. În această romanță intensitatea pasiunii sporește și se înalță cu fiecare vers, cu fiecare cuvânt. Tocmai gradația atât de perfectă ar fi făcut ca orice notă falsă, o cât de mică șarjare sau denaturare – care îndeobște trec neobservate la opere – să distrugă și să deformeze tot sensul bucății. Pentru a cânta bine o bucată așa de mică, dar extraordinară, era absolută nevoie de perfecțiune, de o adevărată și deplină inspirație, de o pasiune autentică sau o deplină înțelegere a poeziei sale. Altfel, romanța ar fi părut nu numai neizbutită, ci inexpresivă și poate chiar șocantă. Nu s-ar fi putut exprima un sentiment de dragoste atât de intens, fără a provoca o impresie dezgustătoare, dar firescul și simplitatea au salvat totul.

Velceaninov își aducea aminte că pe vremuri reușea să interpreteze foarte bine această romanță. Aproape își însușise maniera de a cânta a lui Glinka. Iar acum, de la primele note, de la cele dintâi versuri, o adevărată înflăcărare îi cuprinsese inima, înfiorându-i vocea. Cu fiecare cuvânt al romanței, pasiunea izbucnea și se dezvoltă. În ultimele versuri se dezlănțuia patima. Velceaninov cântă ultima strofă a romanței cu privirile scânteietoare îndreptate spre Nadia:

Să te privesc în ochi am cutezanța.

Și-ți sorb pe buze, nu-ți ascult romanța.

Pe gură vreau să te sărut mult, mult.

Și cântul inimii să ți-l ascult.

Atunci Nadia simți o înfiorare în tot trupul, ba se clătină chiar, dându-se un pic înapoi. I se îmbujorară obrazii ca para focului și, în aceeași clipă, Velceaninov citi pe fața-i rușinată și cam speriată ca o sclipire de înțelegere. O încântare și în același timp o nedumerire licăriră pe figurile tuturor ascultătoarelor. Fiecare parcă găsea nepotrivit modul acesta de a cânta și totuși toate chipurile tinerești ca și toți ochisorii lor străluceau și scânteiau și parcă mai așteptau ceva. Fața Katerinei Fedoseevna era așa de radioasă, că Velceaninov o găsi aproape frumoasă.

— Splendidă romanță! Mormăi, puțin încurcat, bătrânul Zahlebinin, dar n-o găsiți... Prea tare? E plăcută, dar prea tare...

— Într-adevăr, prea tare... Dădu să încuviințeze doamna Zahlebinina, dar Pavel Pavlovici nici n-o lăsă să-și isprăvească vorba. Sări înainte și, pierzându-și firea, o apucă de mână ca un nebun pe Nadia și o îndepărtă de Velceaninov, la care se repezi și, țintuindu-l cu o căutătură pierdută, își mișcă în gol buzele tremurânde.

— Vă rog, o clipită numai! Rosti cu greu Trusoțki, în cele din urmă.

Velceaninov își dădu seama că un răgaz chiar de o clipă l-ar putea face pe acest domn să comită un act de zece ori mai nerod. De aceea îl apucă în

grabă de mână și, fără să ia în seamă nedumerirea generală, îl scoase pe terasă și amândoi coborâră scara, ajungând în livada unde între timp se întunericise.

— Înțelegeți că trebuie să plecați numaidecât, împreună cu mine? Spuse Pavel Pavlovici.

— Ba nu înțeleg de fel...

— Vă aduceți aminte? Rosti Pavel Pavlovici cu o șoaptă deznădăjduită. Mai țineți minte că mi-ați cerut să vă spun totul, totul, în mod deschis, adică „ultimul cuvânt”... Vă mai amintiți? Ei bine, aflați că a sosit vremea să rostesc cuvântul acesta... Și acum haidem să plecăm!

Velceaninov se gândi o clipă, îl mai privi o dată pe Pavel Pavlovici și consimți să plece. Retragerea lor anunțată pe neașteptate îi nemulțumi pe bătrâni și revoltă la culme pe toate fetele.

— Luați măcar încă o ceașcă de ceai..., îi pofti doamna Zahlebinina.

— Dar pe tine ce te-a apucat? Se adresă, sever și nemulțumit, bătrânul către Pavel Pavlovici, care zâmbea încântat de sine și nu rostea nici un cuvânt.

— Pavel Pavlovici, de ce ni-l luați pe Alexei Ivanovici? Gângureau tânguitor fetele, fulgerându-l din când în când cu priviri îndârjite. Iar Nadia îi aruncă o privire așa de mânioasă, că el nu-și putu stăpâni o grimasă, dar nu se dădu bătut.

— Pavel Pavlovici a avut amabilitatea să-mi aducă aminte, și-i sunt recunoscător pentru asta, de-o afacere extrem de importantă, de care era cât pe ce să uit, rosti Velceaninov, surâzând.

Apoi el strânse mâna stăpânului, se înclină înaintea stăpânei și a fetelor, în special față de Katia, ceea ce se remarcă de către cei prezenți.

— Vă mulțumesc pentru vizita ce ne-ați făcut și oricând vom fi bucuroși, cu toții, de a vă vedea, încheie insistent bătrânul Zahlebinin.

— Suntem încântați, adăugă cu căldură stăpâna.

— Să mai veniți, Alexei Ivanovici! Mai poftim pe la noi! Se auziră nenumărate voci de pe terasă, când Velceaninov luă loc în caleașcă împreună cu Pavel Pavlovici.

Iar un glăscior șopti mai încetinel:

— Să mai veniți, dragul nostru Alexei Ivanovici!

„Asta-i roșcovana!” își zise Velceaninov.

XIII.

De partea cui se înclină balanța?

Velceaninov se putea gândi la fata cea roșcovană. Dar între timp un sentiment de ciudă și de regret îi împovăra sufletul. De altfel, în tot cursul acestei zile, petrecute parcă așa de vesel, tristețea nu-l părăsise aproape deloc pe Velceaninov. Înainte de a fi cântat romanța, el nu știa cum să-și gonească urâtul. Poate de aceea o și cântase cu atâta ardoare.

„Și m-am putut înjosi eu până într-atâta, încât să uit totul!” începu el să-și facă reproșuri, dar își goni în grabă gândurile sumbre. De altfel, i se și păru umilitor faptul de a se tângui. Mai mare plăcere i-ar face să se supere pe careva.

— Do-bi-to-cul! Șopti furios Velceaninov, cătând cu coada ochiului spre Pavel Pavlovici, care ședea tăcut alături de dânsul în caleașcă.

Pavel Pavlovici tăcea cu încăpățănare, poate concentrându-se și pregătindu-se. Cu un gest nerăbdător, Trusoțki își scotea din când în când pălăria din cap și își ștergea fruntea cu o batistă.

— Transpiră! Se îmbufna Velceaninov.

O singură dată îl întrebă Pavel Pavlovici pe birjar: dacă vine furtună ori nu?

— Și încă ce furtună! Vine negreșit! Toată ziulica a fost zăduf.

Cerul într-adevăr se întunecase. Fulgere scăpărau în zare. Se întoarseră în oraș pe la zece și jumătate.

— Vă însoțesc până acasă, se adresă prevenitor Trusoțki lui Velceaninov, când ajunseră aproape de casa acestuia.

— Îmi închipui. Dar vă anunț că mă simt cam bolnav...

— N-am să vă rețin prea mult. N-o să stau mult.

Când ajunseră acasă, Pavel Pavlovici intră pentru o clipă la portăreasa Mavra.

— De ce-ați dat pe la poartă? Îl întrebă aspru Velceaninov, când Trusoțki îl ajunse din urmă. Amândoi intrară în cameră.

— Așa, mai nimic... Pentru birjar...

— Să știți că n-o să vă dau nimic de băut.

Musafirul nu răspunse, Velceaninov aprinse lumânările, iar Pavel Pavlovici se lăsă numaidecât într-un fotoliu. Velceaninov se opri încruntat drept în fața lui.

— Vă făgăduisem să vă spun și eu „ultimul” meu cuvânt, rosti gazda cu înverșunare launtrică pe care și-o putea încă stăpâni. Iată-l: socot cât se poate de sincer că toate chestiunile dintre noi sunt tranșate... Așa că nici nu mai avem ce să vorbim. Mă auziți? N-avem despre ce vorbi. De aceea oare n-ar fi mai bine s-o luați numaidecât din loc, ca să pot închide ușa după dumneavoastră?

— Bine, atunci să încheiem socotelile, Alexei Ivanovici! Rosti cât se poate de blajin Pavel Pavlovici, cătându-i drept în ochi.

— Cum? So-co-te-li-le? Răspunse Velceaninov, extrem de surprins. Ce expresie ciudată! Despre ce socoteli poate fi vorba? Aha! N-o fi acesta „ultimul cuvânt” al dumneavoastră, pe care ați făgăduit adineaori să mi-l destăinuți?

— Tocmai acesta-i!

— N-avem ce socoteli să mai încheiem. Ele au fost de mult încheiate! Îl înfruntă cu mândrie Velceaninov.

— Așa vă închipuiți? Rosti Pavel Pavlovici pe un ton hotărât și, împletindu-și degetele amânduror mâinilor, le întinse bizar înainte, în dreptul pieptului.

Velceaninov nu-i răspunse și începu să măsoare odaia în lung și în lat cu pași apăsați. „Oare n-o fi vorba de Liza? De Liza?” gemu în sine.

— Atunci spuneți-mi ce socoteli vreți să încheiem? I se adresă Velceaninov după o tăcere destul de lungă.

Între timp, Trusoțki, ținând mai departe mâinile în față, îl urmărea cu ochii cum se plimba prin cameră.

— Să nu vă mai duceți de loc pe acolo, rosti aproape în șoaptă Pavel Pavlovici, cu un ton de implorare și se sălță scurt de pe scaun.

— Cum? Va să zică numai despre asta voițați să-mi vorbiți? Spuse cu un râs înveninat Velceaninov. Drept să vă spun, pe ziua de astăzi m-ați uluit, izbucni el sarcastic, dar își schimbă pe loc expresia figurii. Ascultați-mă, reluă cu tristețe vorba, într-un elan de sinceritate, cred că niciodată și prin nimic nu m-am înjosit în viață ca astăzi. Mai întâi, am primit să vă însoțesc, în al doilea rând – prin comportarea mea de acolo. Totul a fost atât de meschin, de jalnic... M-am degradat, m-am ticăloșit, primind invitația... Uitând pe ce lume mă gălesc... Apoi mai este ceva! Dar își luă seama numaidecât. Ascultați-mă: m-ați luat azi prin surprindere, eram surescitat, bolnav... De altfel, n-am de ce să mă justific! N-am să mai calc niciodată pragul casei aceleia. Vă asigur că nu mă atrage nimic acolo, conchise el cu fermitate.

— Adevărat? Chiar așa e? Exclamă Pavel Pavlovici în culmea bucuriei. Velceaninov îl privi cu dispreț și începu să măsoare din nou odaia.

— Pesemne v-ați hotărât să fiți fericit cu orice preț? Nu-l răbdă inima pe Velceaninov să nu remarce.

— Da, da! Adevări în surdină Pavel Pavlovici, într-o explozie de naivitate.

„E un tip grotesc, își zise Velceaninov. E mai curând prost decât rău. Asta însă nu mă privește. Nu pot decât să-l urăsc... Și nici măcar asta nu merită!”

— Într-adevăr, eu sunt „eternul soț”! Recunosc Pavel Pavlovici, zâmbind supus și resemnat. De mult vă cunoșteam expresia asta, Alexei Ivanovici... Încă din vremea când locuiam împreună în orașul T... Multe expresii de-ale dumneavoastră mi-au rămas întipărite în minte dintr-un an întreg. Rândul trecut, când ați vorbit aici despre „eternul soț”, mi-am dat numaidecât seama despre cine putea fi vorba.

Mavra intră cu o sticlă de șampanie și cu două pahare.

— Să nu vă fie cu supărare, Alexei Ivanovici, știți doar că nu mă pot lipsi de asta. Dar să nu mi-o luați în nume de rău. Socotiți-mă drept un om străin și mai prejos de dumneavoastră...

— Bine, încuviință cu scârbă Velceaninov... Dar vă asigur că nu mă simt de loc bine.

— Vai de mine... N-am s-o lungesc prea mult... Doar două minute! Îndrugă Pavel Pavlovici. Numai un singur pahărel, altfel gâtlejul...

Dădu peste cap paharul cu lăcomie și se așeză, aruncând o privire aproape duioasă asupra lui Velceaninov. Mavra ieși.

— Ce mârșăvie! Murmură gazda.

— Asta s-a petrecut numai din pricina prietenelor sale, rosti, înviorat, Pavel Pavlovici, revenindu-și de-a binelea în fire.

— Cum? Ce? A, sunteți cu gândul tot la întâmplarea aceea...

— Numai prietenele ei sunt de vină. Și-i încă așa de tânără!... Face pe grozava de prea multă cochetărie, zău așa! E chiar adorabil! Mai târziu, va fi cu totul altfel. Voi fi robul ei, gata să-i fac toate voile. Ba va fi împresurată de respect... va avea societate... În sfârșit, se va putea transforma cu timpul.

„Ar trebui, totuși, să-i înapoiez brățara!” se gândi, preocupat, Velceaninov, pipăind cutiuța din buzunarul hainei.

— Chiar dumneavoastră ați remarcat că sunt hotărât să-mi refac fericirea. Eu trebuie neapărat să mă însor, Alexei Ivanovici, urmă confidențial și puțin mișcat Pavel Pavlovici. Altfel ce-o să iasă din mine? Vedeți doar singur! Și arată cu degetul spre sticlă. Iar asta nu-i decât o parte din... Calitățile mele. Nu pot trăi fără însurătoare și fără o adorație. O voi adora și voi reînvia.

„Și de ce mi-o fi spunând toate acestea?”, își zise Velceaninov, gata să pufnească în râs. De altfel, toate acestea îi păreau fără sens.

— Spuneți-mi, vă rog, de-a dreptul de ce m-ați cărat acolo? Îl apostrofă Velceaninov. Ce nevoie ați avut de mine?

— Ca să fac un experiment..., se fâstăci Pavel Pavlovici.

— Ce experiment?

— Să urmăresc efectul... Înțelegeți-mă, Alexei Ivanovici, eu abia de-o săptămână mă duc pe acolo în calitate de... Rosti el, din ce în ce mai emoționat. Când v-am întâlnit ieri, mi-am zis: „Eu încă n-am văzut-o într-o societate de oameni străini, adică față și de alți bărbați...” Era un gând stupid... Îmi dau perfect de bine seama abia acum... Și absolu' de prisos. Țineam însă la asta cu tot dinadinsul.” din pricina caracterului meu nefericit... Trusoțki își înălță capul și roși.

„Oare e adevărat ce spune?” se gândi Velceaninov în culmea mirării.

— Și care-i rezultatul? Întrebă el cu glas tare. Pavel Pavlovici zâmbi dulceag și parcă viclean.

— Nu s-au petrecut decât copilării, pline de drăgălășenie! Prietenele ei poartă toată vina. Vă rog să mă iertați, Alexei Ivanovici, pentru comportarea mea prostescă față de dumneavoastră. N-am să mai fac și niciodată n-are să se mai întâmple așa ceva.

— Dar nici eu n-o să mă mai arăt pe acolo, zâmbi Velceaninov.

— Asta-i și dorința mea.

Velceaninov se simți scârbit și rosti enervat:

— Doar nu-s eu singurul bărbat de pe lume... Mai sunt și alții...

Pavel Pavlovici roși din nou.

— Îmi pare rău să aud din gura dumneavoastră asemenea vorbe, Alexei Ivanovici și vă rog să mă credeți că prea mult o respect pe Nadejda Fedoseevna...

— Scuzați-mă, scuzați-mă, n-am avut intenția să fac vreo insinuare... Totuși mi se pare cam surprinzător faptul că mi-ați supraapreciat posibilitățile de a plăcea... Și... Că v-ați pus nădejdea în mine cu atâta încredere...

— Am avut încredere, bazat tocmai pe cele ce se petrecuseră odinioară.

— Dacă-i așa, înseamnă că dumneavoastră mă socotiți și acum drept un om de onoare? Zise Velceaninov, oprindu-se scurt în fața lui Trusoțki.

În altă împrejurare, s-ar fi îngrozit el însuși de o întrebare așa de naivă și de neașteptată.

— Totdeauna v-am socotit așa, rosti Pavel Pavlovici, coborându-și ochii în pământ.

— Bineînțeles, fără îndoială... Dar nu despre asta-i vorba. Voiam numai să spun că în ciuda oricăror... Idei preconcepute?

— Da, în ciuda ideilor preconcepute!

— Nici când ați sosit la Petersburg?

Velceaninov nu se putu stăpâni de a pune această întrebare simțind el însuși cât de nelalocul ei îi era curiozitatea.

— Chiar când am sosit la Petersburg, vă socoteam omul cel mai onorabil de pe lume. Totdeauna v-am stimat, Alexei Ivanovici.

Pavel Pavlovici își ridică ochii și îl privi fățiș, fără nici o sfială, pe adversarul său. Velceaninov simți deodată o îngrijorare. N-ar fi vrut, pentru nimic în lume, să se producă vreo izbucnire nepotrivită, provocată de dânsul.

— V-am iubit, Alexei Ivanovici, se hotărî dintr-o dată Pavel Pavlovici, să-și deschidă sufletul și în anul acela, cât ați stat în orașul T., v-am iubit. Dumneavoastră nu v-ați dat seama, urmă Trusoțki cu un tremur în glas, care îl îngrozi pe Velceaninov. Eu mă aflu pe o treaptă inferioară în comparație cu dumneavoastră, ca să mă fi putut observa. Dar poate nici nu avea vreun rost. În cursul acestor nouă ani din urmă, mi-am amintit adesea de dumneavoastră, fiindcă un an ca acela n-am mai avut în toată viața mea. În ochii lui Pavel Pavlovici scăpăra o lumină stranie. Mă urmăreau expresii și idei de-ale dumneavoastră. Îmi reveneați în memorie ca un om care nutrește cele mai bune sentimente, o persoană cultivată în mod remarcabil, înzestrată cu multă inteligență. „Marile idei nu ne vin atâta de la o minte mare, cât de la o inimă mare”, vorba asta dumneavoastră ați spus-o, poate ați și uitat-o, eu însă mi-o aduc aminte. V-am socotit totdeauna ca un om cu inimă mare și am crezut în dumneavoastră... Neținând seama de nimic...

Un tremur îi înfiora bărbia. Velceaninov se înspăimântă. Trebuia să pună capăt, cu orice preț, acestor efuziuni neașteptate.

— Destul, vă rog, Pavel Pavlovici, mormăi el, iritat și roși. De ce? De ce? Răcni. De ce vă legați de un om bolnav, iritat, aproape aiurind, și-l târați prin toate tainețele acestea... În vreme ce toate nu-s, de fapt, decât vedenii, miraj, minciună, rușine, falsitate... Fără nici o măsură... Într-adevăr asta-i lucru de căpetenie și cel mai rușinos, că nu-i nici o măsură. Totu-i o nerozie. Amândoi suntem niște oameni vicioși, nesinceri și ticăloși... Și dacă vreți, dacă vreți, vă dovedesc numaidecât! Nu numai că nu mă iubiți, ci mă urâți din răsuputeri și mințiți fără să vă dați singur seama. M-ați luat și m-ați dus acolo nu ca să faceți ce-ați spus – adică să vă puneți la încercare logodnica... (ce-i mai poate trece unui om prin cap!) Iată care-i adevărul: m-ați văzut ieri și v-a cuprins iarăși furia.

M-ați dus acolo ca să mi-o arătați și să-mi spuneți: „O vezi cum arată! Ei bine, ea va fi a mea. Ian încearcă și acum...!”. M-ați înfruntat. Cine știe? Poate singur nu v-ați dat seama. Dar acesta-i adevărul, l-ați simțit foarte bine... Dar pentru a face asemenea provocare, e nevoie neapărat de ură. Și, într-adevăr, mă urâți!

Velceaninov alerga prin odaie, răcnind. Se simțea jignit, ofensat, umilit mai cu seamă la gândul că se înjosea astfel înaintea lui Pavel Pavlovici.

— Am vrut să mă împac cu dumneavoastră, Alexei Ivanovici, se apără brusc Trusoțki, pe un ton hotărât, prin cuvinte scurte și întretăiate. Iar bărbia începu să-i tremure din nou.

O furie sălbatică îl cuprinse pe Velceaninov, ca și cum ar fi suferit cea mai cumplită ofensă.

— Repet încă o dată, urlă Velceaninov, v-ați agățat de un om bolnav, dărâmat, ca să-i smulgeți în delir nu știu ce cuvânt irealizabil pe care acesta nu voia să-l rostească. Să dăm lucrurile pe față. Noi facem parte din lumi deosebite, să vă intre o dată asta în cap... apoi... Apoi între noi se află un mormânt! Încheie el, bâiguind... Și dintr-o dată își veni în fire.

— De unde puteți ști... Fața lui Pavel Pavlovici se crispă și se făcu albă ca varul, de unde puteți ști ce înseamnă pentru mine acest mic mormânt în inima mea! Răcni Trusoțki, pășind spre Velceaninov și lovindu-se cu pumnul în piept cu un gest ridicol, dar cumplit. Cunosc și eu acest mormând micuț, amândoi stăm față în față la stânga și la dreapta lui, dar spre mine se află mai mare parte de mormânt decât spre dumneavoastră... Cu mult mai mare... Bâlbâia Trusoțki în delir, continuând să se lovească cu pumnul în piept. Da, mai mare... Mai mare...

Deodată, un sunet neobișnuit al clopoțelului de la ușă îi dezmetici pe cei doi parteneri. Cineva sunase așa de tare, vrând parcă să sfărâme clopoțelul din prima smucitură.

— Nimeni nu sună așa la mine, rosti încurcat Velceaninov.

— Dar nici la mine n-o fi sunând, șopti înfricoșat Pavel Pavlovici, care își veni și el în fire, preschimbându-se pe loc în vechiul Pavel Pavlovici. Velceaninov se încruntă și se duse să deschidă ușa.

— Dacă nu mă înșel, sunteți domnul Velceaninov? Se auzi din antreu o voce tinerească, sonoră, plină de o neobișnuită încredere în sine.

— Ce doriți?

— Am o informație precisă, urmă vocea răsunătoare, că în momentul acesta se află la dumneavoastră un oarecare Trusoțki. Trebuie să-l văd neapărat chiar acum.

Lui Velceaninov i-ar fi făcut plăcere să-l dea afară pe scară, cu o lovitură de picior, pe acest domn umflat în pene. Dar, după o clipă de gândire, se dădu în lături și îl lăsă să intre înăuntru.

— Iată-l pe domnul Trusoțki, intrați!

XIV.

Sașenka și Nadenka.

În odaie intră un bărbat foarte tânăr, cam de vreo nouăsprezece ani, poate și mai puțin – atât de tinerească îi era figura frumoasă, mândră și încrezută. Era îmbrăcat convenabil, cel puțin tot ce purta, îi ședea bine. Întrecea pe omul de statură mijlocie. Un păr negru, bogat și niște ochi negri mari și semeți dădeau fizionomiei sale o expresie aparte. Numai nasul îi era cam plinuț și un pic avântat în sus. Fără aceste mici cusururi, ar fi fost o frumusețe de băiat. El intră în casă cu un aer important.

— Mi se pare că am ocazia de a vorbi cu domnul Trusoțki, spuse răspicat, subliniind cu deosebită plăcere cuvântul „ocazia” – lăsând astfel a se înțelege că n-avea nici o onoare și nici o plăcere de a sta de vorbă cu domnul Trusoțki.

Velceaninov începu să priceapă cum stăteau lucrurile. Prin mintea lui Pavel Pavlovici fulgeră o bănuială. Pe față i se întipări neliniștea. Totuși, nu se dădu bătut.

— Neavând onoarea de a vă cunoaște personal, răspunse cu prestanță Trusoțki, bănuiesc că nici nu există vreo posibilitate de a sta de vorbă cu dumneavoastră.

— Ascultați-mă mai întâi și numai după aceea dați-vă cu părerea, rosti tânărul cu o desăvârșită încredere în sine.

Apoi străinul își puse monoclul cu rama de baga, care-i atârna de un șnur și privi lung sticla de șampanie de pe masă. După ce cercetă îndeustul butelia, musafirul își scoase monoclul, se întoarse iarăși spre Pavel Pavlovici și spuse:

— Alexandr Lobov.

— Și ce-i aceea Alexandr Lobov?

— Eu sunt. N-ați mai auzit de mine?

— Nu.

— Într-adevăr, cum m-ați fi putut cunoaște? Drept vorbind, vin cu o chestiune importantă care vă privește îndeaproape. Dar mai întâi, dați-mi voie să mă așez. Sunt obosit...

— Luați loc, zise Velceaninov.

Dar tânărul se și așezase înainte de a fi primit invitația. Cu toată durerea de piept care i se întetea, pe Velceaninov îl interesa această mică obrăznicătură. Pe figura lui drăgălașă și rumenă de adolescent Velceaninov întrezări un aer de îndepărtată asemănare cu Nadia.

— Stați jos și dumneavoastră, se adresă tânărul lui Pavel Pavlovici, făcându-i un gest neglijent cu capul spre scaunul din față.

— Nu-i nimic, pot sta foarte bine și-n picioare.

— O să obosiți... Domnule Velceaninov, puteți rămânea și dumneavoastră aici.

— De altfel, nici n-am de ce să mă duc. Eu mă aflu doar acasă la mine.

— N-aveți decât! De altfel, aș dori să fiți de față la explicația pe care voi avea-o cu domnul acesta. Nadejda Fedoseevna mi-a vorbit în termeni destul de măgulitori despre dumneavoastră.

— Ian te uită! Când a apucat să vorbească?

— Îndată după plecarea dumneavoastră. Chiar acum vin de acolo. Iată cum stau lucrurile, domnule Trusoțki, încep eu cu jumătate de gură, răsturnat în fotoliu, întorcându-se spre Pavel Pavlovici care rămăsese în picioare. Noi, adică eu și Nadejda Fedoseevna, ne iubim de mult și ne-am dat unul altuia cuvântul, iar dumneavoastră vă puneți de-a curmezișul nostru. Am venit pentru a vă face propunerea ca să vă dați la o parte. Sunteți dispus s-o acceptați?

Pavel Pavlovici șovăi o clipă. Păli, dar un surâs malițios îi întinse buzele.

— Nu-s dispus câtuși de puțin, îi reteză el vorba în chip laconic.

— Va să zică așa... Făcu tânărul și se răsuci în fotoliu, punându-și picior peste picior.

— De altfel, nici nu știu cu cine vorbesc, adăugă Pavel Pavlovici și îmi zic că n-are nici un rost să continuăm discuția.

Cu aceste cuvinte Trusoțki găsi și el de cuviință să se așeze.

— V-am spus doar că o să obosiți, observă în treacăt tânărul. Adineaori am avut prilejul să vă aduc la cunoștință că numele meu este Lobov și că eu și cu Nadejda Fedoseevna ne-am dat unul altuia cuvântul. Prin urmare, nu puteți spune, ca adineaori, că nu știți cu cine aveți de-a face. De asemenea ați greși dacă v-ați închipui că n-am avea despre ce vorbi. Chestiunea nu mă privește numai pe mine, ci și pe Nadejda Fedoseevna, pe care o săcâiți fără rușine. Vedeți deci că există motiv pentru explicație.

Rosti printre dinți vorbele acestea, ca un filfizon, abia catadicsind să pronunțe cuvintele. Își puse din nou monoclul și, cât vorbi, dădu impresia că privește ceva.

— Dați-mi voie, tinere..., exclamă, fierbând, Pavel Pavlovici.

Dar „tânărul” i-o reteză numaidecât:

— În orice altă împrejurare v-aș fi interzis să-mi spuneți „tinere”, acum însă trebuie să recunoașteți că tinerețea este avantajul meu principal față de dumneavoastră și astăzi, de pildă, ați fi dorit din tot sufletul – când ați dăruit brățara – să fi fost măcar un pic mai tânăr.

— Ah, țâncule! Murmură Velceaninov.

— În orice caz, stimate domn, se corectă cu demnitate Pavel Pavlovici, motivele invocate de dumneavoastră, pe care le socot îndoielnice și lipsite de cuviință, nu-mi par de natură să justifice continuarea convorbirii noastre. Acestea sunt niște chestiuni copilărești și fără noimă. Măine îl voi vizita și voi sta de vorbă cu prea stimatul Fedosi Semionovici. Iar pentru moment vă rog să mă lăsați în pace.

— Admirați demnitatea acestui om, exclamă tânărul, scos din fire, adresându-se cu înflăcărare lui Velceaninov. Nu-i destul că-i gonit de acolo. Că scoate lumea limba la el! El mai vrea să se ducă mâine acolo pentru a ne denunța bătrânului. Nu-i asta o dovadă, om încăpățânat ce sunteți, că vreți să luați fata cu de-a sila, cumpărând-o de la niște oameni care au căzut în mintea copiilor și care, datorită unei barbarii sociale, își păstrează puterea asupra ei?

Ea v-a arătat doar, cu vârf și îndesat, disprețul. Nu v-a înapoiat chiar astăzi necuviinciosul cadou – brățara dumneavoastră? Ce vreți mai mult?

— Nimeni nu mi-a înapoiat nici un fel de brățară... Și nici nu-i posibil așa ceva, zise Pavel Pavlovici, cutremurându-se de indignare.

— Cum se poate? Oare domnul Velceaninov nu v-a înmănat-o?

„Uf, dracu să te ia!” se gândi Velceaninov.

— Într-adevăr, rosti el, încruntându-se, Nadejda Fedoseevna mi-a încredințat astăzi această cutioară, ca să v-o transmit dumneavoastră, Pavel Pavlovici. N-am vrut s-o iau, dar ea a stăruit... Iat-o... Mi-e necaz că...

Scoase din buzunar cutiuța și, fâstăcit, o întinse lui Pavel Pavlovici care rămase înmărmurit.

— De ce nu i-ați predat-o până acum? Se adresă cu severitate tânărul lui Velceaninov.

— N-am avut prilejul, se încruntă acesta.

— Curios!

— Cuum?

— E cel puțin curios, n-am dreptate? Să zicem însă că-i o simplă neînțelegere.

Velceaninov simți că-i vine să sară și să-i tragă o urecheală băiețandrului. Nu se putu însă abține de a nu izbucni în răs la adresa acestuia, băiețandrul izbucni și el îndată în răs. Pavel Pavlovici nu râdea. Dacă Velceaninov ar fi prins privirea năprasnică a acestuia ațintită asupra sa în timp ce râdea de Lobov – ar fi înțeles că omul acesta trecea în clipa aceea o anumită limită primejdioasă. Velceaninov nu-i văzu privirea, dar își dădu seama că trebuie să-l susțină pe Trusoțki.

— Domnule Lobov, ascultați-mă și pe mine, începu Velceaninov pe un ton prietenesc, fără a mă pronunța asupra unor alte aspecte ale chestiunii, în care nu țin să mă amestec, mi-aș îngădui să vă atrag atenția că Pavel Pavlovici, cerând mâna Nadejdei Fedoseevna, se bucură în primul rând de consimțământul acestei familii respectabile, iar în al doilea rând are o situație frumoasă și onorabilă și, în sfârșit, avere... Prin urmare, e firesc să se mire văzând un asemenea rival – un om poate admirabil înzestrat, dar atât de tânăr, încât nu poate fi luat drept un rival serios. Și de aceea are dreptate invitându-vă să puneți capăt discuției.

— Ce înseamnă un om „atât de tânăr”? Dar eu am împlinit de-o lună nouăsprezece ani. După lege de mult am dreptul să mă însor. Asta-i!

— Dar care tată s-ar putea hotărî să vă dea în prezent fiica, chiar dacă ați fi multimilionar în perspectivă sau cine știe ce binefăcător al omenirii? Un tânăr de nouăsprezece ani nu poate răspunde nici pentru el însuși, iar dumneavoastră vreți să vă luați pe conștiință și viitorul unei alte persoane, adică al unei copile ca și dumneavoastră. De altfel, gestul acesta nici nu-i tocmai nobil, ce ziceți? Mi-am permis să vă vorbesc astfel, fiindcă singur m-ați ales ca arbitru între dumneavoastră și Pavel Pavlovici.

— Va să zică îl cheamă Pavel Pavlovici! Remarcă tânărul. Nu știu de ce mi se năzărise că-l cheamă Vasili Petrovici? Drept vorbind, făcu tânărul către Velceaninov, spusele dumneavoastră nu mă surprind de loc. Știam că toți sunteți o apă. De mirare e doar faptul că despre dumneavoastră auzisem vorbindu-se ca despre un om oarecum modern. De altfel, toate astea sunt fleacuri. Iată care-i adevărul: nu numai că nu m-am comportat rău în această chestiune, după cum v-ați permis să afirmați, ci cu totul dimpotrivă – și voi încerca să vă lămuresc. Mai întâi noi ne-am angajat unul față de celălalt prin cuvântul nostru de onoare. În plus eu i-am făgăduit formal, în prezența a doi martori, că dacă ea se va îndrăgosti vreodată de altcineva sau pur și simplu se va căi că s-a măritat cu mine și va vrea să se despartă, atunci eu îi voi înmâna o declarație cum că aș fi fost infidel, care va sprijini la locul în drept cererea ei de despărțire. Dar încă și mai mult: în caz când eu nu m-aș ține de cuvânt și aș refuza să-i dau declarația cuvenită, atunci – ca un mijloc de asigurare – voi emite chiar în ziua nunții noastre, în favoarea soției, o poliță în valoare de o sută de mii de ruble... Așa că dacă mă voi încăpățâna și nu voi da declarația amintită, ea va putea protesta polița, iar eu voi fi tras la răspundere în chipul acesta totul va fi asigurat. Prin urmare, nu periclitez cu nimic viitorul nimănui. Asta în privința primului punct.

— Pun răămășag că toate acestea le-a născocit acela, cum îi zice, Predposâlov? Exclamă Velceaninov.

— Hi-hi-hi! Chicoti malițios Pavel Pavlovici.

— De ce-o fi chicotind domnul acesta? Ați ghicit! Ideea a fost a lui Predposâlov. Nu-i așa că soluția-i ingenioasă? Astfel, se paralizează complet absurditatea legii. Eu am intenția, bineînțeles, s-o iubesc veșnic. Ea însă se tăvălește de răs. Născocirea însă e abilă. Nu-i așa? Ba e și nobilă. Mulți s-ar hotărî oare să facă așa ceva?

— După mine, gestul nu-i numai lipsit de noblețe, ci e pur și simplu mârșav.

Tânărul ridică din umeri.

— Spusele dumneavoastră nu mă surprind câtuși de puțin, zise el după un răstimp de tăcere. Toate acestea nu mă mai minunează. Predposâlov v-ar fi retezat-o pe loc, spunându-vă că modul dumneavoastră de a judeca cele mai elementare lucruri provine din pervertirea celor mai obișnuite sentimente și noțiuni, în primul rând datorită unei vieți trăite prostește, iar în al doilea rând datorită trândăviei. Între altele, poate că n-am ajuns încă să ne înțelegem unul pe altul. Eu, totuși, am auzit numai vorbe bune despre dumneavoastră. Aveți vreo cincizeci de ani, nu?

— Să ne ocupăm acum de chestiunea noastră.

— Scuzați-mi lipsa de discreție și nu mi-o luați în nume de rău.

Continuu: nu sunt de loc un multimilionar în perspectivă, cum ați binevoit a vă exprima (ce idee năstrușnică!). Sunt cel ce mă vedeți. În schimb, am deplină încredere în viitorul meu. N-am să ajung nici erou, nici binefăcătorul cuiva, dar

îmi voi asigura viața mea și a soției mele. În prezent n-am, bineînțeles, nimic. Din copilărie am crescut în casa lor...

— Cum așa?

— Foarte simplu! Eu sunt de fapt fiul unei rude îndepărtate a doamnei Zahlebinina. Când toți ai mei s-au prăpădit și n-au lăsat singur pe lume, în vârstă de opt ani, bătrânul m-a luat la dânsul. Apoi m-a dat la liceu. Omul acesta are inimă bună, dacă vreți să știți...

— Știu...

— Da. Are însă păreri prea învechite. Totuși, este bun la suflet. Eu am ieșit de mult de sub tutela lui. Doresc să-mi câștig singur pâinea, rămânându-mi obligat numai mie însumi.

— Când v-ați emancipat? Îl întrebă Velceaninov.

— Să fie vreo patru luni.

— Acuma totul se lămurește. Sunteți prieteni din copilărie. Și aveți vreo slujbă?

— Da, o funcție particulară, în biroul unui notar public, cu leafă de douăzeci și cinci de ruble pe lună. Asta-i numai deocamdată. Dar când i-am cerut mâna, n-aveam nici atâta. Lucram pe vremea aceea la calea ferată pentru zece ruble. Doar până una alta...

— Dar ați făcut familiei cerere în toată regula?

— Desigur, cerere formală și încă mai demult, de vreo trei săptămâni.

— Și care a fost răspunsul?

— Bătrânul a izbucnit în hohote de râs, apoi s-a mâniat rău de tot, iar pe Nadia au închis-o în odăile de sus. Ea însă îndură eroic orice. De altfel, toată încurcătura s-a produs fiindcă bătrânul are un ghimpe împotriva mea din pricină că am părăsit postul de la departamentul unde mă căpătuisese el, acum patru luni, înainte de a fi intrat la calea ferată. E un bătrân, cum v-am mai spus, tare cumsecade. Acasă e vesel, apropiat... Dar cum trece pragul departamentului, nici nu-l mai cunoști. Parcă-i Jupiter așezat pe tron. I-am dat, desigur, a înțelege că manierele sale nu-mi erau pe plac. De fapt însă, buclucul s-a iscat datorită unui ajutor al șefului de birou. Acest domn a avut năstrușnica idee de a se plânge precum că eu m-aș fi purtat „grosolan” cu dânsul, când în realitate nu i-am spus decât că-i un „neevoluat”. I-am lăsat pe toți în plata Domnului și acum lucrez la un notar public.

— Dar la departament aveți leafă mai mare?

— Mof! Era un post extrabugetar! Tot bătrânul îmi dădea bani de întreținere – vă spun doar că-i om bun. Totuși, noi nu cedăm. Douăzeci și cinci de ruble pe lună, bineînțeles, nu-i suficient. Nădăjduiesc, însă, că voi lua parte la administrarea moșiilor părăginite ale contelui Zavileiski. Atunci voi trece de-a dreptul la trei mii. Sau poate mă fac procurist. Azi se caută oameni. Ian te uită! Ce mai tunete! Vine furtună! Bine c-am izbutit să ajung înainte de începerea vântoasei. De-acolo doar pe jos am luat-o și mai mult am alergat.

— Dar, dați-mi voie, dacă-i așa, cum de-ați izbutit să stați de vorbă cu Nadejda Fedoseevna de vreme ce, pe lângă toate acestea, nu mai sunteți primit acolo?

— Peste gard, bineînțeles! Ce, nu se poate? N-ați observat-o deunăzi pe roșcovană? Râse el. Ei, bine, ea-i aceea care are grijă de noi... Apoi o mai avem și pe Maria Nikitișna. Numai că e o bestie această Maria Nikitișna! De ce vă strâmbați? Vi-e teamă de trăsnet?

— Nu, mi-e rău, mi-e foarte rău, rosti Velceaninov, chinuit de subita lui durere de piept. Se sculă din fotoliu și încercă să se plimbe prin odaie.

— Înseamnă, desigur, că vă deranjez! Nu vă deranjați. Numaidecât! Și tânărul sări de la locul său.

— Ba nu mă deranjați de loc, nu-i nimic, rosti din politețe Velceaninov.

— Cum nu-i nimic, când „pe Kobâlnikov îl doare burta”? V-duceți aminte de personajul din Șcedrin? Vă place Șcedrin?

— Da.

— Și mie. Haide, Vasili... Ah, pardon, Pavel Pavlovici, să punem capăt odată și odată! Se adresă el, râzând amical, lui Pavel Pavlovici. Ca să vă intre mai bine în cap, mai formulez o dată întrebarea: sunteți dispus să renunțați chiar mâine în mod oficial, față de bătrâni și în prezența mea, la orice pretenție în privința Nadejdei Fedoseevna?

— Nici prin gând nu-mi trece, spuse Pavel Pavlovici, sculându-se de pe scaun cu un aer de nerăbdare și de îndârjire și vă rog încă o dată să mă lăsați în pace... Toate nu-s decât copilării și prostii.

— Băgați de seamă, îl amenință el cu degetul pe Trusoțki, zâmbind plin de înfumurare, vedeți să nu vă înșelați în socoteli! Știți la ce poate duce asemenea greșală? Din partea mea, vă previn că peste nouă luni, după ce veți fi făcut fel de fel de cheltuieli și după multă tevatură, când vă veți reîntoarce aici, veți fi nevoit să renunțați singur la Nadejda Fedoseevna, iar dacă nu veți renunța va fi încă și mai rău pentru dumneavoastră. Iată ce vă așteaptă dacă vă încăpățânați. Trebuie să vă fac atent că jucați rolul câinelui care păzește claia de fân... Iertați-mi comparația, nici el nu mănâncă, dar nici pe altul nu-l lasă. Vă repet din spirit umanitar: gândiți-vă, încercați să vă gândiți temeinic, cel puțin o dată în viață.

— Vă rog să mă slăbiți cu morala dumneavoastră! Răcni, mânios, Pavel Pavlovici. Iar cât privește aluziile dumneavoastră infame, voi lua chiar mâine măsurile mele, niște măsuri severe!

— Aluzii infame? Ce vreți să spuneți? Dumneavoastră înșivă sunteți un infam, dacă vă vin în minte asemenea lucruri. Pentru rest voi aștepta până mâine, dar dacă... Vai, alt trăsnet! La revedere! Încântat de cunoștință, se adresă tânărul lui Velceaninov.

Și o zbughi afară, zorit pesemne să scape de furtună și de ploaie.

XV.

Încheierea socotelilor

— Ați văzut? Ați văzut? Izbucni Pavel Pavlovici către Velceaninov de îndată ce plecă tânărul.

— Într-adevăr nu prea aveți noroc! Rosti într-o doară Velceaninov.

N-ar fi scăpat vorba asta, dacă nu l-ar fi exasperat durerea care îi sporea în piept. Pavel Pavlovici sări ca ars.

— Și, în definitiv, care-i rolul dumneavoastră în chestia asta? Nu mi-ați înapoiat brățara din compătimire, hai?

— N-am prins momentul...

— Vi se rupea inima de mizericordie, ca un adevărat amic față de alt adevărat amic?

— Fie și așa, vă compătimeam, răspuse Velceaninov, simțind un început de întărâtare. Totuși îi povesti pe scurt cum primise brățara și cum Nadejda Fedoseevna aproape îl forțase cu de-a sila să primească propunerea ei.

— Credeți-mă, n-aș fi luat-o pentru nimic în lume. Am și așa destule neplăceri.

— Vi s-au aprins călcâiele și ați acceptat, chicoti Pavel Pavlovici.

— Asta-i o nerozie din partea dumneavoastră. De trebuie să vă găsesc scuze. Ați văzut doar adineaori altfel, că nu eu sunt eroul principal, ci alții.

— Totuși vi s-au aprins călcâiele...

Pavel Pavlovici se așeză și își umplu un pahar.

— Vă închipuiți că am să cedez în fața băiețandrului? Am să-l pun cu botul pe labe, uite așa! Chiar mâine am să mă duc acolo și o să pun lucrurile la punct. Vom scoate toate fumurile din căpușorul ăsta de copil...

Dădu peste cap paharul și își turnă încă unul, căpătând un aer dezghețat, pe care nu-l avea mai înainte.

— Ian te uită, Nadenka și Sașenka, drăgălașii de pușori! Hi-hi-hi!

Trusoțki își pierdu firea de mânie. Un fulger scăpără orbitor. Bubui un trăsnet cumplit și ploaia începu să toarne cu găleata. Pavel Pavlovici se ridică și închise fereastra.

— Și cum v-a întrebat adineaori băiețandrul: „Nu vă temeți de trăsnet?” Velceaninov să se teamă de trăsnet! Apoi cu Kobâlnikov al lui, parcă așa-i zice, da, Kobâlnikov... Dar despre cei cincizeci de ani, ce aveți de spus? Vă mai amintiți? Rosti malițios Pavel Pavlovici.

— Iar dumneavoastră, cum s-ar zice, v-ați instalat aici, observă Velceaninov, de-abia îngăimând cuvintele de durere. Eu mă culc... Dumneavoastră faceți ce știți.

— Nici un câine nu se dă afară pe o vreme ca asta! Adăugă, jignit, Pavel Pavlovici, aproape bucuros de a fi avut prilejul să riposteze.

— Bine, n-aveți decât să rămâneți aici... Beți... Puteți să și dormiți aici! Bolborosi Velceaninov, apoi se culcă pe divan și gemu ușurel.

— Să dorm aici? Dar n-o să vă temeți?

— De ce? Întrebă Velceaninov, ridicându-și deodată capul.

— De unde să știu eu? Data trecută parcă v-ați speriat sau poate numai mi s-a năzărit așa...

— Sunteți un prost! Nu se mai putu stăpâni Velceaninov și se întoarse furios cu fața la perete.

— Fie și așa! Făcu Pavel Pavlovici.

Bolnavul, cum se întinse în pat și adormi. După starea de tensiune nervoasă din ziua aceea, pe lângă puternica zdruncinare a sănătății sale din ultima vreme, parcă se frânse ceva într-însul. Îi slăbiră puterile, se simțea neputincios ca un copil. Dar durerea birui. Îi învinse și oboseala și somnul. El se trezi peste o oră și se ridică în capul oaselor, gemând de durere. Furtuna se potolise. În odaie stăruia fum gros de țigară, sticla era goală, iar Pavel Pavlovici dormea pe celălalt divan – întins pe spate, cu capul culcat pe perna divanului, îmbrăcat cum fusese și cu ghetele în picioare. Monoclul îi lunecase din buzunar și spânzura, prins de capătul unui șnur, până aproape de dușumea. Pălăria zăcea alături tot pe podea. Velceaninov se uită posac la el, dar nu-l trezi. Făcu, cocârjat, câțiva pași prin odaie, fiindcă nu mai avea putere să stea culcat și gemea, gândindu-se îndelung la boala lui.

Velceaninov avea unele temeri asupra durerilor din piept și, bineînțeles, nu fără motiv. Crizele acestea îl încercaseră încă mai demult, dar îl apucau foarte rar – o dată la un an sau la doi ani. Știa că provin de la ficat. La început simțea, într-un punct al pieptului la lingurică sau mai sus.

— Ca o apăsare surdă, slabă, dar sâcâitoare. Durerea creștea mereu, uneori ținea câte zece ore în șir și ajungea în cele din urmă atât de violentă, apăsarea devenind de nesuferit, încât bolnavul întrezărea spectrul morții.

La ultima criză de anul trecut, după o durere progresivă de zece ceasuri, bolnavul se liniștise în cele din urmă, dar puterile i se sleiseră într-atâta, încât de abia își putea mișca mâna. Iar medicul îi dăduse voie, în toată ziua aceea, ca unui copil de țâță, să bea numai câteva lingurițe de ceai slab și să mănânce doar o fărâmă de pâine, muiată în supă.

Durerea îl apuca din diferite cauze, dar totdeauna după o zdruncinare a nervilor. Îi trecea de asemenea în chip ciudat. Uneori, niște simple comprese calde curmau imediat durerile de la bun început, în prima jumătate de ceas. Alteori, ca-n timpul crizei din urmă, nici un mijloc nu ajutase la nimic. Durerea îi trecuse numai luând doze repetate și progresive de vomitive. Doctorul i-a mărturisit mai târziu că bănuise că pacientul fusese otrăvit. Mai era mult până la ziuă. Velceaninov însă nu prea voia să trimită după medic în toiul nopții. De altfel, nici nu-i prea avea la inimă pe doctori. În cele din urmă, se văzu biruit de durere și începu să geamă. Gemetele îl treziră pe Pavel Pavlovici, care se ridică de pe divan și se așeză în capul oaselor. Câtăva vreme el trase înfricoșat cu urechea, privindu-l nedumerit pe Velceaninov, care aproape alerga prin amândouă odăile. Sticla de băutură, pe care o băuse pesemne prea repede, îl amețise cu totul și îl lăsă îndelung buimac. În sfârșit, el se dezmetici și se repezi la Velceaninov, care băigui ceva drept răspuns.

— Asta-i din pricina ficatului, știu eu! Se însufleți deodată la culme Pavel Pavlovici, așa i se întâmpla exact la fel și lui Piotr Kuzmici Polosuhin, din

pricina ficatului. Pentru asta trebuie oblojeli. Piotr Kuzmici totdeauna își pune oblojeli. Din asta poți muri. Să dau o fugă până la Mavra, ce spuneți?

— Nu-i nevoie, nu-i nevoie! Rosti enervat, Velceaninov. Nu-mi trebuie nimic.

Dar Pavel Pavlovici, Dumnezeu știe de ce, aproape se pierdu cu firea, parcă ar fi fost vorba de salvat propriul său fiu. Nu vru să știe de nimic și stăruia din răspuțeri, recomandând prișnițe și pe deasupra două-trei căni de ceai slab, băute una după alta – „nu numai fierbinți, ci clocotite”. În sfârșit, dădu o fugă până la Mavra – nemaiășteptând învoirea gazdei. Amândoi ațâțară focul la bucătăria nefolosită permanent și puseră samovarul. Între timp, oaspetele izbuti să-l culce pe bolnav, îl dezbracă, îl înveli cu plapuma și, în mai puțin de douăzeci de minute, pregăti ceaiul și prima prișniță.

— Astea-s farfuriile încălzite, încinse! Rosti, aproape încântat, musafirul, așezând pe pieptul bolnav al lui Velceaninov, o farfurie înfierbântată, învelită într-un șervet. Oblojeală mai bună nu există. Alta nu avem cum să o facem – pe când farfuriile, pe onoarea mea, sunt un leac cum nu se mai află. Le-am încercat pe Piotr Kuzmici cu mâinile mele. Altfel poți să și mori din asta! Bea ceai, soarbe-l! Nu-i nimic dacă te opărești! Viața-i mai scumpă decât cochetăria...

Trusoțki o zăpăci cu totul pe Mavra care dormea de-a-n picioarele. Schimbau farfuriile la fiecare trei-patru minute. După a treia farfurie și a doua ceașcă de ceai clocotit, băut pe nerăsuflăte, Velceaninov simți deodată o ușurare.

— Ehei, dacă am alinat puțin durerea e semn bun, slavă Domnului! Exclamă Pavel Pavlovici și alergă, bucuros, după altă farfurie și după alt ceai.

— Totu-i să izgonim durerea! S-o facem să dea înapoi! Repeta el la fiecare minut.

Într-o jumătate de ceas, durerea se ogoi cu totul. În schimb, bolnavul rămase așa de sleit de puteri, că nu mai vru să suporte „nici măcar o farfurioară”, oricât ar fi stăruit Pavel Pavlovici. Ochii gazdei se închideau de slăbiciune.

— Vreau să dorm, să dorm! Repeta Velceaninov, istovit.

— Așa-i! Încuviință Pavel Pavlovici.

— Rămâneți peste noapte aici... Cât îi ceasul?

— Aproape două... Fără un sfert.

— Dormiți la mine.

— O să dorm, o să dorm.

Peste un minut, bolnavul îl chemă iarăși pe Pavel Pavlovici.

— Dumneavoastră, dumneavoastră, bâigui gazda, când oaspetele se apropie de dânsul și se aplecă asupra-i... Dumneavoastră sunteți mai bun decât mine. Înțeleg totul, totul... Vă mulțumesc.

— Dormiți, dormiți! Șopti Pavel Pavlovici și, în grabă, se îndreptă în vârful degetelor spre divanul său.

Adormind, bolnavul auzi cum Trusoțki, în pripă, își așternu încetișor patul, își scoase hainele și, în sfârșit, stinse lumânările, apoi, abia respirând ca să nu facă zgomot, se întinse pe divanul său.

Fără îndoială, Velceaninov adormi foarte curând după stinsul lumânărilor și dormi un răstimp, își aminti limpede mai târziu. Dar în tot timpul cât dormi, până-n clipa deșteptării, visă că-i treaz și se zvârcolește în pat, neputând ațipi, cu toată slăbiciunea lui. Visă, în sfârșit, că începuse să aiureze, fiind treaz și că nu putea goni nicicum vedeniile învălmășite în preajmă-i, deși avea conștiința deplină că era vorba de un delir, nu de o realitate. Vedeniile păreau niște cunoscuți. Odaia gemea parcă de lume, iar ușa dinspre antreu era dată în lături. Oamenii intrau buluc și se înghesuiau pe scară. La masa, pusă în mijlocul camerei, ședea un om ca și-n visul de acum o lună. Ca și atunci, omul acesta stătea cu coatele rezemate pe masă, dar nu voia să vorbească. Acuma purta însă o pălărie rotundă cu panglică de doliu. „Cum? Nu cumva și atunci fusese tot Pavel Pavlovici?” se gândi Velceaninov. Dar, aruncându-și ochii la înfățișarea omului taciturn, se convinse că acesta era parcă altcineva. „Dar oare de ce poartă doliu?” își zise, nedumerit, Velceaninov. Gălăgia, zarva și larma persoanelor învălmășite în jurul mesei erau îngrozitoare. Oamenii aceștia păreau mai porniți împotriva lui Velceaninov decât în visul anterior, îl amenințau cu pumnii strânși și răcneau ceva din rășputeri, fără să-și fi putut da seama ce anume spuneau. „Bine-bine, dar totul nu-i decât un vis urât? Se gândi el. Știu că n-am mai putut adormi și sta culcat și m-am ridicat în picioare, așa de mult sufeream!” Totuși oamenii, strigătele și gesturile lor – într-un cuvânt – totul era așa de real și de firesc, că avea uneori îndoieli: „Să fie într-adevăr numai o halucinație? Doamne, ce-or fi vrând oamenii aceștia de la mine? Dar... Dacă nu aiurez, cum ar fi fost cu puțință ca strigătele acestea să nu-l fi trezit din somn pe Pavel Pavlovici? Căci iată-l că doarme aici pe divan!” În sfârșit, lucrurile se petrecură aidoma ca și în visul celălalt. Toți se îmbulziră spre scară și se buluciră în ușă, deoarece de pe scară dădea buzna înăuntru o altă gloată de oameni. Aceștia duceau ceva cu dâșșii, ceva mare și greu. Se auzeau răsunând pe trepte pașii apăsați ai hamalilor. Se strigau de zor unii pe alții, cu răsuflarea tăiată. Cei din odaie răcniră într-un glas: „Îl aduc, îl aduc!” Ochii tuturor scâpărară, privindu-l țintă pe Velceaninov. Toți îi arătau prin gesturi scara, amenințatori și triumfători. Fără a se mai îndoii de realitatea visului, totul părând aieva, Velceaninov se ridică în vârful degetelor ca să vadă, peste capetele mulțimii, ce anume aduceau oamenii în odaie? Inima îi zvâcni ca nebună și deodată – întocmai ca în visul de odinioară – se auziră trei semnale foarte puternice de clopoțel. Sunetele erau așa de limpezi, precise și distincte, că asemenea zăngănit nu putea fi auzit numai în vis. În aceeași clipă, Velceaninov scoase un răcnet și se trezi.

El nu se repezi însă ca odinioară la ușă. Ce gând îi comandă prima mișcare? Dar avusese el oare, în clipa aceea, vreun gând? Însă cineva parcă i-ar fi suflat la ureche ce trebuie să facă. Velceaninov sări din pat și dădu buzna cu mâinile întinse înainte, ca și cum s-ar fi apărat sau ar fi respins un atac, în

direcția divanului unde dormea Pavel Pavlovici. Amândouă mâinile se loviră de o altă pereche de mâini îndreptate asupra lui și le înșfacă cu putere. Însemna că cineva se afla aplecat peste dânsul. Draperiile erau lăsate, dar nu stăruia în odaie un întuneric beznă, fiindcă în camera de alături, care n-avea asemenea draperii, se strecura o lumină slabă ca de amurg. Deodată, ceva îngrozitor de dureros îi tăie palma și degetele mâinii stângi, iar el își dădu pe loc seama că apucase un tăiș de cuțit sau de brici, pe care îl strânsese puternic cu mâna. În același timp, auzi zgomotul surd al unui obiect prăvălit pe podea.

Velceaninov era de trei ori mai voinic decât Pavel Pavlovici, dar lupta dintre dâșii dură mult – vreo trei minute încheiate. Îl doborî în curând la pământ și îi răsuci mâinile la spate. Dar ii veni din senin pofta de a i le lega îndărăt. Ținând strâns pe ucigaș cu mâna stângă rănită, se apucă să caute cu dreapta șnurul de la draperii. Nu-l găsi vreme îndelungată, dar, în cele din urmă, îl prinse și-l rupse de la fereastră. Mai târziu se arătă surprins de vigoarea aproape supranaturală pusă în efortul făcut. În aceste trei minute niciunul, nici celălalt nu scoase vreun cuvânt. Se auzeau numai răsuflările lor adânci și zgomotele surde ale luptei. În sfârșit, legându-i mâinile întoarse la spate, Velceaninov își aruncă adversarul pe dușumea, se sculă în picioare, trase draperia și ridică puțin storul. Deschizând fereastra spre strada singuratică, gazda văzu că se luminase de ziuă. Stătu câteva clipe, trăgând adânc aer proaspăt în piept. Era ora patru și ceva. Închise fereastra, se duse alene la dulap, scoase un prosop curat și își legă strâns mâna stângă ca să oprească sângele care curgea mereu. La picioare zări pe covor briciul deschis, îl ridică, îl închise, îl puse în cutia de bărbierit, uitată de dimineață pe măsuta de lângă divanul pe care dormise Pavel Pavlovici și, vârând cutia în birou, încuie sertarul cu cheia. După aceea Velceaninov se apropie de Pavel Pavlovici și începu să-l cerceteze cu privirea.

Între timp, Trusoțki izbuti, cu multă greutate, să se ridice de pe covor și să se așeze în fotoliu. Era dezbrăcat, fără ghete, numai în cămașă. La spate și pe mâneci cămașa sa avea pete de sânge – dar nu sângele lui, ci cel curs din mâna rănită a lui Velceaninov. Era, bineînțeles, Pavel Pavlovici, dar nu l-ai fi recunoscut la prima vedere, dacă l-ai fi întâlnit din întâmplare – atât de mult i se schimbase înfățișarea. Ședea, îndreptându-și anevoie șalele, datorită mâinilor legate îndărăt. Avea fața desfigurată, chinuită, verzuie, înfiorată din când în când de un tremur. Îl privea pe Velceaninov cu o căutătură fixă, cam tulbure, ca și cum n-ar fi putut desluși lucrurile înconjurătoare. Zâmbi tâmp și arătând cu capul către carafa de pe masă, rosti scurt, aproape șoptind:

— Olecuță de apă!

Velceaninov îi turnă apă într-un pahar și-i dădu de băut din mâna lui. Pavel Pavlovici se repezi, însetat. După vreo trei înghițituri, Trusoțki ridică ușor capul, privi țintă figura lui Velceaninov, care ședea în fața lui cu paharul în mână, nu rosti nici un cuvânt, apoi urmă să bea. Potolindu-și setea, răsuflă ușurat. Gazda își luă perna și hainele, după aceea intră în odaia de alături, încuindu-l pe Pavel Pavlovici.

Durerea din ajun îi trecu cu totul. Dar Velceaninov simți din nou o sfârșeală istovitoare după efortul extraordinar la care își supusese forțele, răsărite în mod miraculos. Încercă o vreme să reconstituie întâmplarea, dar gândurile îi rămăseseră încâlcite. Șocul fusese prea puternic. Ba își închidea ochii, uneori, rămânând așa chiar câte zece minute, ba se cutremura din tot trupul și se trezea, atunci își aducea aminte de toate cele, își ridica puțin mâna care-l durea, înfășurată în prosopul ud de sânge și se cufunda în gânduri, cu înfrigurare... Un singur lucru izbuti Velceaninov să și-l deslușească foarte limpede și anume că Pavel Pavlovici încercase într-adevăr să-l înjunghie. Poate că cu un sfert de ceas mai înainte nici el însuși încă nu fusese hotărât să-l înjunghie. Cutia cu brice, care îi căzuse sub ochi abia în ajun, poate nu-i trezise nici un gând și doar o înregistrase cu mintea (de obicei bricele stăteau totdeauna în birou, închise sub cheie și numai în dimineața aceea le scosese Velceaninov ca să-și potrivească mustața și favoriții – ceea ce făcea câteodată). „Dacă ar fi avut de gând să măucidă, încă mai demult.

— Atunci și-ar fi pregătit desigur din timp un pumnal sau un pistol, nu s-ar fi bazat pe bricele mele pe care nu le văzuse niciodată până ieri”, îi trecu prin minte.

În sfârșit, bătură ceasurile șase. Velceaninov se deșteptă, se îmbracă și se duse la Pavel Pavlovici. Descuind ușa, el nu-și putu da seama de ce-l făcuse prizonier pe Trusoțki și nu-i dăduse drumul să plece numaidecât. Spre uimirea lui prizonierul era complet îmbrăcat. Găsise pesemne un mijloc de a se dezlega. Ședea într-un fotoliu, dar se sculă în picioare, când intră în odaie Velceaninov. Pălăria și-o ținea în mână. Privirea lui alarmată parcă încerca să spună, cu toată graba: „Nu mai spune nimic. Nici nu face să începi. N-ai despre ce să vorbești.”

— Plecați! Rosti Velceaninov. Luați-vă cutiuța cu brățara! Adăugă.

Pavel Pavlovici se întoarse de la ușă, luă repede cutioara de pe masă, o vârî în buzunar și ieși pe ușă. Velceaninov rămase în prag ca să încuie după dânsul. Privirile li se încrucișară pentru cea din urmă oară. Trusoțki se opri brusc. Își încrucișară privirile, timp de vreo cinci secunde... ca și cum ar fi șovăit. În sfârșit, gazda ridică fără vlagă mâna:

— Hai, duceți-vă! Rosti Velceaninov cu jumătate de gură și încuie ușa cu cheia.

XVI.

Analiza.

Un sentiment puternic și neobișnuit de bucurie îl cuprinse pe Velceaninov. Se sfârșise ceva. Avusese loc un deznodământ. Tristețea apăsătoare de odinioară îl părăsi, se spulberă. Cel puțin așa i se părea. Starea aceasta sufletească durase cinci săptămâni. Își ridica uneori mâna în sus, privea prosopul jilav de sânge și mormăia în sine: „Nu, nu, de data asta totul s-a sfârșit!” Și, în cursul acestei dimineți, pentru întâia oară în ultimele trei săptămâni, aproape nici nu se mai gândi la Liza – ca și cum sângele curs din degetele sale rănite l-ar fi eliberat de obsesie.

Își dădu perfect de bine seama că trecuse printr-o primejdie năprasnică. „Acești oameni, se gândi el, care nu știu, cu o clipă mai înainte, dacă au să înjunghie ori nu pe cineva, tocmai oamenii aceștia, când încape un pumnal în mâinile lor tremurătoare și cum simt cea dintâi țâșnitură de sânge fierbinte pe degetele lor, nu numai că te înjunghie, ci «hârști!» îți retează și capul, zău așa!”

Velceaninov nu putu rămâne acasă, ci ieși în stradă, convins că trebuie să facă neapărat ceva sau că se va petrece fără îndoială ceva cu el. Umblă pe străzi, așteptând. Îl stăpânea o puternică dorință de a se întâlni cu cineva, cu care să intre în vorbă, fie chiar și cu un necunoscut. Gândul acesta, îl duse la un medic pentru a-i pansa cumsecade mâna. Doctorul, o veche cunoștință, îi cercetă rana și îl întrebă de curiozitate cum de i s-a putut întâmpla un astfel de accident. Velceaninov încercă să scape de răspuns printr-o glumă, apoi izbucni în râs și era cât pe ce să-i povestească adevărul, dar se stăpâni. Medicul îi luă pulsul și, aflând despre criza lui din ajun, îl convinse să ia un calmant, pe care îl avea la îndemână. Iar în privința răni, doctorul îl liniști spunându-i că nu era cazul să se aștepte la cine știe ce urmări grave. Pacientul pufni în râs și-l încredință că rana avusese chiar urmări excelente. De două ori în aceeași zi, Velceaninov se simți împins să povestească întreaga pățanie și altora – o dată chiar unui om cu totul necunoscut, cu care intră în vorbă la o cofetărie. Până atunci nu putea suferi să lege convorbiri cu străini, în locuri publice.

Colindă prin magazine, cumpără un ziar și trecu pe la croitorul său ca să-și comande un costum de haine. Ideea de a vizita familia Pogorelțev continua să-l indispuie. De aceea nu se mai gândi la ea. De altfel, nici nu se putea duce la dâșii la vilă, întrucât el se aștepta la nu știu ce eveniment aici, în oraș. Mâncă de prânz cu poftă, intră în vorbă cu chelnerul și cu un vecin de masă. Bău o jumătate de sticlă de vin. Nici nu-i trecea prin minte posibilitatea de a-i reveni criza din ajun. Era convins că boala-i trecuse cu totul chiar în momentul când, adormind seara într-o stare de istovire, se deșteptase peste o oră și jumătate, sărise din pat și-l aruncase pe ucigaș la pământ cu o forță herculeană. Spre seară, Velceaninov simți amețeli. Ceva asemănător delirului de aseară din timpul somnului îl apuca, din când în când. Se întoarse acasă în amurg și, intrând înăuntru, se sperie de odaia lui. Locuința i se păru sinistră, înfiorătoare. O măsură cu pașii de câteva ori în lung și-n lat. Trecu chiar pe la bucătărie, unde nu intra mai niciodată. „Aici înfierbântaseră ei azi-noapte farfuriile” – îi fulgeră prin minte. Zăvorî ușa, bine de tot și aprinse lumânările mai devreme decât de obicei. Își aminti în curând că, cu jumătate de ceas mai înainte, trecând pe la poartă, o chemase pe Mavra și o întrebase „dacă în lipsa lui de-acasă nu dăduse pe la dâșul Pavel Pavlovici”, ca și cum ar fi putut într-adevăr să treacă.

După ce se zăvorî cu grijă, Velceaninov descuie biroul, scoase trusa de bărbierit și luă briciul „din ajun” ca să-l privească. Pe mânerul alb de os rămăseseră mici pete de sânge. Puse briciul înapoi în trusă și o încuie în sertar. I se făcu somn. Simți că trebuie să se culce numaidecât, altfel „a doua zi nu va mai fi bun de nimic”. Ziua de mâine îi apărea, nu știu cum, ca o zi predestinată

și „finală”. Dar aceleași gânduri, nedomolite și irezistibile, care în cursul întregii zile nu-l părăsiseră nici o clipă pe stradă, se învălmășeau acum insistent în capul său bolnav. Și el gândi, gândi, gândi într-una și multă vreme îi fu cu neputință să adoarmă...

„Dacă-i în afară de orice îndoială că lui Trusoțki îi venise din întâmplare gândul de a mă înjunghia, medita el mai departe, oare nu-i trecuse cumva prin minte ideea aceasta și mai înainte, măcar așa, ca un simplu gând într-o clipă de mânie?” Găsi un răspuns straniu la această întrebare: „Pavel Pavlovici voia să-l ucidă, dar gândul omorului nu trecuse niciodată prin creierul viitorului asasin”. Într-un cuvânt: „Pavel Pavlovici voia să-l ucidă, dar nu știa că voia să-l ucidă. Toate acestea n-au nici o noimă, totuși asta-i realitatea! Își zise Velceaninov. Nu venise Trusoțki aici să-și caute slujbă și nici pentru Bagautov – deși umblase după post și trecuse pe la Bagautov, ba turbase chiar de necaz, când acesta încetase din viață. Pe Bagautov îl ura ca pe o zdreanță. Pentru mine, venise, de fapt și o luase pe Liza...” „Iar eu, mă așteptam eu oare c-o să mă... Înjunghie?” Adevărit: se așteptase și anume – tocmai din momentul când îl văzuse în cupeu urmând sicriul lui Bagautov. „De atunci parcă am început să aștept ceva... Dar, bineînțeles, nu asta: că are să mă înjunghie...”

Oare fusese sincer, sincer cu adevărat, exclamă din nou Velceaninov, ridicându-și deodată capul de pe pernă și făcându-și ochii mari, adică sincer în tot ce-mi destăinuise în ajun... Nebunul acesta despre iubirea lui față de mine, când îi tremura bărbia, iar el se lovea cu pumnul în piept?

A fost foarte sincer! Încuviință el, aprofundând și analizând neîntrerupt situația. Acest Quasimodo din orașul T. era suficient de prost și de generos ca să-l îndrăgească pe amantul soției sale, la care douăzeci de ani nu observase nimic. Mă stimase timp de nouă ani, îmi venerase memoria și reținuse „cugetările” mele. O, Doamne, iar eu habar n-aveam de toate acestea! Nu-i cu putință să fi mințit aseară! Dar oare mă iubea ieri, când îmi spunea, declarându-mi iubire: «Hai să încheiem socotelile». Da, mă iubea, urându-mă. Asta-i, de altfel, iubirea cea mai puternică...

E posibil, ba chiar e sigur, că îi făcusem o impresie prodigioasă în orașul T., prodigioasă și «plăcută». Tocmai se putuse întâmpla una ca asta cu un asemenea Schiller cu masca lui Quasimodo. Îmi exagerase de o sută de ori calitățile fiindcă îl uluisem în însingurarea lui filosofică... Ar fi interesant să știu prin ce anume îl uluisem? Poate prin mânușile mele și prin îndemânarea de a le trage pe degete. Acești Quasimodo se prăpădesc după estetică. Uf, se prăpădesc! O pereche de mânuși e de ajuns pentru câte un suflet mult prea nobil, mai ales când face parte dintre «eternii soți». Restul îl completează ei singuri și chiar se iau la bătaie pentru dumneata, dacă ții la asta. Apoi cât de tare supraapreciază el mijloacele mele de cucerire! Poate tocmai aceste mijloace de cucerire îl uimiseră pe Trusoțki mai mult decât orice. Gândiți-vă numai la exclamațiile lui de atunci: «Dacă și omul acesta, atunci în cine de pe lume ai mai putea să te încrezi?» După asemenea strigăt te prefaci în fiară...

Hm! Venise aici «ca să mă îmbrățișeze și să plângă» – după cum se exprimase el însuși în chipul cel mai viclean cu putință... Adică venise la mine ca să mă înjunghie, dar cu motivarea că vine «să mă îmbrățișeze și să plângă»... O adusesse și pe Liza. Te pomenești că dacă m-ar fi podidit și pe mine lacrimile poate m-ar fi iertat într-adevăr, căci strașnic ținea să mă ierte! Dar chiar de la prima întâlnire, totul s-a transformat în fandoseli de bețiv, în nerozii groțești și în țivlituri dezgustătoare de muiere ofensată. (ași pusese singur coarne... Coarnele acelea... Deasupra frunții.) De aceea el și venea beat ca, fandosindu-se, să se poată exprima. Treaz, n-ar fi fost în stare. Îi plăcea să se fandosească... Uf! Grozav îi mai plăcea. Uf, ce bucuros fusese când mă silise să mă sărut cu dânsul! Atunci nu știa precis cum se vor isprăvi relațiile dintre noi: mă va îmbrățișa sau mă va înjunghia? S-a întâmplat, bineînțeles, cum e mai bine, i-au izbutit amândouă. Cea mai firească soluție! Da, da, naturii nu-i plac monștrii. De aceea ea-i suprimă prin «soluții firești». Cel mai respingător monstru este cel cu sentimente nobile. Știi asta din propria-mi experiență, Pavel Pavlovici! Pentru un monstru natura nu-i mamă bună, ci mașteră. Dacă naște un monstru, natura nu-l cruță, ci-l prăpădește – și pe bună dreptate. Îmbrățișările și lacrimile atotiertătoare nu li se iartă în zilele noastre nici unor oameni cinstiți, darmite unor inși cum suntem noi amândoi, Pavel Pavlovici!

Da, Trusoțki fusese destul de prost ca să mă ducă la logodnica lui. O, Doamne! La logodnică! Numai un asemenea Quasimodo putea zămisli ideea de «a renaște într-o viață nouă» prin intermediul nevinovăției domnișoarei Zahlebinina! Dar dumneavoastră nu sunteți vinovat, Pavel Pavlovici. Nu sunteți vinovat. Dumneavoastră sunteți un monstru și nu puteți săvârși decât fapte monstruoase. Chiar gândurile și speranțele vă sunt tot așa. Deși monstru, v-ați îndoit de ideea dumneavoastră. De aceea ați avut nevoie de înalta sancțiune a lui Velceaninov, stimat cu atâta evlavie. Vă trebuia aprobarea lui Velceaninov, confirmarea din partea-i că visul nu-i vis, ci realitate. Mă dusesse la logodnică dintr-o stimă evlavioasă, crezând în noblețea sentimentelor mele, în speranța că acolo, lângă o tufă, ne vom îmbrățișa, poate și vom vărsa o lacrimă, cât mai aproape de nevinovăția întruchipată de logodnică! În sfârșit acest «etern soț» fusese dator, obligat chiar, să se pedepsească măcar o dată pentru toate cele și, ca să se pedepsească definitiv, a și pus mâna pe brici... Ce-i drept, din întâmplare... Dar a pus mâna. «Totuși l-am înjunghiat cu pumnalul... Totuși a sfârșit prin a înjunghia, de față cu guvernatorul!» Fiindcă veni vorba, oare avusese Trusoțki un gând, cât d cât, în această privință – când îmi relatase povestea cu cavalerul de onoare? Avusese oare, într-adevăr, în capul lui ceva, atunci noaptea, când se sculase din pat și stătuse în mijlocul odăii? Hm! Nu, atunci stătuse doar în glumă. Se sculase pentru nevoile sale și, văzând că mă speriasem de dânsul, nici nu-mi răspunsese timp de zece minute, fiindcă îi plăcuse neînchipuit de mult că fusese în stare să mă înfricoșeze... Într-adevăr, atunci i se năzărise poate ceva, pentru întâia oară, când stătuse în întuneric...

Totuși să nu fi uitat ieri pe masă briciul, poate nu s-ar fi întâmplat nimic. Nu-i așa? Nu-i așa? Nu mă ocolea înainte vreme? Nu mai dădea câte două

săptămâni pe la mine? Nu se ascundea de mine, fiindu-i milă de mine? Nu l-a ales întâi pe Bagautov și nu pe mine? Nu sărise noaptea ca să înfierbânte farfuriile, gândindu-se la o diversiune – să treacă de la pumnal la duioșie! Voia să mă scape și pe mine și pe dânsul – prin farfuriile acelea încinse!”

Capul bolnav al fostului „om de lume” mai lucră mult în felul acesta, gândind verzi și uscate, până se liniști. Se trezi a doua zi cu același cap bolnav, dar cu o teroare absolut nouă și cu totul neașteptată.

Teroarea asta îl cuprinse pe Velceaninov (și om de lume) în urma fermei sale convingeri, care se întări pe neașteptate în mintea lui, în faptul că el în persoană și din proprie inițiativă o să-și încheie frământările sufletești, ducându-se chiar astăzi la Pavel Pavlovici. De ce? Pentru ce? Nu știa nimic, și, dezgustat, nici nu voia să știe. Un singur lucru era limpede în capul lui,; că se va duce cu un rost.

Această stare de demență – altfel n-o putea numi nici el – se înfiripă într-atât, încât căpătă, pe cât e cu putință, un aspect rezonabil și un pretext destul de firesc. Astfel își închipuise încă de ieri că Pavel Pavlovici se va întoarce la hotel, se va încuia bine de tot și... se va spânzura, ca acel casier despre care îi povestise Maria Sâsoevna. Gândul acesta din ajun se prefăcu în mintea lui, încetul cu încetul, într-o convingere fără sens, dar foarte fermă. „Adică de ce să se spânzure nerodul?” se întreba el mereu. Își reaminti și cuvintele Lizei... „De altfel și eu, în locul său, m-aș fi spânzurat” – îi trecuse și lui prin minte, într-un rând.

— În sfârșit, în loc să se ducă la masă, se îndreptă spre Pavel Pavlovici. „Am s-o întreb doar pe Maria Sâsoevna”, își zise el. Dar până să apuce a ieși în stradă, se opri deodată în poartă.

„Nu cumva, nu cumva, exclamă Velceaninov, făcându-se la față stacojiu de rușine, oare nu cumva am să mă târăsc până acolo numai și numai «ca să-l îmbrățișez și să izbucnesc în plâns»? Nu cumva lipsea doar mârșăvia asta fără noimă pentru a completa toată înjosirea mea?”

Dar Providența oamenilor cinstiți și cumsecade îl salvă pe Velceaninov de „mârșăvia asta fără noimă”. De-abia ieși în stradă când se ciocni nas în nas cu Alexandr Lobov. Tânărul era zorit și emoționat.

— Tocmai veneam la dumneavoastră. Amicul vostru Pavel Pavlovici...

— Ce? S-a spânzurat? Bâigui buimac, Velceaninov.

— Cine să se spânzure? Și de ce? Își holbă ochii Lobov.

— Nimic-nimic... Zic și eu, numai așa, într-o doară... Continuați, vă rog...

— Uf, la dracu, dar ce idee caraghioasă! Nu s-a spânzurat de loc (de ce să se fi spânzurat?). Dimpotrivă, a plecat de aici. Cu puțin mai înainte l-am urcat în tren și l-am expediat. Uf, ce mai bea omul ăsta! Trei sticle am dat gata... Și Predposâlov, cot la cot cu noi. Dar strașnic mai bea Trusoțki, strașnic! A cântat în vagon, și-a amintit de dumneavoastră, și-a fluturat mânuța la plecare, mi-a dat în grijă să vă transmit salutări. Mare canalie! Spuneți și dumneavoastră. Nu-i așa? Tânărul era într-adevăr cherchelit. Drept dovadă îi sticleau ochii,

avea fața îmbujorată și i se împleticea limba în gură. Velceaninov bufni în hohote de râs.

— Va să zică ați încheiat-o cu Bruderschaft! Ha-ha! V-ați îmbrățișat și ați izbucnit în plâns. Ah, ce Schilleri îmi mai sunteți! Poeti!

— Vă rog să nu ne vorbiți de rău. Știți că acolo a renunțat cu totul. A fost la vilă și ieri, a fost și azi. Strașnic ne-a mai încondeiat pe noi. Pe Nadia au încuiat-o într-o cameră la mezanin. Țipete și lacrimi... Dar n-o să cedăm... Vai, ce mai bea, ce mai bea! Știți doar ce „mauvais ton” este, adică nu chiar „mauvais ton”, ci cum să spun... Și despre dumneavoastră își aducea mereu aminte. Dar se poate compara el cu dumneavoastră? Sunteți oricum o persoană respectabilă, care cândva a făcut parte într-adevăr din înalta societate și de-abia acum ați fost nevoit să o evitați, parcă din pricina sărăciei... Dracu să știe... Că n-am prea descurcat bine toate spusele lui.

— Aha, va să zică el v-a vorbit despre mine cu asemenea expresii?

— El, el, dar nu vă formalizați. A fi un adevărat cetățean valorează mai mult decât a aparține înaltei societăți. După mine, în vremurile noastre, nici nu știi pe cine trebuie să stimezi în Rusia. Cred că sunteți de acord cu mine că asta-i o boală gravă a secolului, când nu știi pe cine să stimezi – nu-i așa?

— Așa-i, așa-i! Dar ce mai e cu el?

— Cu el? Adică cu cine? A, da! Oare de ce ne tot spunea: Velceaninov este în vârstă de cincizeci de ani, dar și-a tocat averea. De ce spunea dar și nu și? Râdea din toată inima și repeta același lucru de o mie de ori. S-a urcat în vagon și s-a pus pe cântat, apoi pe plâns. Era ceva dezgustător, lamentabil să-l vezi așa beat. Uf, cum nu-i pot suferi pe oamenii proști. S-a apucat să zvârle bani cerșetorilor pentru veșnica pomenire a sufletului Lizavetei – pesemne, nevastă-sa?

— Nu, fiica.

— Dar ce aveți la mână?

— M-am tăiat.

— Nu-i nimic, are să treacă... Dar Pavel Pavlovici, ducă-se dracului, bine c-a plecat! Pun rămășag că unde s-o fi ducând el, numaidecât are să se însoare din nou – nu-i așa?

— Dar și dumneavoastră vreți să vă căsătoriți?

— Eu? Cu mine-i altceva! Sunteți cam poznaș. Dacă dumneavoastră aveți cincizeci de ani, Trusoțki a împlinit desigur șazeci. Vedeți, e nevoie de puțină logică, dragul meu! De altfel, trebuie să știți că altădată, tare demult, aveam convingeri pur slavofile. Astăzi însă aștept zorii dinspre Occident... Și acum la revedere! Ce bine-mi pare că v-am întâlnit fără a mai fi nevoie să intru la dumneavoastră. Nu mai stăruiți, nu intru, n-am când...

Și cât pe ce era s-o ia la sănătoasa.

— Uf, unde mi-i capul? Zise tânărul, întorcându-se. Doar am fost trimis la dumneavoastră cu o scrisoare. Iat-o! De ce n-ați venit să-l conduceți la gară? Velceaninov se întoarse acasă și deschise plicul adresat lui.

În plic nu era nici un rând de la Pavel Pavlovici. În schimb, se afla acolo o altă scrisoare. Velceaninov recunoscuse numaidecât scrisul. Misiva era veche, hârtia îngălbenită, cerneala decolorată... Fusese scrisă acum vreo zece ani lui, la Petersburg, la două luni după plecarea sa din orașul T. Dar scrisoarea aceasta nu-i fusese expediată. În locul ei, Velceaninov primise un alt text. Acest lucru reieșea limpede din scrisoarea îngălbenită, în care Natalia Vasilievna își lua rămas bun de la dânsul pentru totdeauna – întocmai ca și în scrisoarea primită – mărturisindu-i dragostea pentru al'tul, totuși nu-i ascundea sarcina. Dimpotrivă, îi făgăduia ca o consolare că-i va trimite printr-o ocazie copilul care urma să vină. Îl încredința că obligațiunile lor deveniseră altele, prietenia dintre dânsii fiind astfel pecetluită pentru veșnicie... Drept vorbind, era puțină logică în toate acestea, în schimb, unicul țel părea lămurit: s-o scutească de dragostea lui. Îi îngăduia chiar să treacă pe la dânsii peste un an, ca să vadă copilul. Dumnezeu știe de ce se răzgândise și expediase o altă scrisoare în locul acesteia.

Când o citi, Velceaninov se îngălbeni la față, dar își închipui și figura lui Pavel Pavlovici, găsind scrisoarea și citind-o pentru prima oară înaintea besactelei familiale din lemn negru cu incrustații de sifid.

„Pesemne pâlise și Trusoțki ca un mort, își zise Velceaninov, zărindu-și din întâmplare chipul în oglindă... Pesemne o citea, își închidea ochii, apoi îi deschidea brusc din nou cu nădejdea că scrisoarea se va preface dintr-o dată într-o simplă hârtie albă... Făcuse aceasta desigur de vreo trei ori în șir.”

XVII.

Eternul amant.

Trecuseră aproape doi ani de la întâmplarea povestită de noi. Îl întâlnim pe domnul Velceaninov într-o frumoasă zi de vară, într-un vagon pe una din noile noastre linii de cale ferată. Călătorea spre Odesa ca să se întâlnească de plăcere cu un amic și, în același timp, având și un alt scop, la fel de atrăgător. Acest prieten urma să-i pună la cale o întrevedere cu o doamnă extrem de frumoasă, pe care Velceaninov dorise încă mai demult s-o cunoască mai îndeaproape. Fără a intra în amănunte, ne vom limita la observația că, în ultimii doi ani, Velceaninov se schimbase foarte mult sau, mai bine zis, se îndreptase. Din vechea-i ipohondrie nu mai rămăsese aproape nici o urmă. Din feluritele „amintiri” și neliniști – consecințe ale bolii sale – care îl împresuraseră la Petersburg în urmă cu doi ani, în timpul procesului interminabil, îi mai rămăsese în suflet o rușine ascunsă când se gândea la perioada aceea de slăbiciune, unită cu lipsa de curaj. Se consola în parte, spunându-și că starea aceasta nu-i va mai reveni și că niciodată nimeni nu va afla nimic despre ea. În epoca aceea, e adevărat, Velceaninov rupsesse relațiile cu societatea, își neglija chiar îmbrăcămintea și trăia retras și toată lumea, bineînțeles, observase lucrurile acestea. Reapăru, însă, cu o înfățișare spășită, totodată însă, atât de refăcută și de încrezătoare, încât „toți” îi iertară numaidecât rătăcirea vremelnică. Chiar aceia, pe care într-o vreme Velceaninov încetase să-i salute, au fost cei dintâi care l-au recunoscut în noua ipostază și i-au întins mâna,

fără să-i pună întrebări sâcâitoare, parcă între timp ar fi fost plecat undeva departe pentru afacerile sale personale, care nu priveau pe nimeni și s-ar fi întors de curând.

Cauza principală a acestei fericite transformări a fost, se înțelege, rezultatul procesului. Velceaninov câpătă numai vreo șazeci de mii de ruble – lucru desigur mărunț, dar foarte însemnat pentru dânsul. El se simți dintr-o dată cu picioarele pe teren solid. Își regăsi va să zică echilibrul moral. Știa acum cu siguranță că nu-și va mai toca „precum un prost” și acești ultimi bani, cum își tocuse primele sale două averi – ajungându-i cu chibzuială pentru toată viața. „Oricât s-ar clătina edificiul lor social și orice ar trâmbița unul și altul, gândea el uneori, observând toate aceste lucruri miraculoase și inimaginabile care se petreceau în juru-i și în întreaga Rusie, oamenii pot să se schimbe, de asemenea ideile, dar eu sunt sigur că voi avea totdeauna la dispoziție barem prânzul acesta fin și gustos, pe care îl savurez acum – ceea ce înseamnă că sunt pregătit pentru orice.” Acest gând mângâietor, care friza voluptatea puse deplină stăpânire pe el încetul cu încetul și produse o radicală transformare a lui, chiar fizică, ca să nu mai vorbim de cea morală. Părea un alt om, în comparație cu „hârciogul”, de acum doi ani, pe care l-am zugrăvit, erou al unor întâmplări cu totul neplăcute. Câpătase o privire veselă, senină, de om așezat. Până și zbârciturile urâte, care începuseră mai demult să i se adune în jurul ochilor și pe frunte, aproape dispăruseră. I se schimbă chiar culoarea feței – mai albă, mai rumenă în ultimul timp. În momentul de față, Velceaninov ședea pe o canapea confortabilă într-un vagon de clasa întâi, pradă unui gând plăcut. În stația următoare era un nod de căi ferate, de acolo pornea la dreapta o altă linie. „Dacă aș lua-o la dreapta, aș putea face, după două stații, o vizită unei doamne cunoscute, de curând întoarsă din străinătate, care se află acum într-o însingurare provincială, negrăit de agreabilă pentru mine și foarte plictisitoare pentru dânsa. Ar fi deci cu puțință să-mi folosesc timpul într-un mod nu mai puțin interesant decât la Odesa, cu atât mai mult cu cât nu-i târziu să mă duc după aceea și la Odesa...” Dar el stătea în cumpănă, neputându-se hotărî. Aștepta parcă „un imbold”. Între timp, trenul se apropie de gară și aici imboldul nu se lăsă așteptat.

În gara aceasta trenul stătea patruzeci de minute și călătorii puteau lua prânzul. Chiar la intrarea în sala de așteptare de clasa întâi și a doua se îngrămădiseră, ca de obicei, o mulțime de oameni grăbiți și nerăbdători, și, poate tot după obicei, izbucni un scandal. O doamnă, frumușică foc, dar parcă prea împopoțonată pentru voiaj, coborî dintr-un vagon de clasa a doua, aproape târând cu amândouă mâinile după dânsa pe un ofițeraș de ulani, un tinerel chipeș, care se zbătea ca să scape din ghearele ei. Ofițerașul cel tinerel era beat turtă, iar doamna, mai în vârstă, o rudă de-a lui, după toate probabilitățile, nu-l lăsa nici un pic din mână, temându-se pesemne să n-o zbughească de-a dreptul la bufetul cu băuturi spirtoase. Între timp, în înghesuială, ulanul se ciocni nas în nas cu un negustoraș, aburit și el, ajuns în ultimul hal de necuviință. Acest negustoraș se împotmolise în gară de două zile,

bând și aruncând bani în dreapta și în stânga, înconjurat de tot soiul de cheflii și nu putea prinde nici un tren ca să-l ducă mai departe. Se iscă o sfadă. Ofițerul zbiera, negustorașul înjura, iar doamna – în culmea deznădejzii – căuta să-l tragă pe ulan de lângă celălalt certăreț, exclamând pe un ton plin de implorare: „Mitenka! Mitenka!” Scena aceasta îi păru negustorașului din cale-afară de scandaloasă. Ce-i drept, toată lumea râdea. Dar negustorașul se indignă mai mult pentru moralitatea ofensată, cum i se părea lui.

— Ian te uită: „Mitenka!” rosti el în chip de dojană, maimuțărind glăsciorul subțirel al cucoanei. N-aveți rușine nici măcar față de lume!

Se apropie, clătînându-se, de doamna care se prăvăli pe cel dintâi scaun ce-i ieși în cale, trăgând după sine și pe ulan. O măsură cu dispreț din cap până-n picioare și psalmodie, târăgânând cuvintele:

— Târfă ce ești, târfă ordinară!

Doamna dădu un țipăt ascuțit și se uită, rugătoare, în juru-i, așteptând salvare de undeva. Era rușinată și îngrozită. Și, culmea ghinionului, ofițerul sări de pe scaun și, vociferând, se aruncă asupra negustorașului, dar lunecă și căzu grămadă înapoi pe scaun. Hohotele de răs sporiră în jur. Dar nimeni nu se gândea să-i vină în ajutor. Îi luă apărarea numai Velceaninov, care îl înșfăcă de guler pe negustor, îl răsuci în loc și îl proiectă la vreo cinci pași mai departe de doamna înspăimântată. Așa se și încheie scandalul. Negustorașul se calmă subit, atât datorită izbiturii, cât și staturii impunătoare a lui Velceaninov. Prietenii săi cheflii îl luară și-l duseră numaidecât cu dânșii. Chipul impunător al acestui domn elegant avu o influență considerabilă și asupra celor ce o luaseră în derădere pe doamna. Răsetele încetară ca prin farmec. Roșind și cu lacrimi în ochi, doamna revărsă asupra binefăcătorului un potop de mulțumiri. Ulanul bâigui și el: „muțmes, muțmes!” și vru să întindă mâna lui Velceaninov, dar, în loc să facă gestul acesta, se răzgândi brusc și se culcă pe scaun, întinzându-și picioarele pe ele.

— Mitenka! Gemu dojenitor doamna, plesnind din palme.

Velceaninov era satisfăcut și de aventură și de deznodământul ei. Doamna îl interesa. Era, evident, o provincială cu niscaiva părăluțe, îmbrăcată luxos, dar fără gust, cu maniere cam ridicule – adică întrunea toate calitățile pentru a asigura succesul unui fante din Capitală cu anumite scopuri în privința femeilor. Se încinse între dânșii o discuție. Doamna începu cu înflăcărare să povestească și se plânse de soțul său care, tam-nesam, dispăruse din vagon... Din cauza asta se întâmplaseră toate cele... Căci el, când trebuie să fie de față, dispăre veșnic, cine știe unde...”

— Avusese și el vreo nevoie..., bolborosi ulanul.

— Vai, Mitenka! Plesni ea iarăși din palme.

„Vai de capul lui bărbat-su! Ce-o să mai pățească el!” se gândi Velceaninov și propuse:

— Cum îl cheamă? Mă duc să-l caut.

— Pal Palici, răspunse ulanul.

— Pe soțul dumneavoastră îl cheamă Pavel Pavlovici? O întrebă cu vădită curiozitate Velceaninov și deodată un cap pleșuv, binecunoscut, se ivi între el și doamnă. Într-o clipă, îi răsări înaintea ochilor livada familiei Zahlebinin, jocurile nevinovate și creștetul chel care se băga sâcâitor între dânsul și Nadejda Fedoseevna.

— În sfârșit, ai apărut! Țipă isteric soția.

Era într-adevăr Pavel Pavlovici, care – uimit și înfricoșat – îl privea pe Velceaninov, ca și cum ar fi încremenit înaintea unei vedenii. Rămase atât de uluit, încât un timp nu pricepu nici o iotă din muștrările violente pe care i le adresa soția cu o extremă volubilitate. În sfârșit, se cutremură și își dădu seama dintr-o dată de situația lui penibilă. Înțelese tot și vina lui și ce-i cu Mitenka și că acest „musiu” (nu se știe de ce soția sa astfel îl numea pe Velceaninov), „a fost îngerul nostru păzitor și salvator, pe când dumneata veșnic o iei din loc, când trebuie să fii de față”.

Velceaninov izbucni dintr-o dată în hohote de râs.

— Dar bine, noi suntem prieteni, prieteni din copilărie, exclamă acesta, adresându-se doamnei mirate și cuprinzând cu mâna dreaptă, familiar și protector, umerii lui Pavel Pavlovici, care zâmbea acru. Nu v-a vorbit niciodată despre Velceaninov?

— Nu, nu mi-a vorbit niciodată, se zăpăci puțin soția.

— Atunci prezentați-mă soției dumneavoastră, amice trădător!

— Acesta-i, Lipacika, într-adevăr domnul Velceaninov, iată-l..., începu Pavel Pavlovici, dar se încurcă în chip rușinos.

Soția se îmbujoră la față și îl fulgeră cu ochi furioși, pesemne pentru că o numise „Lipocika”.

— Închipuți-vă, nici nu m-a înștiințat că s-a căsătorit, nici la nuntă nu m-a invitat, dar dumneavoastră, Olimpiada...

— Semionovna, îi suflă Pavel Pavlovici.

— Semionovna! Îngână brusc ulanul care adormise adineaori.

— Ei, bine, Olimpiada Semionovna, iertați-l pentru mine, de dragul întâlnirii a doi amici... E un soț bun la suflet! Rosti Velceaninov și, prietenește, îl lovi pe umăr, cu palma, pe Trusoțki.

— Eu, inimioara mea, mă îndepărtasem numai pentru o' clipă, dădu să se scuze Pavel Pavlovici.

— Ți-ai părăsit nevasta, lăsând-o de râsul lumii! Reluă numaidecât Lipocika. Când ai mai multă nevoie de dânsul, ia-l de unde nu-i... Iar când nu-ți trebuie – hop și el!

— Da, da, când n-ai nevoie de el, e prezent... Mai ales când n-ai nevoie..., îi ținu isonul ofițerul.

Lipocika aproape se sufoca de emoție. Își dădea seama că n-avea nici un rost discuția asta față de Velceaninov. Roși, dar nu se mai putea stăpâni și izbucni:

— Când nu-i cazul, ești extrem de precaut, știi să iei atâtea precauțiuni!

— Până și pe sub pat... Caută amanți... Până și pe sub pat, când nu-i nevoie..., deodată se înflăcăra teribil până și Mitenka.

Dar cu Mitenka nu mai era nimic de făcut. De altfel, totul se sfârși în cele mai bune condițiuni. Se legă o amicitie la toartă. Pavel Pavlovici fu trimis după cafea și supă. Olimpiada Semionovna îi explică lui Velceaninov că ei veneau acum din orașul O. unde își avea postul bărbatul său. Aveau să petreacă două luni la țară, undeva nu departe, la patruzeci de verste de stație. Au acolo o casă minunată și o livadă, vor primi oaspeți, au și vecini. Iar dacă Alexei Ivanovici ar fi atât de bun și ar vre așa le face o vizită în „însingurarea lor”, ea l-ar întâmpina ca pe un înger păzitor, căci nu-și poate aminti fără să se îngrozească de ceea ce s-ar fi putut întâmpla, dacă... Etc. Etc.

— Într-un cuvânt, „ca pe un înger păzitor”.

— Și salvator și salvator, stăruie cu înflăcărare ulanul.

Velceaninov mulțumi, declară că ar fi încântat, că dispune de timp și nu are nici o ocupație și că invitația Olimpiadei Semionovna îl încântă cu deosebire. Legară o conversație veselă, în cursul căreia Velceaninov plasă două-trei complimente. Lipocika roși de încântare și, când se întoarse Pavel Pavlovici, ea îi declară cu entuziasm că Alexei Ivanovici a avut amabilitatea de a accepta invitația ei, primind să petreacă cu dânsii o lună întreagă la țară. A făgăduit chiar că va veni peste o săptămână. Pavel Pavlovici surâse, încurcat și tăcu. Olimpiada Semionovna ridică din umeri spre soțul său și își înălță ochii la cer. În sfârșit, cu toții se despărțiră. Încă o dată mulțumiri, iarăși „înger păzitor”, din nou Mitenka”. Iar Trusoțki își conduse soția și pe ulan, ca să ia loc în vagon. Velceaninov își aprinse un trabuc și începu să se plimbe pe peronul acoperit din fața gării. Știa că Pavel Pavlovici va veni într-un suflet să stea de vorbă cu dânsul până la semnalul de plecare. Întocmai așa se petrecură lucrurile. Trusoțki se înfățișă fără zăbavă cu o întrebare alarmată, întipărită în ochii săi și în întreaga expresie a feței. Velceaninov izbucni în râs, îl luă „prietenește” de cot pe Pavel Pavlovici, trăgându-l până la banca cea mai apropiată și îl așeză lângă dânsul. Tăcu însă, dorind ca Trusoțki să înceapă vorba.

— Va să zică o să veniți la noi? Bâigui acesta, trecând fără ocol la chestiunea principală.

— Eram sigur! Ah, cum nu v-ați schimbat de loc! Pufni în râs Velceaninov. Nu cumva v-ați putut închipui, barem o clipă în mod serios, zise el, lovindu-l ușor cu palma pe umăr, că aș fi în stare să vin la dumneavoastră în vizită și încă pentru o lună întreagă, ha, ha!

Pavel Pavlovici nu mai putu de bucurie.

— Atunci înseamnă că n-o să veniți? Exclamă el, fără să-și ascundă cătuși de puțin încântarea.

— N-am să vin, n-am să vin! Râse Velceaninov, plin de sine.

Totuși, nici el singur nu-și putea da seama de ce i se părea așa de comică scena aceasta. Dar pe măsură ce își urma cursul discuția, cu atâta el însuși se delecta mai mult.

— Oare-i adevărat? Vorbiți serios?
Și Pavel Pavlovici tresări de nerăbdare și de neliniște.
— V-am spus o dată că n-am să vin. Uf, ce om sucit mai sunteți!
— Atunci ce-o să-i spun? Ce explicații îi voi da Olimpiadei Semionovna, peste o săptămână, când va vedea că n-ați venit?
— Mare încurcătură! Spuneți-i că mi-am rupt un picior sau altceva, indiferent ce!
— N-are să mă creadă, îngână târăganat Pavel Pavlovici, cu un glăscior jalnic.
— Și o să vă certe? Râse mai departe Velceaninov. Dar bag de seamă, bietul meu amic, că tremurați înaintea preafrumoasei dumneavoastră consoarte. Nu?
Pavel Pavlovici încercă să zâmbească, dar nu putu. Era desigur foarte bine că Velceaninov renunțase la vizită. Dar a-și permite unele familiarități în privința soției sale – asta nu-i convenea de loc. Trusoțki se întunecă la față. Velceaninov își dădu seama. Se auzi al doilea semnal de clopoțel. Dintr-un vagon, de la distanță, un glăscior subțirel îl chemă neliniștit pe Pavel Pavlovici. Acesta se frământa în loc, dar nu răspunse la chemare. Mai aștepta pesemne ceva de la Velceaninov, desigur încă o promisiune că nu va veni.
— Din ce familie se trage soția dumneavoastră? Îl întrebă Velceaninov, ca și cum n-ar fi observat neliniștea lui Pavel Pavlovici.
— E fiica protopopului nostru, răspunse celălalt, trăgând cu coada ochiului la vagon și ciulind urechile.
— Aha, înțeleg, pentru frumusețea ei. Pavel Pavlovici făcu din nou o grimasă.
— Dar Mitenka ăsta cine-i?
— ăsta-i așa, cum să zic... O rudă îndepărtată din partea mea... Fiul unei verișoare defuncte... Îl cheamă Golubcikov... A fost scos din armată pentru un bucluc... Dar a fost reprimat de curând... Noi l-am echipat... E un biet tânăr fără noroc...
„Totu-i în ordine... Situația e normală...”, își zise Velceaninov.
— Pavel Pavlovici! Răsună din nou o chemare îndepărtată dintr-un vagon, cu o intonație încă și mai nervoasă.
— Pal Palici! Se auzi o altă voce răgușită.
Trusoțki se frământa din nou, nemaigăsindu-și astâmpăr. Dar Velceaninov îl prinse cu putere de braț și-l opri pe loc.
— Vreți să mă duc numaidecât la soția dumneavoastră și să povestesc cum ați vrut să mă înjunghiați, ai?
— Ce? Cum? Se înspăimântă cumplit Pavel Pavlovici. Să vă ferească Dumnezeu!
— Pavel Pavlovici! Pavel Pavlovici! Se auziră iarăși voci.
— Hai, duceți-vă! Îl lăsă, în sfârșit, Velceaninov, răsând din toată inima.

— Așadar n-o să veniți? Șopti, aproape deznădăjduit, pentru ultima oară, Pavel Pavlovici și-și duse mâinile înainte, palmă spre palmă, cu degetele împreunate.

— Vă jur că n-o să vin. Goană! Aveți s-o pățiți, aveți s-o pățiți!

După aceste vorbe Velceaninov îi întinse cordial mâna și tresări. Pavel Pavlovici nu-i dădu și el, mâna. Ba chiar și-o retrase pe-a lui.

Răsună cel de-al treilea semnal de clopot.

Într-o clipă, se petrecu în sufletele amândurora o transformare ciudată. În inima lui Velceaninov tresări și se frânse ceva parcă. El nu mai râdea ca acum câteva clipe, ci, furios, îl apucă de umăr, cu putere, pe Pavel Pavlovici.

— Dacă eu vă întind mâna asta și Velceaninov îi arată palma stângă cu cicatricea vizibilă a tăieturii, dumneavoastră ați putea să n-o refuzați, rosti în șoaptă cu buze palide, tremurânde...

Pavel Pavlovici păli de asemenea. Îi tremurau și buzele sale. Convulsii îi schimonosiră fața.

— Dar Liza? Șopti el repede printre dinți.

Buzele îi tresăriră brusc. Obrajii și bărbia i se cutremurară. Îl podidiră lacrimile. Velceaninov rămase încremenit în fața lui, ca o statuie.

— Pavel Pavlovici! Pavel Pavlovici! Răsunară țipete din vagon, ca și cum ar fi fost înjunghiat cineva. Apoi se auzi un fluierat.

Trusoțki se dezmetici, lovi din palme și o rupse la fugă ca un bezmetic. Trenul porni. Totuși, el apucă să se agațe și să sară, din mersul trenului, tocmai în vagonul său. Velceaninov rămase în gară și numai pe inserat porni mai departe pe aceeași rută, cu alt tren. N-o luă însă spre dreapta, la doamna din provincie, căci nu se simțea în apele lui. Mai târziu însă, strașnic regretă.

SFÂRȘIT